

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Institutt for arkeologi og sosialantropologi (IAS)

”Vi gir oss aldri!”

Et studium av en støttegruppe for lengeværende asylbarn i Norge

—

Anna Loppacher

Masteroppgave i sosialantropologi, mai 2015

Takk

I forbindelse med den foreliggende oppgaven har jeg en del takkeord og -klemmer å fordele. Aller først vil jeg takke medlemmene i støttegruppen for Faiza og personen som driver med støttearbeid på enmannsbasis. Uten dere ville ikke denne oppgaven finnes, bokstavelig talt. Dere har tatt meg imot, inkludert meg, delt erfaringer med meg, vært tålmodig og ikke minst kritisk med meg, noe jeg er glad for og har satt stor pris på. I tillegg vil jeg rette en stor takk til de tre ivrige medlemmene av støttegruppen som har korrekturlest hele oppgaven, og med stor omhygge rettet både formulerings- og grammatikkfeil, og ikke minst en hel masse slurvfeil. Tid er verd mer enn gull i den hektiske innspurtsfasen og da er det kostbart at noen sier seg villig til å se med ørneblikk gjennom godt 100 sider med ”kronglete” setninger.

En stor takk går også til Faizas familie, som har gitt klarsignal for at jeg kunne gjennomføre et forskningsprosjekt med ”deres” støttegruppe, noe som innebar at jeg indirekte fikk informasjon også om dem. Jeg er veldig takknemlig for tilliten, og for vennskapet som har oppstått gjennom min kontakt med støttegruppen.

Min veileder, Jorun Bræck Ramstad, har gjennom hele prosjektet, fra skissestadiet gjennom feltarbeid, skriveprosessen og en del kaos sannelig vært Master-Jorun i alle betydningsfasettene av ordet. Takk Jorun for at du også i travle tider hadde en åpen dør og alltid tok deg tid til å myldre, reflektere, trekke sammen tråder og hjelpe meg. I sluttfasen har du, på tradisjonelt sokratiske vis, fått meg til å få frem implisitte ledetråder eksplisitt, noe jeg er meget takknemlig for.

En stor takk går til min samboer Igor, som har støttet meg, vært hensynsfull, hjulpet meg med mang en problemstilling i løpet av prosjektperioden, og som har vært e-avis-arkivar og personlig enmanns-etikk-kommisjon strengere enn NSD. Alt dette er jeg veldig glad for.

Til slutt vil jeg tilegne denne oppgaven dere alle i støttegruppen, som uttrykk for min beundring for deres innsats og stå-på-vilje.

Innholdsfortegnelse

Takk

1. Innledning	7
1.1. Informantene	8
1.2. Felten	9
1.3. Et innblikk i metode, kontekst og teori	10
1.4. Prosjektet i sin kontekst	12
2. Metode	15
2.1. Adgang til felten	15
2.2. Min posisjon og rolle	16
2.3. Å være forsker og samtidig bry seg – engasjert forskning	19
2.4. Arenaer i felten	22
2.5. Informasjonskilder	24
2.6. Metodesteg i mitt feltarbeid	25
2.6.1. <i>Deltagende observasjon</i>	26
2.6.2. <i>Noen etiske refleksjoner rundt min økende deltagelse</i>	29
2.7. Kaffesamtaler.....	30
2.8. Diskursanalyse	32
2.9. Noen uantropologiske betraktninger om datamaterialets epistemologiske begrensninger	32
2.10. Generelle etiske betraktninger	34
2.11. Konklusjon	37
3. Noen overordnede perspektiver av studiefeltet	39
3.1. Et diskursivt blikk på innvandringsdebatten	39
3.2. Trekk ved en byråkratisk forvaltning	44
3.3. Byråkrati og menneskesyn	47
4. Teori	51
4.1. Om sosiale bevegelser	51
4.2. Bourdieus praksisteori	53
4.3. Et blikk på den norske konteksten	57
4.4. Konklusjon	60

5. Analyse	61
5.1. Støttegruppens oppkomst	61
5.2. Støttegruppens organisasjonsstruktur	64
5.3. Det særegne ved engasjementet i støttegruppen	70
5.4. ”Du kan ikke bare plutselig gi slipp” – engasjementet som personlig forpliktelse	71
5.5. ”Det er av og til tøft å støtte...”	74
5.6. ”... men vi gjør det likevel!” – om aktivisme	75
5.7. Støttegruppens todelte formål	81
5.8. Motsetninger og barrierer	86
5.9. Betrachninger rundt enkeltpersoners motivasjon for engasjement	91
5.9.1. ”Alle var engasjert i noe hele tiden” – engasjement som habitus	92
5.9.2. Støttegruppen som del av et aktivistmiljø	94
5.9.3. Om ”det å være medmenneske” – personlig bakgrunn som utgangspunkt for engasjement	95
5.10. ”Det går ikke, nå engasjerer jeg meg!” – om kritiske hendelser	97
5.11. ”Det er viktig å bry seg om medmennesker” – engasjement og verdier	100
5.12. Det umiddelbare i engasjementet – om felleskap	105
5.13. Støttegruppen som sosial bevegelse – en konklusjon	107
6. Epilog	111
7. Konklusjon.....	113
7.1. Oppsummerende ord om støttegruppen	113
7.2. Tilbake til det overordnede perspektivet.....	115
8. Litteratur	117
9. Andre kilder	123
10. Vedlegg.....	125

1. Innledning

Da jeg var i ferd med å organisere prosjektet som har resultert i denne avhandlingen, var flere saker til såkalt lengeværende asylbarn oppe i offentligheten. De ble omtalt i media, støttemarkeringer og pengeinnsamlinger for advokatbistand ble organisert og ikke minst var *støttegrupper* i større eller mindre grad aktive rundt enkeltsakene omkring i landet. Dette vekket min nysgjerrighet, og forskjellige spørsmål dukket opp i hodet mitt: Hva slags kollektiv entitet er en støttegruppe? Hva gjør en støttegruppe? Og hvor tar medlemmene motivasjonen for et slikt arbeid fra?

Prosjektet tar utgangspunkt i én slik støttegruppe for en lengeværende familie med barn. Saken omtaler jeg som Faiza¹-saken, og støttegruppen som jobber for familiens sak opererer lokalt i byen hvor alle involverte bor. Samtidig har gruppen kontakter og nettverk på nasjonalt nivå, til interesseorganisasjoner for asylsøkere, politikere og jurister. Mitt feltarbeid i og med støttegruppen varte i 11 måneder. Da jeg kom i kontakt med støttegruppen, hadde saken allerede pågått i omtrent halvannet år. Datamaterialet mitt dekker med andre ord begynnelsen av saken kun indirekte, ut fra det informantene mine har fortalt meg. Når jeg heretter snakker om støttegruppen eller gruppen, er det snakk om støttegruppen for Faiza. Faizas familie omtaler jeg som 'familien'², på samme måte som støttegrupped medlemmene pleide å omtale dem.

Faiza-saken og dermed situasjonen til familien er kun i indirekte form et tema for analyse. Deres sak belyses i kraft av hvordan støttegrupped medlemmene forholder seg til den, og hva familiens situasjon får støttegrupped medlemmene til å gjøre. Fokuset er med andre ord støttegruppen og ikke familien. Jeg bruker datamaterialet på støttegruppen som en pekepinne, det vil si, som utgangspunkt for å drøfte relasjonen mellom protestgrupper og den norske staten. I denne sammenhengen vil også Faiza-saken brukes som et eksempel på en sak som det blir reist politisk oppmerksomhet rundt, og som derved kan si noe om hva slags forventninger som finnes hos enkeltborgere i forhold til norsk politikk og forvaltning, og hvordan disse forventningene omsettes til politiske krav. I denne sammenhengen vil jeg informere i korte trekk om Faiza-saken. Støttegruppen ble dannet etter at familien hadde fått endelig avslag på asylsøknaden sin. Målet for støttegruppen var at familien likevel skulle få opphold i landet. Dette innebar blant annet en rettssak. I tillegg kjempet støttegruppen med

¹ Alle navn i avhandlingen er pseudonymer.

² Enkelte anførselstegn bruker jeg for å vise til diskursive begrep eller kjennetegne et sitat i en sitering, mens dobbelte anførselstegn kjennetegner siteringer.

politiske midler og gjennom media for en sensibilisering rundt situasjonen til familien og til lengeværende asylbarn mer generelt. Dette innebar å gjøre situasjonen til Faiza kjent i offentligheten, sette den i en sammenheng med juridiske forpliktelser Norge har, som for eksempel FNs barnekonvensjon og kreve ut fra det endringer i behandlingen av asylbarn av de ansvarlige ministere. I løpet av feltarbeidsperioden fikk familien innvilget opphold.

Problemstillingen har vært å prøve å undersøke hva slags kollektiv entitet støttegruppen er, og å identifisere ulike faktorer som bidrar til at støttegruppen fungerer slik den gjør. I spørsmålsform kan problemstillingen formuleres som følgende: Hva karakteriserer støttegruppen for Faiza? Hvordan er den bygd opp? Hvorfor er folk med i støttegruppen? Hva slags dynamikker finnes det innad i gruppen og i relasjon med ytre aktører, som politikere, media, utlendingsnemnda, familien de støtter o.l.?

1.1. Informantene

Støttegruppen består av ca. 18 medlemmer. I tillegg er det noen personer som er direkte eller indirekte støttespillere, enten som offentlige personer eller gjennom nær kontakt med familien. Støttegruppemedlemmer er de personene som pleide å delta på støttegruppens møter. Støttespillerne gjorde ikke det, men ble av støttegruppemedlemmer nevnt som personer med en rolle i støttearbeidet. Noen pleide å stille opp som appellanter på markeringer eller uttalte seg om Faiza-saken i media³. Av de 18 medlemmene i støttegruppen hadde jeg personlige samtaler med 13. Når jeg i denne avhandlingen snakker om støttegruppemedlemmene, mener jeg alle 18. Samtidig finnes det en viss skjevhet i representasjon siden jeg ikke hadde mulighet til å ha personlige samtaler⁴ med alle. Støttespillerne har jeg ikke hatt kontakt med. Av medlemmene er 11 kvinner og 7 menn, aldersspennet går fra 20-årene opp til over 80. De fleste i gruppen er over 50. Medlemmene er fra forskjellige steder i Norge, men bosatt i samme by. Noen av støttespillerne bor andre steder. Mens noen blant støttespillerne har opprinnelse i andre land enn Norge, er alle medlemmer i støttegruppen fra Norge⁵. Familien, som naturligvis har sin opprinnelse utenfor Norge, var i noen sammenhenger, særlig når det gjaldt markeringer, også en del av støttegruppen. Av forskningsetiske hensyn og etter ønske av de andre

³ Skillet mellom støttegruppemedlemmer og støttespillere er ikke veldig klart, blant annet fordi det ikke finnes noen offisiell måte på å bli medlem i støttegruppen. En informant påpekte at selv om støttespillerne ikke pleide å delta på møtene, hadde de en viktig rolle i kraft av yrkeskompetanse eller stilling i offentligheten. Skillet slik jeg fremstiller det, er derfor kun operasjonelt.

⁴ Kaffesamtaler, se kapittel 2.7.

⁵ Dette har kun indirekte vært et tema, enten fordi slik demografisk informasjon ble tatt for gitt, eller fordi opprinnelse var mindre relevant enn verdier og enighet rundt formålet med støttegruppen.

støttegruppemedlemmene har familien ikke vært informanter for meg. Støttegruppen ville skjerme familien for oppmerksomhet utenfra som ikke var direkte i sakens interesse. I tillegg ville jeg unngå å utsette mennesker, som befant seg i en uavklart, svært stressende og usikker situasjon, for spørsmål hvor blant annet nettopp denne situasjonen ville bli berørt. Barna ville jeg uansett ikke ha kunnet involvere i prosjektet mitt uten å innhente en særtillatelse hos personvernombudet i NSD.

Når det gjelder andre demografiske aspekter ved støttegruppen, er noen av medlemmene aktive i politiske partier, andre i ulike menneskerettighetsorganisasjoner og organisasjoner som driver med flyktningarbeid, eller organisasjoner som Kirkens Bymisjon, som jobber generelt for sosialt vanskeligstilte. Også partipolitisk har støttegruppemedlemmene en nokså bred bakgrunn, fra partier langt til venstre til den moderate høyresiden. Når det kommer til religiøs tilhørighet, begynte noen å engasjere seg i asylsaker ut fra et kristent grunnlag, etter å ha kommet i kontakt med folk som satt i kirkeasyl. Noen er medlemmer av statskirken uten å delta aktivt i religiøse aktiviteter, mens andre er humanetikere og uttalte ateister. Verken politisk eller religiøs tilhørighet har virket å ha en innflytelse på støttegruppearbeidet eller på relasjonene medlemmene imellom.

1.2. Felten

I mitt prosjekt var felten ikke definert gjennom dens geografiske koordinater, men gjennom plasser som ble fylt med mening gjennom hva slags sosiale situasjoner⁶ som var lokalisert der. Feltstedene var ”sosialt konstruert” (Rodman, 1992: 641, min oversettelse). Når støttegruppen organiserte en markering, var torget hvor de sto og gatene hvor de gikk i tog, en del av felten. Når de hadde møter, var møtelokalene, som pleide å være kontorer til ulike politiske partier, en del av felten. Når jeg fulgte med på e-postkommunikasjon eller leste en avisartikkel om et prosjektrelevant tema, var det virtuelle rommet en del av felten.

I noen sosiale situasjoner, særlig de som fant sted i det offentlige rom, var det relevant at felten befant seg i en urban setting. Særlig når det gjelder støttemarkeringer og til en viss grad også pengeinnsamlingsaksjoner, var deres suksess avhengig av at et stort folketall møtte opp, særlig siden målet var å påvirke nasjonal politikk.

⁶ Ifølge Spradley (1980: 39-40) består sosiale situasjoner av tre elementer: aktører, aktiviteter og plassen hvor aktørene samles og aktivitetene finner sted. Sosiale situasjoner er et utgangspunkt for å forstå kulturelle fenomener.

1.3. Et innblikk i metode, kontekst og teori

Metoden jeg benyttet meg av i løpet av feltarbeidet, var deltagende observasjon, samtaler på tomannshånd – som jeg har valgt å kalle *kaffesamtaler* – med noen medlemmer i støttegruppen, og avislesing for å få et innblikk i diskurser rundt asylsøkere. Kunnskapsproduksjonsprosessen har vært dialektisk i og med at problemstillinger og spørsmål fra en feltsituasjon har påvirket min måte å konseptualisere andre sosiale situasjoner på og har gitt meg inspirasjon for spørsmål og videre observasjon. Meningen med det lange og grundige metodekapitlet er å gjøre så godt som mulig rede for metoden jeg brukte for å gjøre resultatene jeg presenterer, etterrettelige. Dette er et krav hvis viktighet allerede Malinowski (1984 [1922]: 2) postulerte. Jeg gjør rede for og reflekterer rundt metoden i kapittel 2.

I de følgende avsnittene vil jeg gi en oversikt over noen hovedmomenter i datamaterialet om støttegruppen, så vel som relevante teoretiske perspektiver jeg kommer til å støtte meg på i analysen. Støttegruppen kan beskrives som en del av en sosial bevegelse. Ifølge informantene mine skiller støttegruppearbeid seg fra andre typer sosialt engasjement i at det i mye større grad er basert på en personlig forpliktelse. Dette skyldes den nære kontakten med familien. Motivasjonen for å være med i støttegruppen er basert på moralske overbevisninger, og kan delvis forklares ut fra medlemmenes personlige bakgrunn. Noen støttegruppemedlemmer verdsetter det de beskriver som en opplevelse av fellesskap i støttegruppen.

For å kaste lys over sammenhengen mellom støttegruppen og sosiale bevegelser, vil jeg gjøre rede for sosiale bevegelser i generell forstand, for så å sette støttegruppen i en kontekst av norsk politisk kultur. Chesters og Welsh (2011), flere forfattere i Goodwin og Jaspers (2004), så vel som Crossley (2002) gir et overblikk over ulike typer sosiale bevegelser og ulike måter å analysere konseptet på. Crossley (2002: 168 ff.) introduserer Bourdieus (2000 [1972]) praksisteori som et nyttig verktøy i analysen av sosiale bevegelser, noe som skal vise seg å være relevant med tanke på støttegruppen. Når det gjelder å sette støttegruppen i en kontekst av norsk politisk kultur, finnes det noen analyser av sosiale bevegelser i Norge (Kjellman, 2007, Andersson m.fl., 2012, Espeland og Rogstad, 2013), noe som jeg kommer til å benytte meg av i min analyse. Selv om ingen av publikasjonene omtaler støttegrupper eksplisitt, anser jeg det som fruktbart å trekke paralleller til andre bevegelser og måter å organisere seg på, og hvordan disse har utformet seg i den norske offentligheten. Drøftingen av sosiale bevegelser og deres plass i samfunnet foretar jeg i kapittel 4.

Aktivism, moralske overbevisninger som handlingsgrunnlag og fellesskap utgjør hjørnesteiner i hvordan støttegruppen fungerer. Aktivism er i mitt prosjekt både et aspekt av etoset til støttegruppen og en del av metoden jeg brukte. Den metodologiske delen diskuterer jeg i kapittel 2.2. og 2.3. Når det kommer til støttegruppens etos, bidrar konseptet til at aktiviteter organiseres og utføres på en bestemt måte (Kahn og Lee, 2011). Dette skal jeg gå inn på i kapittel 5.7. Det moralske grunnlaget for engasjementet i støttegruppen skal jeg beskrive ut fra Graebers (2001) verditeori, siden den konseptualiserer verdier fra et ikke-økonomisk ståsted⁷. Jeg vil skrive om verdier som en moralsk størrelse, fordi det er slik de brukes i refleksjonene rundt handlinger og motivasjon av støttegrupped medlemmene. På lik linje med moralske overbevisninger utgjør en tanke om støttegruppen som fellesskap for noen medlemmer en del av gruppens etos. Fellesskapsbegrepet skal jeg drøfte med utgangspunkt i Victor Turners (1977 [1969]a: 96; 1977 [1969]b: 131-132) *communitas*-begrep. Disse tankene diskuteres i kapittel 5.13. og 5.14. Siden temaene nevnt i dette avsnittet ikke skal drøftes som så, men brukes for å kaste lys over datamaterialet, tar jeg dem først opp i analysen (kapittel 5) og ser bort fra å nevne dem i kapittel 4.

Det å drøfte sosiale bevegelser, aktivisme og verditeori belyser støttegruppen som entitet og svarer dermed på den første delen av problemstillingen. Den andre delen av problemstillingen går ut på å beskrive støttegruppen i en kontekst, hva slags ytre faktorer den relaterer seg til, og hva slags ytre aktører grupped medlemmene samhandler med. I denne sammenhengen er norsk innvandringshistorie og den skiftende diskursen rundt innvandring en relevant faktor. Grete Brochmann (i Kjeldstadli, 2003) skriver om innvandring til Norge i nyere tid. Gullestads (2002) analyse av diskursen rundt innvandring og innvandrere og skiftet i den går inn på noen av konsekvensene og reaksjonene fra folk på de historiske fakta Brochmann (ibid.) beskriver. Fokusskiftet fra å se på asylsøkere som mennesker i nød som den norske stat kan og bør hjelpe, til å begynne å reise og etter hvert konsolidere tvil ved deres historiers oppriktighet og legitimiteten av deres status (Gullestad, 2002: 30), er relevant i konteksten av mitt prosjekt. Støttegruppen baserer sitt arbeid blant annet på en idé om at det er nødvendig med en motreaksjon overfor en tendens i samfunnet hvor asylsøkere i økende grad sees på med mistenksomhet. Flere av informantene mine har påpekt endringen i den offentlige diskursen som Gullestad (ibid.) beskriver.

I tillegg vil jeg bruke datamaterialet mitt til å drøfte noen aspekter ved byråkrati som fenomen. Støttegruppen har arbeidet opp mot institusjoner som kan beskrives som byråkratisk

⁷ I motsetning til Barths (1966: 13) verdidefinisjon som er basert på en økonomisk inspirert tolkning av verdier.

organiserte, slik som Utlendingsnemnda, domstoler og politiske organer. Mye av problematikken i Faiza-saken kan knyttes til byråkratiske prosedyrer, eller ut fra støttegruppens perspektiv, til svikt i disse. Først skal jeg beskrive noen grunntrekk ved et byråkratisk styresystem ut fra Webers (1976a; b) teori om herredømmer. Deretter vil jeg utdype tematikken ved å drøfte hvordan en byråkratisk tenkemåte påvirker synet på mennesker, noe Agamben (1998) beskriver på grunnlag av refleksjoner rundt politikk og lovgivning i nasjonalstater. Hans tanker rundt flyktnings status og hva dettes sier om konseptualiseringen av borgeren i en moderne stat er relevant i å redegjøre for konteksten rundt støttegruppens aktiviteter. Diskurs- og byråkrattematikken kommer jeg til å drøfte i kapittel 3. Dette kapitlet skal beskrive konteksten rundt handlingene til støttegruppen og Faiza-saken ut fra deres og forvaltningens perspektiv. Kontekstbeskrivelsen vil lede over i teoridrøftingen i kapittel 4. Kapittel 3 og 4 utgjør til sammen grunnlaget for analysen i kapittel 5.

1.4. Prosjektet i sin kontekst

I *Det norske sett med nye øyne*, en analyse av norsk innvandringsdebatt, retter Gullestad (2002) et kritisk søkelys på diskurser og ”kategorienes ureflekterte selvfølgelighet” i den norske offentligheten. Hun fokuserer på strukturene som er med på å skape diskurs (ibid.: 42, se også Neumann, 2001). Mitt prosjekt tar utgangspunkt i dette, men belyser tematikken fra et annet perspektiv. I motsetning til Gullestad (2002) bruker jeg diskurs som bakteppe, altså for å gjøre rede for konteksten til mitt fokus, som er støttegruppen og dens aktiviteter. I tillegg fokuserer jeg på en annen størrelsesorden. Støttegruppen er et mikrokosmos i det som er norsk offentlighet, politikk og debatt. Gruppen er en reaksjon på politiske beslutninger og den offentlige diskursen rundt flyktnings- og asylspørsmål. Med andre ord fokuserer jeg på mikronivået (Barth, 1994: 184) hvor Gullestad (2002) går ut fra makronivået (Barth, 1994: 188). Mikroperspektivet gjør det mulig å gi en tykk beskrivelse (Geertz, 1973: 9-10) av støttegruppen for Faiza. Men det begrenser mine muligheter for komparasjon. I tillegg har jeg ikke funnet noen publikasjoner om støttegrupper for asylbarn eller -familier⁸, noe som gjør at prosjektet mitt trår delvis på ny grunn. Det er derfor en case-studie hvor jeg prøver å gi en detaljert beskrivelse av hvordan støttegruppen for Faiza fungerer, hvorfor folk er med i den og hvordan den agerer i det offentlige rom. Denne case-studien kan kanskje på et tidspunkt, sammen med andre detaljbeskrivelser av andre støttegrupper, danne et grunnlag for

⁸ I motsetning til det finnes det en god del publikasjoner om støttegrupper for ofre for ulike typer overgrep eller uhell.

generaliserbare utsagn om hva en støttegruppe for asylsøkere generelt sett er, henholdsvis om det er noen fellestrekk ved forskjellige støttegrupper (se Crouch og McKenzie, 2006: 496).

Jeg vil avslutte forsøkene på å plassere prosjektet i en større kontekst med noen refleksjoner rundt min måte å konseptualisere og bruke metode og teori på. En foreleser sa en gang til meg, da jeg var ivrig opptatt av å drøfte et teoretisk konsept: ”Vær forsiktig med å forelske deg i begrep”⁹. Dette utsagnet er ikke uriktig. Når jeg først leser om en teori, har jeg en tendens til å ”forelske” meg i den og tolke så godt som alt ut fra dette nettopp lærte perspektivet. Etter hvert som jeg leser mer om teorien begynner snart spørsmål og ambisjoner om kritisk nyansering å dukke opp. Vinklingen av prosjektet mitt er drevet av en slik prosess. Jeg er påvirket av og takknemlig for eksistensen av postmodernistisk og kritisk teori (bl.a. Dilley, 2002, Haraway, 1988), samtidig som jeg distanserer meg fra i hvert fall de mer ekstreme konklusjonene innenfor denne retningen (se Hammersley, 2000). Sånn sett bruker jeg mange av konseptene som postmodernistiske og kritiske teoretikere har utviklet, samtidig som jeg ikke tar dem helt ut til det ekstreme, men velger å nyansere dem ved hjelp av andre, mer pragmatiske tilnærminger.

⁹ Bror Olsen, samtale oktober 2014.

2. Metode

I diskusjonen av mitt feltarbeid vil jeg skille mellom felt som sted hvor sosiale situasjoner er lokalisert (*locus*) og felt som sentrum for forskningsmessig interesse (*focus*). Førstnevnte vil bli omtalt som *felten*, mens jeg for sistnevnte vil bruke begrepet *fokus* eller *feltet*.

Jeg utførte mitt feltarbeid i en norsk by. Siden jeg ikke la en lang reise bak meg for å komme til felten, gjorde jeg feltarbeidet 'hjemme', noe som er nokså utradisjonelt ifølge det malinowskiske idealet om hva et feltarbeid er (Gupta og Ferguson, 1997: 11-13). 'Hjemme'-dimensjonen utkrystalliserer seg fra mangelen på stor avstand mellom mitt bosted og felten og det faktum at informantene mine ikke kan beskrives som signifikant annerledes fra meg. Dette gjør at felten jeg hadde funnet meg, ville havne ganske langt nede i "renhetshierarkien" over mulige feltsteder, slik Gupta og Ferguson (ibid.: 13, min oversettelse) beskriver det i sin kritikk av nettopp denne arketyperiske oppfatningen av felten og feltarbeid. Deres motforslag om at felten består heller av "shifting locations" enn geografisk bundne steder assosiert med noen gitte kategorier, er passende for å beskrive mitt feltarbeid (Gupta og Ferguson, 1997: 8-9, 38, min oversettelse). Samtidig er felt som "shifting locations" et politisk prosjekt (ibid.: 38-39), hvis implikasjoner og posisjon jeg kun delvis stiller meg bak, noe jeg skal komme tilbake til i kapittel 2.3.

2.1. Adgang til felten

Noen sosiale situasjoner (Spradley, 1980: 39) hvor støttegruppen eller enkeltmedlemmer var involvert, var offentlig tilgjengelig, mens andre var forbeholdt gruppens medlemmer. Min første kontakt med støttegruppen var en telefonsamtale med Gudrun, et av medlemmene i gruppen. Hun ba meg sende en e-post med informasjon om prosjektet til henne. Hun skulle diskutere det med gruppen og særlig med familien og etter det ta kontakt igjen. Omtrent 2 uker senere fikk jeg en e-post hvor det sto at jeg var velkommen til å bli med "så lenge kampen varer"¹⁰. Kort tid etterpå fikk jeg en invitasjon til et støttegruppemøte, som var min første kontakt med medlemmene i gruppen. Der presenterte jeg prosjektet mitt og svarte på spørsmål. Særlig anonymisering og min taushetsplikt var et tema, siden jeg skulle få adgang til kontekster hvor sensitiv informasjon ble diskutert. På dette møtet påpekte flere medlemmer i gruppen at det var viktig for dem at familien var komfortabel med min tilstedeværelse. Noen dobbeltsjekknet at fokuset av mitt prosjekt skulle være støttegruppen og ikke Faiza og familien.

¹⁰ Fra e-postkommunikasjonen med Gudrun.

Det å verne om familien var med andre ord en uttrykt prioritet med tanke på å gi meg adgang til støttegruppen. Da jeg klargjorde at det var støttegruppen jeg hadde tenkt å fokusere på, forsvant det jeg tolket som en viss skepsis overfor mitt prosjekt.

2.2. Min posisjon og rolle

I dette delkapitlet vil jeg gjøre rede for min posisjon og min rolle i felten. Med posisjon mener jeg personlige holdninger og overbevisninger, mens rolle går ut på ens opptreden og oppfatninger rundt det man utløser hos andre i sosiale situasjoner man deltar i. I mitt feltarbeid har det vist seg at min posisjon har påvirket hva slags rolle jeg har fått i støttegruppen.

Postmodernismen har påvirket den metodologiske debatten i antropologien. Postmodernisme kan defineres som ”et sett kritiske, strategiske og retoriske praksiser som bruker konsepter som forskjell, gjentakelse, [og] spor (...) for å destabilisere andre konsepter slik som (...) historisk fremskritt, epistemisk sikkerhet og enheten¹¹ av mening” (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2015 [2005], min oversettelse). Med og etter det postmodernistiske skiftet har det blitt reist kritiske spørsmål blant annet angående posisjonen antropologer innehar både i felten og i vitenskaps- og offentlighetsfeltet. Slike spørsmål går blant annet ut på hva antropologisk forskning kan fortelle oss om verden og hvordan den epistemologisk og etisk bevisste antropologen kan navigere i strømmen av ulike tekster og stemmer (se Sluka og Robben, 2007: 19). Donna Haraway (1988: 576, 577) går ut fra en konstruksjonistisk tilnærming, samtidig som hun tar avstand fra det jeg vil kalle ekstreme former for postmodernisme, hvor ”vitenskap er en bestridbar tekst og et maktfelt, og hvor innholdet er formen” (ibid.: 577, min oversettelse). Objektivisme i positivistisk (les: ukritisk og uposisjonert) forstand er ikke et alternativ (ibid.: 579), så Haraway presenterer et konsept om objektivitet definert som ”*posisjonerte kunnskaper*” (1988: 581, min oversettelse og fremhevelse). Man kan ikke unngå å være posisjonert, men man kan begrense den tilslørende og maktgivende effekten av denne skjevheten ved en best mulig klargjøring av sin posisjon, slik at leseren blir i stand til å se verden forskeren beskriver gjennom *forskerens øyne* (Haraway, 1988: 582-583).

Meningen med dette delkapitlet er å prøve å bidra til en slik klargjøring. Mye av min interesse for asylpolitikk og dermed spørsmål rundt lengeværende asylbarn er motivert av en personlig

¹¹ ”Univocity” i originalen.

sympati for asylsøkere¹². Asylsøkere som kategori oppfatter jeg som personer i vanskelige og belastende situasjoner. Jeg har også et personlig inntrykk av at asylsøkere som kategori ofte blir feilrepresentert, diskriminert eller forbigått i stillhet. I tråd med dette har jeg en sterk sympati for personer som kjemper på ulike måter for asylsøkernes sak. Ut fra dette har mitt inntrykk av støttegruppen, før og når jeg møtte medlemmene, vært et av beundring og respekt. Dette inntrykket har blitt sterkere, men også mer nyansert i løpet av feltarbeidet.

Mine personlige holdninger har påvirket prosjektet på ulike måter, som jeg vil dele inn langs to hovedlinjer. Mine holdninger har for det første bidratt til at jeg valgte støttegruppen og dermed i videre forstand asylpolitikk og aktivisme som tema for mitt feltarbeid og denne avhandlingen. Også vinklingen av det teoretiske grunnlaget for analysen av datamaterialet er påvirket av min posisjon. Ved å velge noen teorier fremfor andre og vektlegge noen aspekter av tematikken til fordel for andre, velger jeg en kontekst for tematikken jeg drøfter. Kontekst er ifølge Dilley (2002: 454, min oversettelse og fremhevelse) i utgangspunktet ”uendelig utvidbar”. Dermed er konteksten man velger å fokusere på, et ”krav på kontekst”, som gjenspeiler forfatterens – i dette tilfellet min – oppfatning av hva som er relevant. Denne oppfatningen er påvirket av min posisjon, noe som videre understreker viktigheten av å gjøre rede for den (se Haraway, 1988: 583).

For det andre har mine holdninger i noen tilfeller gjort at jeg opplevde min tilstedeværelse i felten metodologisk sett som et dilemma. Min beundring for støttegruppens arbeid og sympati for familien gjorde at jeg opplevde det som ukomfortabelt å ikke bare være deltager, men også observatør i situasjoner hvor de emosjonelle aspektene av støttarbeidet ble tematisert. Et eksempel på det er tilfeller hvor situasjonen til familien ble diskutert. Jeg opplevde det å være refleksiv i slike situasjoner som mangel på empati, fordi det for den deltagende siden av meg ville være naturlig å være involvert i situasjonen, empatisere med temaet og bare være til stede. Slike opplevelser av ubehag gjorde det også utfordrende å stille spørsmål som jeg gikk ut fra ville være utfordrende for støttegruppemedlemmene å tenke og svare på. Jeg ville ikke gjøre det vanskelig for dem. Men om jeg hadde gitt etter for trangen til å unngå vanskelige temaer, som for eksempel konflikter i støttegruppen eller tanken på hva som ville skje om familien ikke fikk opphold, ville det ha gjort arbeidet mitt preget av det Ortner (2006: 46, min oversettelse) kaller for ”etnografisk vegring”. Etnografisk vegring innebærer blant annet å unnlate å beskrive indre konflikter i en gruppe for å opprettholde et romantisk bilde av enhet

¹² Her snakker jeg om asylsøkere som kategori og ikke om at jeg har personlig sympati for ethvert individ som har status som asylsøker.

(ibid.). Med tanke på mitt feltarbeid ville også det å ha latt være å stille spørsmål om vanskelige temaer på grunn av mine holdninger vært et tilfelle av etnografisk vegring, siden jeg da ville ha prioritert personlige holdninger fremfor målet å gjengi mest mulig av kompleksiteten i situasjonene jeg var vitne til i løpet av feltarbeidet. Men holdningene mine har nok ført til at jeg var litt tilbakeholdende med å stille spørsmål om temaer som jeg oppfattet som sensitive. Jeg har for eksempel ikke tatt opp spørsmål om hva som ville skje om familien ikke fikk opphold med alle i støttegruppen, siden noen medlemmer viste en reaksjon når dette ble tematisert på møtene.

Mine personlige holdninger og overbevisninger gjør at jeg er sensibilisert for flyktning-, asyl- og generelt politiske saker og har reflektert mye rundt verdi- og moralspørsmål basert på rettferdighet, humanisme, velferd o.l. Denne bakgrunnen delte jeg med mange av mine informanter. Ut fra det kunne man konkludere med at jeg er 'innfødt' antropolog når det gjelder mitt forskningstema (se Narayan, 1993: 671). Samtidig har begrepet 'innfødt' blitt brukt på en essensialiserende måte i antropologiens historie (ibid. 672). Det å være 'innfødt' innebærer at man er født i og oppvokst i landet man så drar tilbake til på feltarbeid, eller at ens foreldrene er fra dette landet. Jeg er født og oppvokst i den tysktalende delen av Sveits og flyttet til Norge i 2010 for å bo og studere her, og her utførte jeg også mitt feltarbeid. Med andre ord kvalifiserer jeg ikke for betegnelsen som 'innfødt' antropologistudent i tradisjonell forstand. Narayan (1993: 671-672) kritiserer skillet mellom 'innfødte' og 'ikke-innfødte' antropologer fordi det er for statisk. Alle antropologer er minst tokulturelle basert på skillet mellom det akademiske og hverdagslivet, og mange har flere elementer som bidrar til deres identitet. Det kommer derfor virkeligheten nærmere å definere hver antropolog ut fra "skiftende identifikasjoner i et felt¹³ av fellesskap og maktrelasjoner i gjensidig påvirkning" (ibid.: 671, min oversettelse). Og det er sannsynlig at andre elementer enn opprinnelse eller statsborgerskap blir vektlagt mest (ibid.: 672). Forløpet av mitt feltarbeid bekrefter dette. Min utenlandske bakgrunn ble ikke gjort relevant av informantene mine. Én gang spurte en informant om min bakgrunn og var overrasket da jeg sa at jeg ikke var fra Norge. Mine holdninger derimot ble fremhevet ved flere anledninger i samtaler med støttegruppemedlemmene. Ganske tidlig i feltarbeidet ble jeg overrasket over hvor mye informasjon støttegruppemedlemmene valgte å dele med meg. I etterkant har jeg kommet frem til at de delte informasjon og synspunkter såpass tillitsfullt med meg fordi jeg sto en del av deres tankeverden nær. Derfor ble jeg – ikke uriktig – oppfattet som noen som støttet deres

¹³ Felt her som i kontekst, og ikke i sammenheng med hvordan jeg har definert begrepets bruk i denne oppgaven.

formål. Dette har jeg også fått bekreftet av flere informanter. I begynnelsen av feltarbeidet hadde jeg en idé om å prøve å fremstå som nøytral og holde meg i bakgrunnen, spesielt med tanke på ytring av mine personlige holdninger. Ideen om nøytralitet viste seg å være en illusjon fra grunn av. Jeg har lange dreadlocks og pleier å gå i fargerike, ofte ull-, klær, noe som gjør at nok de færreste ville plassere meg på høyresiden av det politiske spekteret. En informant uttrykte det på følgende måte: ”Ja, men vet du, det har nok også med måten du opptrer på å gjøre, jeg tror mange ser hva du står for og handler ut fra det [ergo at de opptrer tillitsfullt overfor meg]”. Og så med et smil: ”Bare allerede utseende ditt hjelper nok på...”.

Narayan (1993: 673) tar opp spørsmålet om hvilke aspekter av ens identitet man skal gjøre oppmerksom på når man gjør rede for sin bakgrunn. I konteksten av slike refleksjoner anser jeg det som mest relevant å gjøre rede for de aspektene ved min identitet som gjøres relevant av informantene, siden det er disse som påvirker feltarbeidets forløp (se for eksempel Aase, 1997). Nærheten til mine informanters tankeverden åpnet for tilgang til informasjon som jeg trolig ikke ville ha fått om jeg ikke så ut som jeg gjør og hadde de holdningene jeg har. Situasjonen får et preg av ironi, siden en ikke-essensialisert definisjon av meg som ’en av dem’ førte til at jeg fikk en rolle som ligner den ’innfødte’ antropologens status, konseptet som jeg til å begynne prøvde å nyansere. Men poenget om at det er lite meningsfylt å ta for gitt relevansen av en status knyttet til nasjonal tilhørighet, står fremdeles. Om enn min rolle som ’insider’ (se Narayan, 1993: 671) åpnet for muligheter med tanke på tilgang til informasjon, aktualiserer den spørsmålet om oversettelse, siden den antropologiske prosessen ikke bare består i å forstå den lokale kulturen, men også i å gjøre den forståelig for utenforstående (Geertz, 1973: 27, se også Keesing, 1987: 166-167). Den første delen har nok nærheten til mine informanters forståelsesverden bidratt til å oppfylle. Om jeg klarer å oppfylle den andre delen av oversettelsen, gjenstår å se.

2.3. Å være forsker og samtidig bry seg – engasjert forskning

I de forutgående delkapitlene har jeg skrevet om posisjonering og hvordan mine holdninger har påvirket min forskning. Spørsmål om personlige holdninger og forskning har vært en del av den antropologiske debatten etter den postmodernistiske og kritiske vendingen. Noen har gått så langt som å foreslå at antropologer *bør* la sine personlige overbevisninger styre forskningen, og at antropologi som ikke er basert på etikk og moral, er verdiløs (Scheper-Hughes, 1995: 409, 410). Andre har valgt å gå inn for en mer metodologisk tilnærming. Ifølge Hale (2001: 14, min oversettelse) er det viktig å ”identifisere våre dypeste etisk-politiske

overbevisninger og la dem lede formuleringen av våre forskningsformål". Men hovedtanken i hans beskrivelse av "aktivistisk forskning" (ibid.: 13, min oversettelse) går ut på å involvere informantene og dermed deres ønsker og behov i formuleringen av problemstillingen, datainnsamlingen og fortolkningen. Med denne metoden er det ikke gjensidig utelukkende å være politisk engasjert i et tema og samtidig forske på temaet på en måte som tilfredsstiller vitenskapelige standarder (ibid.). Selv om jeg identifiserer mitt prosjekt med Hales (2001: 14) førstnevnte utsagn, kan jeg ikke si at jeg har gjennomført et aktivistisk feltarbeid slik han beskriver det. Derfor vil jeg sette hans perspektiv i parentes her og problematisere spørsmålet videre med utgangspunkt i Scheper-Hughes' posisjon.

Hammersley identifiserer flere problemer med en tilnærming til forskning som er basert på verdifulle vurderinger. For det første er definisjonene av maksimene som legges til grunn for det verdibaserte forskningsetoset¹⁴ vage (Hammersley, 2000: 8). Dette er et sentralt problem med Scheper-Hughes' (1995) posisjon. Hun spesifiserer ikke hva slags moralsk grunnlag verdifull antropologi burde bygges opp på. Slik jeg leser hennes artikkel, går engasjert antropologi blant annet ut på å tørre å konfrontere lidelse og slik innta en posisjon av å vekke folk fra likegyldighet overfor en verden av terror og død (Scheper-Hughes 1995: 417). Dette sier lite om de epistemologiske, eller til å begynne med verdimeslige premissene for paradigmet. Verdier blir antydnet noen ganger, slik som "likeverdigheten av ethvert liv" (ibid.: 418, min oversettelse), men dette rokker ikke ved Hammersleys (2000: 8, 138) argument om at verdibasert forskning er både vag når det gjelder dens premisser, og tar tilstander for gitt som sosiale fakta, som egentlig burde være opp til utforskning. Motargumentet om at det er konsekvensene av forskning som skal vektlegges og ikke dens eventuelle gyldighet (se Hammersley, 2000: 28, 29), holder ikke vann vitenskapsteoretisk sett, fordi det blander fakta og verdier og sprenger derved kapasiteten forskning har for å si noe om verden (ibid.: 139).

Et annet problem er at forsvarere av verdibasert forskning ofte posisjonerer seg selv i en postmodernistisk og kritisk tradisjon (se Hammersley, 2000: 28). I denne kombinasjonen ligger det en logisk brist, som leder samfunnsvitenskapelig forskning inn i en agonistisk nedoverspiral, om man tenker den til sin ytterste konsekvens. Ut fra en relativistisk idé om at det ikke finnes noen universell sannhet, har forsvarerne av verdibasert forskning ingen grunnlag for å hevde sitt ståsted overfor andre. Dette fører til en situasjon hvor man er fri til å

¹⁴ Verdibasert forskning defineres slik at forskeren ikke bare skal identifisere sitt politiske ståsted, men også handle ut fra det. Evaluering samt forslag for forbedringer er hovedproduktet av verdibasert forskning, noe som står i sammenheng med at kriteriet om forskningens konsekvenser settes over dens gyldighet (Hammersley, 2000: 19, 28-29).

assosiere seg med et hvilket som helst perspektiv, og hvor dialog mellom ulike perspektiver er umulig fordi man mangler et felles utgangspunkt for argumentasjon (Hammersley, 2000: 30-32). Dette scenariet kan beskrives som samfunnsvitenskapenes agoni. Alternativt kan man kombinere et gitt vitenskapelig perspektiv med opplysningstidsinspirerte ideer om noe universelt eller ta perspektivet for gitt for å ha et grunnlag å argumentere ut fra (ibid.: 30). Begge scenariene er logisk ugyldige, fordi premissene umuliggjør konklusjonen og omvendt.

Det er i dette resonnementet min skepsis overfor deler av Gupta og Fergusons (1997: 38-39) feltteori har sin grunn. Hvis felten som ”shifting locations” innebærer et arbeid mot ”spesifikke politiske mål” og går ut fra at ”antropologisk kunnskap sameksisterer med andre former for kunnskap”¹⁵ (ibid., min oversettelse), kan denne tilnærmingen utviske skillet mellom forskning og politikk, samtidig som den undergraver den samfunnsvitenskapelige kunnskapens status som en type kunnskap som skiller seg fra lekmannskunnskap (Hammersley, 2000: 141).

Hammersley (2000: 33, 160) gjør rede for et mulig alternativ til den postmodernistiske agonien. Perspektivet kan beskrives som en form for moderat realisme og er basert på en grunnleggende antagelse om at det finnes en sammenheng mellom fenomener og deres beskrivelser. Både fenomener og beskrivelser blir slik gjenforankret i virkeligheten. Samtidig er det nødvendig å forholde seg kritisk til beskrivelser, uten derfor å måtte oppløse verken fenomenet eller muligheten for å beskrive det. Med tanke på mitt feltarbeid betyr det at handlingene til støttegruppen og sammenhenger relatert til dem eksisterer ikke kun i kraft av mine observasjoner, men til en viss grad også for seg selv. Samtidig er mine beskrivelser farget av min posisjon, noe som gir meg et ansvar til å få dem bekreftet av informantene mine for å gjøre dem så objektive¹⁶ som mulig. Når det gjelder involveringen av personlige holdninger, påpeker Hammersley (ibid.: 164) at verdipåvirket forskning og objektivitet ikke er gjensidig utelukkende. Forskere har personlige holdninger, og disse påvirker deres forskning. Men for at forskning skal være noe annet enn at en tilfeldig person uttrykker sin mening, må kunnskapsproduksjon holdes atskilt fra ens overbevisninger. Slik jeg fortolker det, går dette utsagnet ut på at man ikke kan la sine holdninger bestemme resultatene av et forskningsprosjekt, uten at man diskrediterer vitenskapens ideal om verdinøytralitet. Dette kan settes i sammenheng med Ortners (2006) observasjoner rundt etnografisk vegring. Om jeg for eksempel hadde latt være å tematisere konflikter og utfordringer i støttearbeidet ut fra en

¹⁵ Jeg fortolker dette utsagnet som kunnskap generelt sett og ikke bare innenfor akademia.

¹⁶ Objektiv her i ikke-positivistisk forstand, det vil si, som posisjonert objektivitet.

tanke om hvordan det ville påvirke støttegruppens posisjon i offentligheten, ville jeg både ha overforenklet empirien, noe som telles som etnografisk vegring, og påvirket resultatene av feltarbeidet gjennom mine holdninger. Igjen vil jeg påpeke at helt verdinøytral forskning neppe finnes, men det er ifølge Hammersley (2000: 33) en type ideal hvor man har oppnådd mye ved å bare prøve å nærme seg det.

Jeg anser Hammersleys moderate realisme som et forsøk på å forsone ideen om vitenskapelighet (ergo, verdinøytralitet og objektivitet) med arven etter kritisk og postmodernistisk teori. Denne tilnærmingen muliggjør det å opprettholde et skille mellom forskningsbasert kunnskap og lekmannskunnskap¹⁷, samtidig som man ikke blir fanget i et reduksjonistisk og enestående perspektiv som utelukker det faktum at kunnskap er posisjonert (Haraway, 1988: 581). Oppbyggingen av mitt prosjekt er et forsøk på å følge denne forsoningens sti. Jeg er bevisst på at jeg har personlige holdninger som påvirker hvordan jeg oppfører meg i felten, hva slags adgangsperspektiv jeg har, og hvordan jeg vinkler fortolkningen. Disse skjevhetsskapende momenter prøver jeg å dempe ved å legge kunnskapsproduksjonsprosessen så åpen som mulig. Samtidig har jeg i løpet av hele feltarbeidet vært klar over at jeg, om jeg vil eller ikke, ikke kan påvirke *hva* jeg finner. Jeg håper at jeg med denne bevisstheten har klart å respektere forskningens begrensninger med tanke på hva den kan brukes for å si, og derfor ikke heller overskrider grensene for forskerens¹⁸ autoritet (Hammersley, 2000: 139-140).

2.4. Arenaer i felten

I løpet av mitt feltarbeid beveget jeg meg i ulike arenaer for å samle inn ulike typer data. Arena definerer jeg som sosiale situasjoner bestående av et sted, aktører og aktiviteter¹⁹ (Spradley, 1980: 39-40). For å være mest mulig åpen angående mine formål valgte jeg å først presentere meg for støttegruppen og dermed fra begynnelsen få adgang til lukkede arenaer, heller enn å først gjøre meg kjent med støttegruppen på anonymt grunnlag i åpne arenaer. Særlig i begynnelsen av feltarbeidet var møter mitt hoveddatagrunnlag. Støttegruppen pleide å møtes ved behov for å snakke om aktuelle temaer vedrørende Faiza-saken. Det kunne være å planlegge markeringer eller pengeinnsamlingsaksjoner, administrere støttegruppens økonomi, forberede rettssaken, koordinere aksjonering overfor politikere, samt gi oppdateringer om

¹⁷ Uten et slikt skille ville det i utgangspunktet ikke ligge noen verdi i å ta en høyere utdanning.

¹⁸ Eller i mitt tilfelle, studentens – uansett begrensede – autoritet.

¹⁹ Spradley (1980: 39-40) definerer sosial situasjon på denne måten (se også kapittel 1.2.). Jeg bruker begrepene slik at hvis jeg snakker om arena, er fokuset på sted, og hvis jeg snakker om sosial situasjon, er fokuset på aktørene og aktivitetene.

situasjonen til både støttegruppen og familien eller luften noen mer personlige aspekter ved støttearbeidet. Støttegruppemøtene pleide å finne sted i forskjellige lokaler. Noen av medlemmene er samtidig medlemmer i politiske partier, noe som gjorde at møtene fant sted i lokalene til ett av to politiske partier, avhengig av hva som var ledig. Etter det første støttegruppemøtet ble jeg satt på gruppens e-postliste og fikk dermed innsyn i en stor del av e-postene som ble sendt rundt innad i gruppen. Noen deler av internkommunikasjonen fikk jeg ikke adgang til, disse dreide seg hovedsaklig om detaljer i familiens situasjon som var relevante for rettssaken. Jeg ble informert om dette og fikk også høre at denne informasjonen ble kun sendt til de få medlemmene i støttegruppen som var involvert i forberedelsene til rettssaken.

I tillegg til deltagende observasjon begynte jeg omtrent et halvt år ut i feltarbeidet å avtale enkeltsamtaler med støttegrupped medlemmene. Meningen med dette var å få vite mer om bakgrunnen til de enkelte medlemmene, hva som motiverte deres engasjement, hvordan de bidro i arbeidet, og hva den enkelte anså for å være gruppens formål. Jeg lot det være opp til hver enkelt å bestemme om hun/han ville møte meg for en kaffesamtale. Jeg sendte ut en e-post med informasjon om kaffesamtalene og spesifiserte at de som kunne tenke seg å være med på dette, kunne ta kontakt med meg. Av de 18 medlemmene av støttegruppen hadde jeg samtaler²⁰ med 13. De fleste tok kontakt med meg, noen tok jeg kontakt med fordi jeg anså deres rolle i støttegruppen som sentral. Jeg lot det være opp til informantene å velge et sted for å møtes og presiserte at for meg passet det meste. Med mange møttes jeg på kafeer i sentrum, noen valgte bybiblioteket som møtested, og én pleide jeg å snakke med i et møterom på jobben hans. En person pleide å invitere meg hjem til seg. I tillegg til kaffesamtalene prøvde jeg å samle hele støttegruppen til en fokusgruppesamtale (Morgan 1996), i håpet om å kunne nyansere datamaterialet jeg allerede hadde ved å la gruppen diskutere rundt noen av de sentrale begrepene. I gruppesamtalen som fant sted, var litt mindre enn halvdelen av støttegruppen til stede og samtalen er dermed ikke representativ for gruppen. Likevel ga den meg brukbart datamateriale i forhold til temaene som ble diskutert. Men jeg velger å analysere dette materiale som utsagn enkeltpersoner har kommet med og ikke som noe gruppen som helhet står for.

I flere tilfeller organiserte støttegruppen markeringer i byen hvor Faiza-saken eller generelt situasjonen til lengeværende asylbarn var temaet. Flere ganger organiserte de også pengeinnsamlingsaksjoner, spesielt i forkant av rettssaken. Dette innebar å stå med bøsser og

²⁰ I gjennomsnitt to.

plakater i bysentrum og spørre folk om de hadde lyst til å støtte saken finansielt. I noen tilfeller deltok støttegruppen også samlet i større demonstrasjoner, og gikk under parolen til støtte for asylbarn. Jeg fikk med meg etter hvert at mange støttegruppemedlemmer samtidig var medlem i en del ulike andre organisasjoner og komiteer. Dette gjorde at en betydelig del av støttegruppen pleide å møte opp på markeringene slike organisasjoner arrangerte, og deltok som medlemmer av disse. Slike markeringer pleide også jeg å møte opp på for å få kontekstinformasjon. Ved forskjellige anledninger fant det sted debattmøter i byen som omhandlet temaer relatert til asylpolitikk eller mer spesifikt asylbarn. Slike debattmøter pleide støttegruppemedlemmene å snakke om på møtene, noe som gjorde at jeg visste at mange fra støttegruppen ville møte opp der. Som konsekvens av dette pleide jeg å møte opp på slike debattmøter²¹, igjen med det formålet å få kontekstinformasjon ved å oppleve støttegruppemedlemmer i situasjoner hvor ikke støttegruppen var kontekstdefinerende.

2.5. Informasjonskilder

I løpet av feltarbeidet var informantene min hovedinformasjonskilde, både som enkeltpersoner, som gruppe og i kraft av relasjonene seg imellom så vel som mellom dem og andre aktører i samfunnet, for eksempel politikere eller institusjoner. I tillegg benyttet jeg meg av nettaviser som mindre interaktiv informasjonskilde. Hovedinformantene mine var medlemmene i støttegruppen. Noen hadde en sentral, andre en mer perifer rolle som deltagere i prosjektet mitt²². Utenom støttegruppen snakket jeg flere ganger med en person som driver med støttearbeid på enmannsbasis. I tillegg til det snakket jeg med to representanter for kommunen som hadde hver sin mening om Faiza-saken, og med et ad-hoc kunstner-team som var i utprøvningsfasen av et prosjekt om asylbarn som kombinerte teater og dans. Jeg prøvde å oppnå et dialektisk forhold mellom observasjoner og samhandling med hele støttegruppen og samtalene med enkeltmedlemmer. I kontekster hvor hele gruppen var til stede, pleide jeg å få materiale til spørsmål som jeg så ville ta opp med enkeltmedlemmene. Enkeltmedlemmene i støttegruppen har bidratt til å nyansere og utdype min idé om hva støttegruppen er. I mange tilfeller fikk jeg inspirasjon til videre observasjon i samtaler med enkeltmedlemmer. Av og til skjedde det at noen anbefalte meg eksplisitt å snakke med noen andre i støttegruppen, siden vedkommende hadde den typen informasjon jeg hadde spurt om. Både gjennom dynamikken mellom gruppe og enkeltmedlemmer, og gjennom dynamikken mellom enkeltmedlemmene

²¹ Man skal ikke se bort fra at jeg i de fleste tilfellene av personlig overbevisning uansett ville ha møtt opp på både demonstrasjoner og debattmøter.

²² Det hadde i de fleste tilfeller med medlemmenes forpliktelser ellers å gjøre. Generelt var det også avhengig av hvor aktive de var i støttegruppen.

var datainnsamlingsprosessen dialektisk. Noe jeg hadde observert i en gruppekontekst, ble et spørsmål til et enkeltmedlem, enkeltmedlemmer sendte meg videre seg imellom med spørsmål, og ideer jeg fikk i kaffesamtaler førte til fremdrift i skisseringen av støttegruppen som helhet. I dette dialektiske nettverket fantes ingen særlige knutepunkter, jeg hadde ingen nøkkelinformanter som jeg med jevne mellomrom kom tilbake til. Dialektikken var med andre ord horisontalt relasjonell med vekslende retninger, som et noe kaotisk edderkoppnett.

Jeg samlet på avisartikler, -innlegg o.l. som handlet om asyl-, flyktnings- eller generelt om noe jeg vil karakterisere som minoritetsspørsmål eller spørsmål om ”de andre” (se Gullestad, 2002: 17) i løpet av feltarbeidsperioden. I all hovedsak dreide det seg om nettaviser eller generelt nettressurser. Dette upersonlige datagrunnlaget bidro til en utvidelse av dialektikken og gir meg muligheten til å sette fenomenet støttegruppen i en større diskursiv kontekst.

2.6. Metodesteg i mitt feltarbeid

Før jeg går nærmere inn på de ulike metodestegene jeg brukte, vil jeg utdype forståelsen for kunnskapsproduksjon som ligger til grunn for prosjektet. Jeg beskrev det dialektiske forholdet mellom informasjonsbiter jeg fikk hos ulike medlemmer i støttegruppen. En slik dialektisk forståelse er grunnlaget for de fleste metodiske overveininger i mitt prosjekt. Den er delvis inspirert av Marianne Gullestads (2002) *relasjonell* tilnærming til analysen av samfunnsmessige fenomener. Hun analyserer utsagn og handlinger ”vi” bruker for å beskrive ”de andre” for å si noe om ”oss”. Denne tenkemåten har jeg brukt som et verktøy *å tenke med* i mitt feltarbeid, og har konseptualisert mellommenneskelige relasjoner så vel som relasjoner mellom personer og institusjoner eller mellom personer og diskurser ut fra det. Denne dialektikken har drevet kunnskapsproduksjonsprosessen stadig fremover. Så har for eksempel måten noen støttegruppedlemmer har snakket om utlendingsmyndighetene på, gitt meg data på hva slags posisjon støttegruppen har i det offentlige rom. Måten støttegruppedlemmene har kontekstualisert Faiza-saken på, har gitt meg data på hva slags diskurser om nasjonal politikk som er rådende. Og måten enkelte støttegruppedlemmer har karakterisert hverandre på har gitt meg innsikt i hva slags kollektiv entitet støttegruppen er.

Gadamers hermeneutiske sirkel har vært en annen inspirasjonskilde for den dialektiske tenkemåten. Gadamer (1972: 251, min oversettelse) beskriver forståelse som en prosess hvor forutforståelser, åpenhet for det man møter, revidering av det forutforståtte²³ og ut fra det nye

²³ Aspektet av revidering av det forutforståtte ligger etter min oppfatning også i Hastrups (1992: 7) konsept om forbløffelse.

”utkast” av det man anser som en fremtidig forståelse, påvirker hverandre fortløpende og fører til dypere innsikt jo flere runder i denne sirkelen man foretar seg. I mange tilfeller i løpet av feltarbeidet har jeg fått noen ideer om hvordan støttegruppen fungerer, som jeg tok videre til andre sammenhenger, hvor jeg fikk anledning til å bekrefte, avkrefte eller revidere dem. Denne prosessen kunne ofte gå i flere omganger. Gadamer (ibid.) snakker om den hermeneutiske sirkelen som et verktøy for å oppnå en dypere forståelse av skrevne tekster, dialektikken ligger i samhandlingen mellom leserens ånd og teksten. Tekstmetaforen er velkjent i antropologien (Geertz, 1973), og det er derfor lett å se relevansen av hermeneutikk for antropologien. I mitt prosjekt har jeg overført den hermeneutiske sirkelen til samhandlingssituasjoner mellom personer, eller mellom personer og mer abstrakte entiteter, som institusjoner og diskurs. Overføringen av den hermeneutiske sirkelen til en ikke-tekstuell²⁴ sfære gir den to ulike lag som åpner for fortolkning. På den ene siden har man ulike hendelser som påvirker forutforståelse, revidering og videre utprøving mellom situasjoner og personer. På den andre siden blir sirkelen holdt i gang gjennom tidens fremskritt, det vil si, jo lenger jeg observerer og jo mer jeg får vite, jo oftere reviderer jeg forutforståelser og jo mer nyansert blir min forståelse av en enkel situasjon. I det første tilfellet dreier det seg om dialektikk som drives hovedsaklig av romdimensjonen (fra en person til en annen), mens det i det andre tilfellet dreier seg om en prosess som drives hovedsaklig av tidsdimensjonen (fordypning av forståelse gjennom tid). I de følgende delkapitlene vil jeg beskrive de forskjellige aspektene som utgjorde hjørnesteiner i den dialektiske fortolkningsprosessen, nærmere.

2.6.1. Deltagende observasjon

I begynnelsen av feltarbeidet begrenset jeg min tilstedeværelse til observasjon. Meningen med dette var å bli kjent med mine informanternes begrepsverden, i tråd med Malinowskis (1984 [1922]: 19, min oversettelse) maksime om å prøve å fatte ”de innfødtes synsvinkel”. Slik var jeg senere i løpet av feltarbeidet i stand til å formulere spørsmål som var basert på begrep jeg hadde plukket opp i løpet av observasjonsfasen. Dette ga spesielt kaffesamtalene et preg av situerte konversasjoner heller enn sterile intervjuer hvor jeg dukket opp med et apriorisk spørreskjema. Dette muliggjør en mer naturalistisk fremstilling av støttegruppen.

Observasjonsperioden gjorde det også mulig for meg å avkrefte eller bekrefte forutforståelser og hypoteser, som jeg hadde med meg inn i felten. I flere tilfeller inntraff det Kirsten Hastrup

²⁴ Her som tekst i snever, ikke-geertz'sk forstand.

(1992: 7) beskriver som forbløffelse, nemlig ”den særlige form for overraskelse, der stammer fra erfaringen af kulturelle forskelle”. Siden jeg gjorde feltarbeid i en kontekst som var nær min egen forståelseshorisont, vil jeg ikke si at forbløffelsen nødvendigvis hadde sitt opphav i min erfaring av kulturelle forskjeller, men inntraff når jeg enten observerte noe som jeg overhodet ikke hadde tenkt kunne være relevant i prosjektkonteksten eller innså at noe jeg hadde antatt, ikke stemte²⁵. Et slikt forbløffelsesmoment intrådte for eksempel da jeg oppdaget at religiøs tilhørighet ikke var noe som skapte en skillelinje innad i støttegruppen. Noen uker ut i feltarbeidet fant jeg ut at noen medlemmer av støttegruppen var praktiserende kristne, mens andre ikke var det, og igjen andre var erklærte ateister. Ut fra det skisserte jeg en hypotese om at religion, henholdsvis holdninger overfor religiøse spørsmål, ville skape et skille mellom medlemmene i støttegruppen. Da jeg fant ut at dette absolutt ikke var tilfelle – det var ikke heller slik at religiøs tilhørighet var et spørsmål man unngikk å nevne – var jeg forbløffet. Og en forskningshypotese falt i grus. Observasjonsperioden ga meg med andre ord muligheter til å oppdage terrenget jeg skulle utforske, og den ga meg rom for å bli forbløffet, noe jeg anser som en fordel i et feltarbeid.

Etter hvert deltok jeg mer aktivt i de sosiale situasjonene jeg befant meg i, selv om jeg alltid passet på å ikke bli senterpunktet i situasjonen. Tanken var å forhindre at noen av støttegruppens aktiviteter skulle bli avhengig av meg, og at min tilstedeværelse slik ville påvirke felten i uhensiktsmessig stor grad. Jeg hjalp til med å bære banner på markeringer og rydde utstyr etterpå, tilbød hjelp med å lete opp små informasjonsbiter, og bidro med mitt relasjonsnettverk²⁶ i forhold til politiske aksjoner. På et tidspunkt omtrent halvveis ut i feltarbeidet var jeg med på å organisere og spille en støttekonsert til inntekt for Faiza-saken. Ideen kom fra et av medlemmene i bandet jeg spiller i. Konserten var organisert av bandet, og var sånn sett en aktivitet hvor støttegruppedlemmenes deltagelse var marginal²⁷. Min økende deltagelse var inspirert til dels av metodologiske overveininger og til dels av praktiske grunner. På den ene siden gikk jeg ut fra at jeg ville få tykkere data (Geertz, 1973: 9-10) om jeg ville være med på de ulike aktivitetene i stedet for å innta rollen som observatør i hjørnet. På den andre siden følte jeg meg utilpass om jeg bare sto rundt mens andre jobbet, det følte mer naturlig å hjelpe til. I støttekonsertens tilfelle gjorde min holdningsbakgrunn at jeg ikke

²⁵ Med tanke på Gadamer (1972: 251, min oversettelse) ville dette være ett av stegene i den hermeneutiske sirkelen, nemlig hvor jeg reviderer en forutforståelse i møtet med ”selve saken”. ’Selve saken’ er ikke-meg, det andre som jeg møter i fortolkningsprosessen (jf. utdraget fra Rilkes dikt i Gadamer (1972, blanksiden før innholdsfortegnelsen)).

²⁶ Som må beskrives som marginalt sammenlignet med nettverket de fleste støttegruppedlemmene kunne mobilisere.

²⁷ En person fra støttegruppen kom på konserten.

opponerte mot ideen. I tillegg til den økende involveringen i støttegruppens gjøremål, ble jeg etter hvert også sterkere involvert i den emosjonelle delen av støttegruppearbeidet. Gjennom min tilstedeværelse i støttegruppen ble jeg kjent med Faizas familie. De var informert om mitt prosjekt og var også innforstått med at de ikke skulle være informanter for meg. Det at jeg hjalp til med småting i støttegruppen, innebar i noen tilfeller å samhandle med familien. En gang for eksempel deltok Faiza på et brukmarked som arrangertes i sentrum. I sammenheng med det snakket man i støttegruppen om at noen fra gruppen burde være med, både for å holde Faiza og hennes mor Julia med selskap, og hjelpe til med å bære ting og sette opp bod. Jeg tilbød å være med, igjen hovedsaklig av metodologiske grunner. Noen andre i støttegruppen skulle også være med, og det å sitte på et marked ville være en utmerket mulighet for å snakke sammen. Jeg ble ved denne anledningen også bedre kjent med Faiza og Julia, noe som gjorde at jeg og min samboer, som også hjalp til på markedet, ble invitert på besøk til familien. Etter det første av slike besøk fikk jeg av flere i støttegruppen positive kommentarer. Familien hadde fortalt om vårt besøk, og støttegruppemedlemmene som nevnte det for meg, syntes at det var hyggelig at jeg hadde fått et vennskapelig forhold til familien.

Det at jeg etter hvert – av rent metodologiske overveielser – begynte å delta mer aktivt, for eksempel ved å hjelpe å bære banner på en demonstrasjon, gjorde at informantene mine begynte å fortelle meg med stor tillit om sine liv, og etter hvert også ga meg mer og mer informasjon om støttegruppens planer, så vel som noen interne motsetninger. Delvis sto dette i en sammenheng med mine personlige holdninger, som i stor grad er overensstemmende med støttegruppens formål²⁸. Min økende deltagelse i støttegruppens aktiviteter viste seg også å være en årsak. Den ble av noen medlemmer tolket som at jeg ”hadde blitt med”, og dermed støttet gruppens formål²⁹. Dette gjorde noe med oppfatningen av hvorvidt jeg var til å stole på. En informant pekte denne sammenhengen ut for meg: ”Jo, vet du, i begynnelsen dukket du opp, og jeg klarte ikke helt å plassere deg. Men nå vet jeg jo at du er med, du hjelper til, er med i demonstrasjoner og da går det jo helt fint!”. Nå i etterkant virker dette selvnlysende, men det var noe jeg verken hadde planlagt eller forutsett. Forandringene min økende innlemmelse i støttegruppen utløste, viser noe særegent ved deltagende observasjon som metode. Gjennom en fortløpende balansering av de ulike aspektene ved min rolle – observerende og deltagende – fikk jeg nærmere tilgang til mine informanternes tankeverden enn om jeg for eksempel hadde samlet inn data ved hjelp av spørreskjemaer (Sluka og Robben, 2007). Deltagende observasjon er en kumulativ prosess, den fører til dypere og dypere innsikt

²⁸ Se kapittel 2.2.

²⁹ Noe jeg på det tidspunktet av feltarbeidet ikke hadde gitt verbalt uttrykk for.

etter hvert som tiden går, selv om det ikke på forhånd er mulig å vite i hvilken retning innsikten går. I noen tilfeller kan brudd – forbløffelsesøyeblikk – forekomme, noe som i mitt feltarbeid skjedde heller sjeldent.

2.6.2. Noen etiske refleksjoner rundt min økende deltagelse

Etter at jeg oppdaget disse forandringene, begynte jeg å reflektere rundt deres etiske implikasjoner. Konklusjonen støttegrupped medlemmene trakk ut fra mitt ytre, er ikke feil. Ut fra det er kanskje dette aspektet det minst problematiske. Med tanke på min økende deltagelse derimot finnes det et større tolkningsrom og dermed også flere muligheter for å snakke eller tenke forbi hverandre. Min tankegang var, som nevnt ovenfor, i utgangspunktet rent metodologisk, med noen praktiske aspekter. Noen av informantene mine tolket denne deltagelsen derimot som et tegn på at jeg nå 'hadde blitt med' og behandlet meg ut fra det mer og mer som 'en av dem'. Hva betyr dette sett fra et antropologisk perspektiv? Hadde jeg gått "native" (Sluka og Robbens, 2007: 13)? Jeg tviler på det. Selv om jeg følte meg nær mine informanter tankemessig, la jeg aldri fra meg det antropologiske blikket – observasjon – og de antropologiske tankene – spørsmål, refleksjoner og fortolkningsforsøk³⁰. Dette betyr at mine informanter handlet ut fra antatte premisser for min handling som ikke overensstemte med premissene som jeg handlet ut fra. Betyr dette at de ga meg informasjon på gale premisser? Lurte jeg meg til deres tillit? At vi handlet ut fra en antagelse om premisser som ikke overensstemte, ser jeg på som et faktum. Det andre spørsmålet vil jeg besvare negativt. Jeg gjorde ikke noe jeg ikke følte jeg kunne stå for, for å oppnå en fordel. Som forklart i kapittel 2.2. sympatiserer jeg med støttegruppens formål og sånn sett er ikke antagelsen om grunnen for mine gjøremål prinsipielt feil. Om jeg burde ha vært mer bevisst på effekten av min økende deltagelse og reflektert rundt det på forhånd, er et spørsmål som er vanskeligere å besvare.

³⁰ Det ble ved en anledning foreslått for meg å "bare bli med i støttegruppen". Jeg vurderte muligheten, siden det å slutte å være med etter å ha avsluttet feltarbeidet ikke føltes riktig. Men jeg måtte konkludere med at det ville være umulig å "bare være med". Jeg ville ikke klare å ikke være forsker, ikke hele tiden ha en hjernehalvdel kvernende med spørsmål, refleksjoner og tentative analyser i sammenheng med støttegruppen.

2.7. Kaffesamtaler

Omtrent et halvt år ut i feltarbeidet organiserte jeg samtaler på tomannshånd med enkeltmedlemmer i støttegruppen. Fasen med deltagende observasjon hadde gjort at jeg hadde blitt kjent med informantene mine. Dette gjorde at disse samtalerne kunne utformes nokså frie og uformelle, noe som var tilsiktet fra min side. Ideen var å la informantene styre hva de ville snakke om, samtidig som jeg bidro med noen retningsgivende spørsmål som delvis var basert på observasjonene jeg hadde gjort. Jeg hadde et inntrykk av at de fleste av informantene mine hadde en idé om hva det å være student i samfunnsvitenskapene er. Men denne ideen var nærmere det en sosiolog eller statsviter ville oppfatte som kvalitativ metode. Ut fra det fryktet jeg at informantene mine ville regne med en steril intervjusituasjon hvor de ville bli stilt noen spørsmål som jeg hadde skrevet ned på forhånd og som de skulle svare på. Og faktisk virket det som noen informanter reagerte med en mild overraskelse da jeg i noen sammenhenger plutselig begynte å fortelle en anekdote, eller noe om meg selv. Siden mine informanter delte erfaringer fra sine liv med meg, ville jeg gi noe tilbake, samtidig som jeg ville vise forståelse og empati ved å relatere deres erfaringer til noe jeg selv hadde opplevd. I en kontekst hvor man forventer å bli intervjuet i tradisjonell forstand, er det et brudd på forventningene som knyttes til samhandlingskonteksten (Goffman, 1992a: 20). Jeg prøvde å kommunisere min konseptualisering av disse samtalerne både gjennom min opptreden og på forhånd gjennom hvordan jeg *omtalte* samtalerne. Jeg valgte begrepet *kaffesamtaler* med et bevisst ønske om at dette skulle utløse assosiasjoner med avslappet stemning og ”koseprat”.

Kaffe er ikke bare noe man drikker innimellom, men et mangefasettert sosialt konsept. Den knyttes til små måltider, sosialt samvær og hyggelige samtaler (Døving, 2001: 247, 248). Noen av kaffens betydningsfasetter er av et mer metaforisk slag. Kaffe forbindes med kos, de to begreper er ”nærmest synonymmer” (ibid.: 248). Kos vil jeg se på som en bestanddel av norsk kultur som har såpass følelses- og konnotasjonsmessig tyngde at den kan beskrives som et ”oppsummerende symbol” (Ortner, 1973: 1339, min oversettelse). Det å likestille kos med kaffe sier derfor også noe om kaffens kulturelle betydning. Kaffe er en ”konvensjonalisert og regulert form for resiprositet” og peker dermed mot mellommenneskelige relasjoner som er grunnlaget for ethvert samfunn (Døving, 2001: 247, 257). Dette kan settes i sammenheng med Madsens (2006: 51) betraktninger om kaffens betydning for sosiale relasjoner på Grønland. Hun (ibid.) beskriver kaffe og humor som sosialt lim som bygger broer mellom mennesker og knytter dem til hverandre. Kaffe er et symbol på samvær og hygge. Dette uttrykkes blant annet gjennom at invitasjoner til sosiale samlinger blir formulert på en måte at ordet for

samvær blir erstattet av, og derved satt på lik linje med kaffe: ”Vi har kaffe på onsdag” (Madsen, 2006: 63). Anledningen blir nevnt, men det sosiale aspektet ligger implisitt i begrepet kaffe. Jeg prøvde å utløse noen av disse konnotasjonene ved å kalle samtaler i sammenheng med forskningsprosjektet mitt for kaffesamtaler. Selv om jeg går ut fra at informantene mine ikke tenkte aktivt på kaffe som sentralt symbol for resiprositet, byggestein for sosiale relasjoner og derved lim i samfunnet, tolker jeg deres vilje til å dele informasjon med meg i en uformell og gjerne hyggelig kontekst som en handling ut fra den her beskrevne symbolverdien av kaffe.

Når det gjelder det romlige aspektet av situasjonsforståelsen ville jeg med begrepet *kaffesamtaler* skape en semi-privat atmosfære, også i sammenhenger hvor jeg og informantene mine befant oss i det offentlige rom. Gullestad (1989: 62) beskriver kjøkkenet som en slags ”bi-scene” i leiligheten i sin analyse av ulike sfærer i norske hjem. Den er mer privat enn stuen³¹, dit inviterer man gode venninner på en kopp kaffe, og dit trekker man seg tilbake til når flere er på besøk for å snakke om ting som ikke er bestemt for alles ører. Denne observasjonen er interessant i to henseender. Først og fremst settes både kaffe og en hyggelig prat i sammenheng med kjøkkenets relative privathet. Denne trekanten prøvde jeg å fremkalle med begrepet kaffesamtale. Kaffe skulle assosieres med avslappet stemning og hyggelige samtaler. Gjennom kaffepratens konnotasjon av relativ privathet håpet jeg at informantene mine ville velge møtesteder hvor de følte seg komfortabel med å gi meg personlig informasjon. Kafeen, som var et ofte valgt møtested, har ut fra det en interessant posisjon som et slags eksterialisert kjøkken. En kafé er et offentlig sted, men samtidig er de som sitter på kafé og prater, gjerne absorbert i hver sin lille privathetsboble. Det prates om personlige anliggender i en kontekst hvor helt fremmede mennesker kunne høre det. Likevel velger mange å prate om slikt på kafé nettopp fordi man skaper seg et lite privatrom rundt bordet hvor man sitter og drikker kaffe, akkurat som hjemme på kjøkkenet. Måten jeg la kaffesamtalene opp på, gjennom begrepet og min opptreden, gjorde at også samtaler på steder som ikke intuitivt ville konseptualiseres som eksternaliseringer av hjemmekjøkkenet, forløp i den samme uformelle tonen og relativt frie flyten av samtaleemner som kaffesamtaler på kafé. Et eksempel var et møterom på jobb til ett av støttegruppemedlemmene. Jeg anser det ikke som en tilfeldighet at informanten i dette tilfellet organiserte kaffe, te og en fruktskål før vi satt oss ned for å prate.

³¹ Dette støttes av Døving (2001: 246), som observerer i sammenheng med informantsamtaler: ”Selv om jeg ba om det, fikk jeg ikke sitte på kjøkkenet.”

2.8. Diskursanalyse

I kapittel 2.5. nevnte jeg at jeg har brukt avisartikler og -innlegg for å sette samtale- og observasjonsdata i en større diskursiv kontekst og for å kunne kontrastere flere ulike informasjonskilder. Metoden jeg anvender på avismaterialet, er inspirert av diskursanalyse. En grunntanke i diskursanalyse er å prøve å finne ut ”hvordan og hvorfor ting fremtrer som de gjør” og fremgangsmåten er basert på epistemologi heller enn ontologi (Neumann, 2001: 14, se også 34). Diskurs kan defineres som ”praksiser som systematisk former objektene de omtaler” (Foucault i Neumann, 2001: 17). Slike praksiser blir innskrevet i institusjoner og dermed etter hvert naturalisert. De blir ansett for å være normale og har derfor en ”virkelighetskonstituerende” kraft (Neumann, 2001: 18). Diskursanalytikerens oppgave er å følge denne normaliserende og dermed virkelighetskonstituerende prosessen, og å vise hvordan den foregår og hva slags representasjoner av virkeligheten som står bak diskursive praksiser (ibid.: 34). I sammenhengen med mitt prosjekt ville det å foreta slike avsløringer være i overkant ambisiøst, men jeg bruker den diskursanalytiske grunntanken som inspirasjon for å innlemme avismaterialet i prosjektet. Jeg går ut fra at begrep og måter på å tenke om noe ikke er virkeligheten, men en representasjon av den. På denne måten vil jeg prøve å vise til noen slike diskursive tendenser i debatten om asylsaker og flyktningspørsmål mer generelt, heller enn å prøve å avsløre deres opphav og måten de har oppstått på. I vid forstand har den diskursanalytiske tenkemåten også hatt en innflytelse på min strukturering av feltarbeidet. Utsilingen av nøkkelbegrep er et eksempel, siden de kan konseptualiseres som ankerpunkter i en gitt representasjon av virkeligheten.

2.9. Noen uantropologiske betraktninger om datamaterialets epistemologiske begrensninger

Ved å posisjonere både meg selv og prosjektet så godt jeg kan, prøver jeg å skjerme konklusjonene av analysen mot skjevoppfatninger (bias). Her anser jeg det på sin plass å sette prosjektet i en større kontekst av spørsmål om vitenskapelig gyldighet ved å si noe om datamaterialets representativitet. I vitenskapelige disipliner som er sterkere inspirert av naturvitenskapene enn antropologi, ansees forskning basert på et lite utvalg av informanter som problematisk, fordi det ikke gir generaliserbare resultater (Crouch og McKenzie, 2006: 484). Dette stemmer hvis man anser det å si noe om generelle strukturer som forskningens formål. I så fall måtte man bruke induksjonsslutninger, det vil si konkludere fra få til alle, noe som er logisk ugyldig. Crouch og McKenzie (ibid.: 490-492) gjør derimot oppmerksom på

viktigheten av å skille mellom ulike formål med forskning, som hvert er forbundet med en egen best egnet metodologi. På den ene siden finnes det forskning hvis mål er å generalisere fra det individuelle til et strukturelt nivå. Der er det essensielt å ha et stort nok utvalg av forskningssubjekter for at generaliseringen skal være gyldig. På den annen side derimot har man forskning hvis mål er å generere eller utforske konsepter. I dette tilfellet er det ikke bare forsvarlig, men til og med fordelaktig å ha et lite utvalg av informanter, det vil si, færre enn 20 (ibid.). En slik generativ-utforskende tilnærming kan med rette kritiseres for å være spekulativ. Crouch og McKenzie (2006: 492) påpeker at man heller ikke burde prøve å forsvare forskning basert på få informanter mot denne kritikken. Formålet med slik forskning er nemlig ikke å komme med konklusjoner – noe som ville kvalifisere for gyldighetskrav –, men heller med indikasjoner på tendenser, noe som kan settes i sammenheng med Haraways (1988: 581, min oversettelse) konsept om ”posisjonerte kunnskaper”.

Mitt prosjekt er et eksempel på forskning basert på få informanter. Hovedgrunnlaget for datamaterialet mitt er basert på samtaler med og deltagende observasjon blant 18 personer. For å unngå kritikk basert på en feilantagelse om hensikten med forskningen, og det å sprengre grensene for forskningens kapasitet (se Hammersley, 2000: 139), er det viktig å presisere dens epistemologiske begrensninger. Metoden jeg brukte, tillater meg å si noe om oppfatninger og erfaringer av mine informanter (Crouch og McKenzie, 2006: 485). Med andre ord har jeg observert tendenser som mine informanter er representanter for, heller enn ”systematisk seleksjonerte eksempler av spesifikke kategorier” (ibid.: 493, min oversettelse). Mer abstrakt sagt gir metoden jeg brukte, anledning til å si ”hva slags ting som finnes”, men ikke ”å bestemme hvor mange slike ting som er der” (Walker i Crouch og McKenzie, 2006: 489, min oversettelse). Med tanke på å gjøre rede for et fenomen i dybden og på en mangefasettert måte, har denne metoden sine klare fordeler, noe også Crouch og McKenzie (2006: 487) påpeker. Dens begrensninger ligger i generaliserbarheten og derved representativiteten. Hvis forskning basert på få informanter står alene, har den lite verdi (Crouch og McKenzie, 2006: 496), nettopp fordi den ikke kan si noe om verken størrelse, spredning eller relevans for et fenomen. Derfor er det nødvendig at andre tar opp og videreutvikler analyser som er basert på et utvalg av få informanter. Slik vil de etter hvert kunne generaliseres i større grad som del av en fortløpende kumulasjonsprosess.

2.10. Generelle etiske betraktninger

I dette siste delkapitlet vil jeg diskutere noen flere forskningsetiske aspekter av prosjektet mitt. I løpet av feltarbeidet har jeg fått tilgang til sensitiv personinformasjon³². Siden jeg har regnet med det, er prosjektet meldt inn til personvernombudet i norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Kravene for å gjennomføre feltarbeidet var blant annet anonymisering av direkte personidentifiserende opplysninger³³. Også noen medlemmer i støttegruppen har eksplisitt uttrykt et ønske om å bli anonymisert. Dette skyldes delvis hensyn til Faizas familie. Ønsket om anonymisering har jeg prøvd å etterkomme så nøye som mulig. Personnavn er pseudonymer og jeg lar være å beskrive noen personlige og stedsrelaterte egenheter som ville gjøre anonymiseringen ”halvhjertet” om jeg nevnte dem (Vike, 2001: 77). Vike (ibid.) drøfter noen problemer med en slik grundig anonymisering, blant annet at beskrivelsen av empirien blir ”vannet ut”. Slik jeg oppfatter det, er dette ikke en grunn til bekymring i mitt prosjekt, fordi aspektene jeg velger å fokusere på, er uttrykk for tendenser som ikke er stedsspesifikke eller knyttet til aspekter ved enkeltpersoner som må settes i sammenheng med offentlig gjenkjennbare attributter for å gi mening. Valget av en slik vinkling har bidratt til å løse en potensiell interessekonflikt mellom mitt ønske om å kunne gi tykke beskrivelser og mine informanternes ønske om anonymitet. Samtidig har jeg i noen tilfeller valgt å ikke anonymisere noen beskrivelser helt, men å gjengi dem på en måte som skal gjøre det uinteressant å skulle prøve å oppspore personene i beskrivelsen (Vike, 2001: 82).

En annen tanke jeg har vært opptatt av, er hva forskning gjør med dem som blir forsket på. Kirsten Hastrup (1995: 141, 142) som på en nærgående måte selv har blitt forsket på, beskriver den antropologiske forskningsprosessen som en symbolsk voldshandling. I det forskeren konseptuelt sett ikke er interessert i informanten som sådan, men ser på informanten som kunnskapskilde ut fra sitt eget forskningsorienterte perspektiv, kan forskningen av informanter bli oppfattet som å ikke representere dem slik de opplever seg selv (ibid.: 131, 135). Man føler seg som ”til stede, men ikke-eksisterende” (Hastrup, 1995: 135, min oversettelse). I tillegg kan denne uoverensstemmelse av perspektiver gi informanter en følelse av å ha blitt frarøvet noe, gjerne noe veldig personlig, som ”meningen med [ens] liv” (ibid., min oversettelse). Denne nokså dramatiske skildringen av potensielle konsekvenser av et

³² Sensitiv personinformasjon defineres av personvernombudet i NSD (2012) på den følgende måten: ”Sensitive opplysninger er informasjon om rasemessig eller etnisk bakgrunn, politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning, at en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling, helseforhold, seksuelle forhold, og medlemskap i fagforeninger.” (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, 2012).

³³ Dette defineres på den følgende måten: ”En person vil være direkte identifiserbar via navn, fødsels-/personnummer eller andre personentydige kjennetegn” (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, 2012).

feltarbeid har etterlatt et sterkt inntrykk hos meg, og jeg har hatt den i tankene i løpet av feltarbeidet. Særlig i sammenheng med mine tvil om å ta opp utfordrende temaer med informantene mine, har jeg tenkt på Hastrups refleksjoner. Jeg har prøvd å unngå i hvertfall noe av styrken til den symbolske volden ved å forsøke å beskrive verden til støttegruppen på en måte som gir mening for mine informanter. Den innledende observasjonsfasen for så å kunne basere spørsmålene mine på mine informaners konsepter var inspirert av denne tankegangen. I tillegg har jeg mot slutten av feltarbeidet fortalt mine informanter hva jeg hadde funnet og spurte om det ga mening for dem, noe de besvarte positivt. Når det gjelder individnivået har jeg utarbeidet en måte å innhente samtykke på som skal bidra til at mine informanter ikke føler seg feilrepresentert. Samtykket til deltagelse i mitt prosjekt er delt i fire punkt: samtykke til at jeg kan være med på møter tilknyttet prosjekttematikken, samtykke til at jeg kan være med på aktiviteter tilknyttet prosjekttematikken, samtykke til å delta i samtaler og samtykke til at jeg bruker informasjon fra feltarbeidet i min avhandling *etter å ha verifisert at informasjonen er korrekt*. Meningen med dette siste punktet er nettopp å forsikre meg om at jeg ikke fortolker noe på en måte som oppleves som feil av informanten som blir sitert. Også gitt alle disse tiltakene kan jeg ikke unngå at jeg har en annen måte å konseptualisere verden på enn mine informanter. Hovedtyngden i skillet utgjøres sannsynligvis av min bakgrunn som antropologstudent (se Narayan, 1993: 671-672). Samtidig går jeg ut fra at tiltakene likevel kan bidra til en tilnærming av våre horisonter, siden vi i hvert fall i utgangspunktet har "den samme epistemologiske posisjonen" (Crouch og McKenzie, 2006: 486, min oversettelse).

Disse betraktningene viser til mer grunnleggende spørsmål om fortolkning, henholdsvis overfortolkning. I mitt prosjekt tar jeg utgangspunkt i hendelser jeg observerte og samtaler jeg hadde med informantene mine, og prøver ut fra det å sette disse i en større sammenheng. Dette gjøres både med utgangspunkt i rådende diskursive tendenser, institusjoner som utlendingsforvaltningen som støttegruppen har måttet forholde seg til i løpet av sin kamp, og med tanke på ulike teoretiske betraktninger. Jeg prøver å gi informantene mine mye plass ved å "la dem snakke" gjennom hele analysen. Analysen er med andre ord preget og drevet av informantsitater. Samtidig har jeg mange ganger i løpet av analyse- og skriveprosessen spurt meg selv: Er det jeg tenker og skriver i tråd med tanke- og opplevelsesverden til informantene mine? Eller har jeg beveget meg i oversettelsesprosessen (se Geertz, 1973: 27) helt bort fra den og svever nå i akademiske skyer? Slik overfortolkning går ut på at antropologer leser for mye inn i sine informaners ytringer, og omskaper dermed hverdagslige handlinger til symbolske prosesser med kosmologisk betydning hvis mening informantene som utfører

handlingene, ikke reflekterer over (Keesing, 1987: 162, 167). I noen tilfeller finnes denne meningen ikke en gang før antropologen skaper den (ibid.: 162). Med utgangspunkt i disse betraktningene vil jeg beskrive antropologiske fortolkningsprosesser som en balansegang. Ved å lese kosmologisk betydning i enhver liten handling informanter utfører, kan det hende at man overfortolker. Hvis man derimot går for langt i den motsatte retningen, kan resultatet være en overfladisk eller feilaktig beskrivelse, fordi man enten ikke forstår visse aspekter av hendelsen eller fortolker dem feil fordi man går ut fra en referanseramme man tar for gitt ut fra ens egen bakgrunn (se Keesing, 1987: 167). I tillegg kan ulike aspekter være en del av en og samme hendelse, men skillet mellom den akademiske verden antropologen tilhører og informantenes forståelsesverden gjør at man blir oppmerksom på eller vektlegger forskjellige aspekter. I en akademisk kontekst kan noe være relevant som ikke er av særlig interesse i en hverdagslig kontekst. Men det å vektlegge et aspekt gjør ikke at andre aspekter opphører å eksisterende. Refleksjonene rundt kaffe som symbol fra kapittel 2.7. er et eksempel på det. Jeg analyserer betydningen av kaffe som bindeledd i sosiale relasjoner og som symbol for hyggelig samvær og kos, velvitende om at informantene mine med stor sannsynlighet ikke tenkte på kaffe som sentralt symbol for resiprositet og lim i samfunnet da de samtykket til å delta i kaffesamtaler og satte med meg på kafé. Samtidig virker min intensjon om å skape en avslappet og trivelig stemning ved å bruke begrepet *kaffesamtale* i stedet for intervju å ha fungert. Jeg tolker dette som et tegn på at informantene mine var om ikke bevisst så i det minste implisitt klar over kaffens sosiale betydning. Et symbol kan ikke være et symbol med mindre det blir delt, selv om man ikke nødvendigvis trenger å dele meningen man legger i det, med andre (se Cohen, 1985: 14-15).

I tillegg er skillet mellom antropologens og informantenes forståelsesverden i hvert fall i tilfellet av mitt prosjekt kunstig. Flere av mine informanter er selv akademikere, og har derfor en meget god forståelse for og innsikt i refleksive fortolkningsprosesser. Også jeg står forståelsesverden av informantene mine i mange aspekter nær (se kapittel 2.2.), samtidig som min tilnærming til den er på grunn av forskerrollen annerledes. Ut fra det vil jeg konseptualisere skillet mellom min og mine informanternes forståelsesverden som flytende. Dette betyr at på samme måte som jeg lærte mer om aktivisme, kunne nyansere mangt et aspekt av mitt personlige verdensbilde og ikke minst fikk ta et dypdykk i støttegruppens bakgrunn og måte å fungere på, kan refleksjonene i denne oppgaven være interessant og tankevekkende for mine informanter. For å føre dette tilbake til Keesings refleksjoner om overfortolkning, kan det godt hende at jeg overfortolket noen av mine observasjoner hvis man sammenligner fortolkningen med hva en person – inkludert meg selv – ville ha tenkt i en

hverdagslig situasjon som kunne være utgangspunkt for tolkningen. Men det gjør ikke nødvendigvis fortolkningene feil eller overdrevne, særlig ikke hvis man konseptualiserer forskerstudenten som deltager i en forståelseshorisont som i hvert fall delvis er felles med informantenes.

2.11. Konklusjon

I dette kapitlet har jeg gjort rede for metoden jeg anvendte i mitt feltarbeid. Grunnen til at jeg har prøvd å gi et både dypt- og gjennomgående innblikk i metodologien av mitt prosjekt, ligger i en idé om at jo bedre man klarer å gjøre rede for sin posisjon både personlig og forskningsmessig, jo nærmere kommer man idealet om å utjevne skjevheter i kunnskapsproduksjonsprosessen (se Hammersley, 2000: 33; Haraway, 1988: 581). Dette resonnementet har vært en ledetråd gjennom hele kapitlet. Først gjorde jeg rede for hvordan mine personlige holdninger kan ha påvirket feltarbeidet. Tanken bak beskrivelsen av metodestegene går i en lignende retning, nemlig å gi leseren en mulighet til å følge meg ikke bare gjennom argumentene i analysen, men også på hele veien frem dit.

Ett av flere sentrale aspekter ved metoden i mitt prosjekt har vært utgangspunktet i nærmest ren observasjon for å ”få tak i de lokales synsvinkel” (Malinowski, 1984 [1922]: 19, min oversettelse) og slik kunne formulere spørsmål ut fra deres begrepsverden. Bruken av kaffesamtaler med begrepets kulturelle konnotasjoner som kontaktskapende verktøy har gitt meg muligheter til å ta et dypdykk i denne begrepsverden, og videre nyansere konseptene jeg hadde blitt oppmerksom på, blant annet med tanke på individuelle forskjeller.

Til slutt har min fremgangsmåte reist to grunnleggende metodologiske spørsmål, som jeg har prøvd å drøfte. For det første har jeg reflektert rundt praksisen av engasjert eller verdibasert antropologi og kommet frem til at om man vil opprettholde et skille mellom vitenskap og lekmannskunnskap (se Hammersley, 2000: 142), kan forskning ikke være aktivt styrt av forskerens personlige overbevisninger. For det andre har jeg prøvd å sette mitt prosjekt i en bredere kontekst av vitenskapelig bedømmelse ved å gjøre rede for dets representativitet. Konklusjonen der er at det er viktig å være klar over begrensningene til metodologien jeg brukte. Den kan brukes til å si noe om det konkrete fenomenet jeg studerte. Den kan også brukes til å sette individuelle erfaringer i en sammenheng med større sosiale strukturer. Men den kan ikke brukes til å generalisere fra mine observasjoner til en større del av samfunnet eller samfunnet i sin helhet.

3. Noen overordnede perspektiver av studiefeltet

Sosiale bevegelser er et uttrykk for hva slags samfunn og historisk periode vi lever i, det vil si de reflekterer strukturen av samfunnet de opererer innenfor (Habermas i Crossley, 2002: 163). For å forstå støttegruppen som fenomen er det dermed viktig å ikke bare beskrive gruppens medlemmer, hva de motiveres av i sitt engasjement og hva de samles rundt, men også å belyse konteksten støttegruppen opererer innenfor. I denne sammenhengen vil jeg beskrive noen elementer av det som bidrar til å forme støttegruppens handlinger. Disse handlingene har sin bakgrunn delvis i en opplevelse av forandringer i diskursen rundt flyktninger og asylsøkere. Og ikke minst formes de av det støttegruppen har 'kjempet' mot, nemlig utlendingsnemnda, et forvaltningsorgan som er kjennetegnet av en byråkratisk struktur. Jeg begynner med en beskrivelse av senere tids innvandringshistorie i Norge og forandringene i diskursen rundt flyktninger og asylsøkere. Etter det gjør jeg rede for byråkratets rolle i staten, og hvordan dette påvirker synet på mennesker.

3.1. Et diskursivt blikk på innvandringsdebatten

Grete Brochmann (i Kjeldstadli, 2003: 161) skriver at ankomsten av flyktninger og asylsøkere er den siste av tre "bølger" med innvandrere som har kommet til landet. På 60-tallet kom det hovedsakelig arbeidsinnvandrere, en form for migrasjon som ble formelt avsluttet i 1975 med innvandringsstoppen. Etter det kom den såkalte andre bølgen, som hovedsakelig besto av familiemedlemmer som skulle gjenforenes med de tidligere arbeidsmigrantene. Den tredje bølgen var flyktningene. Disse tre kategoriene kan kaste lys over en sammenheng som ble trukket frem mot slutten av 80-tallet og på 90-tallet (ibid.). Det ble nemlig satt spørsmålsteget ved statusen til de flyktningene som kom. Var deres asylsøknad *legitim*, det vil si basert på politisk forfølgelse i hjemlandet, eller var det "egentlige" motivet å finne arbeid? Slike perspektiver er fremdeles tilstede i den offentlige debatten rundt innvandring. Mine informanter beskriver dem som "mistenkelliggjøring" av flyktninger og asylsøkere. Et eksempel er diskusjonen rundt asylsøkere som etter å ha fått innvilget asyl skal ha dratt for korte perioder til sine hjemland. I Klassekampen (Tallaksen og Thorvaldsen, 2014) sto det under overskriften "Slår alarm om asylferier" at en ansatt ved asylmottaket i Bodø hadde sendt et bekymringsbrev til justisministeren hvor hun uttrykte bekymring over "en praksis der personer med beskyttelsesbehov har fått innvilget opphold i Norge – for så å reise tilbake til hjemlandet like etter asylsøknaden er godkjent" (ibid.). Assisterende avdelingsdirektør i asylavdelingen til utlendingsdirektoratet (UDI) nevner at UDI ser alvorlig på saken og

kommenterer videre: ”Dette er en ordning som er ment for mennesker som har et reelt behov for beskyttelse, og da undergraver man asylinstituttet dersom man reiser tilbake til hjemlandet like etter at man har fått opphold” (ibid.). Ordet ”alarm” i tittelen og formuleringen ”undergraver man asylinstituttet” setter de beskrevne hendelsene i en kontekst av fare og skadende virksomhet. Det å undergrave noe har i tillegg en konnotasjon av å destabilisere eller sabotere noe med vilje, noe som betyr at talspersonen identifiserer skyldige aktører i saken – asylsøkere. Ved å ha fått opphold i landet basert på et beskyttelsesbehov og deretter å handle på en måte som gir et inntrykk at beskyttelsesbehovet ikke er reelt, *misbruker* disse personene en del av det norske systemet. Denne kategoriseringen, som jeg mener er bakteppet for de siterte utsagnene, gjør to ting. For det første utfører den et skille mellom ’oss’ – nordmenn – og ’dem’ – asylsøkerne – (se Gullestad, 2002: 17). For det andre fremstiller den ’dem’ som noen som ’misbruker’ det norske systemet, og derved indirekte ’oss’. Lignende premisser ligger i den hyppige bruken av begrepene ’asylsøker’ og ’kriminell’ sammen. I Aftenposten (Stokke, 2012) for eksempel ble det i en artikkel med tittelen ”Kriminelle asylsøkere sendes rett hjem”, omtalt en instruks som skulle ”gjøre det vanskeligere for kriminelle å misbruke asylinstituttet” (ibid.). Videre påpeker statssekretæren i Justisdepartementet: ”Vi kan ikke tillate at noen undergraver asylordningen og bruker den som skalkeskjul for å komme til Norge og begå kriminalitet” (ibid.). Her settes asylsøkere i en sammenheng hvor de i tillegg til å ikke ha et beskyttelsesbehov kommer til Norge med det eksplisitte formål å begå kriminelle handlinger. Slike utsagn er med på å skape assosiasjoner til kategorien ’asylsøker’, særlig hvis de gjentas fra flere forskjellige hold. Kategorier³⁴ er performativer, det vil si, det som assosieres med en kategori, påvirker livene til enkeltmenneskene som er en del av kategorien, fordi det nedfelles blant annet i politiske beslutningstagelser og ikke minst lovgivning (Gullestad, 2002: 43, 45). Det performative i utsagnene fra Aftenposten (Stokke, 2012) ligger i at situasjonen blir presentert på en måte som impliserer at det er nødvendig med handling. Artikkelen innledes med setningen ”De mest ivrige kriminelle asylsøkerne som ble utsendt, var tilbake i Norge før politiet som uttransporterte dem, rakk hjem igjen”, noe som i tillegg understreker akutteheten i handlingsbehovet. Ordene ’kriminell’, ’misbruk’ og ’skalkeskjul’ gjør urettmessigheten av handlingene til personene det angår, ikke til et spørsmål. De setter stemningen for at handlingsbehovet virker selvinnlysende og tiltakene (å sende disse personene ’rett hjem’ og ikke til landet de befant seg i før de kom til Norge, slik Dublin-ordningen tilsier) nødvendig.

³⁴ Begrepet ’kategori’ brukes her som kollektiv entitet definert av noen som ikke selv er medlem av den, i motsetning til ’gruppe’, som er definert innenfra (Jenkins, 2008: 104).

Disse diskursive tendensene er et uttrykk for fokusskiftet i innvandringsdebatten som fant sted rundt 1990-tallet (Gullestad, 2002: 30). På 70- og 80-tallet ble innvandrere konseptualisert som ressurs, og begrep som ”det fargerike fellesskap” ble brukt om det flerkulturelle Norge (ibid.). Skiftet førte til at det ble (mer) akseptabelt å kritisere ’innvandrere’³⁵. I dagens offentlige debatt mener jeg at begge tendensene – det å se på ’innvandrere’ som ressurs og det å kritisere ’dem’ og se på dem som ’byrde’ (se Gullestad, 2002: 31) – er tilstede. På grunn av fokusskiftet blir i dag støtte for paradigmet om ’det fargerike fellesskapet’ uttrykt som forsøk på kritikk mot det som blir oppfattet som det rådende paradigmet, altså at det er akseptabelt og i noen sammenhenger til og med *forventet* (se ibid.: 17) å kritisere ’innvandrere’ og ’asylsøkere’. I en kronikk i Aftenposten (Aas³⁶ og Johansen³⁶, 2013) skriver forfatterne: ”Medieoppmerksomheten rettet mot kriminalitet begått av asylsøkere, samsvarer ikke med det vi vet om omfanget av problemet”. Videre påpeker de: ”Tiltakene og oppmerksomhet rettet mot asylsøkernes kriminalitet (...) fører til at en hel gruppe – hvorav den store majoriteten er lovlydig – assosieres med kriminalitet” (ibid.). I kommentarfeltet til kronikken kan man blant annet lese: ”Dette var en omfattende måte å si 'ikke berør såre tema' på. (...) Halve Europa vakler av feilet asyl- og integreringspolitikk, men vi er redde for å 'stigmatisere' asylsøkere?”. I kommentaren kritiseres en holdning som oppfattes som å unngå ’såre temaer’. Ut fra den samme logikken betegnes kritikken mot stigmatisering av ’asylsøkere’ som malplassert³⁷. Dette eksemplifiserer et aspekt av fokusskiftet, nemlig at ideen om å være ’politisk korrekt’ fikk en negativ konnotasjon. Konseptet ble dermed snudd på hodet, og det har ført til at argumentene til personer som uttaler seg kritisk overfor kategoriseringen av ’innvandrere’ som ’byrde’, blir nå forsøkt skutt ned ved å omtale dem som ’politisk korrekte’ (Gullestad, 2002: 18). Den nye ’politiske korrektheten’ går ut på å kritisere ’innvandrere’, noe som blir omtalt som ’realisme’ (Gullestad, 2002: 19, 30-31). I et debattinnlegg i Nye Meninger (debattforumet til Dagsavisen; Øian, 2011) med tittelen ”Den moralske fordømmelsen av asylsøkere” skriver forfatteren med utgangspunkt i et innlegg av informasjonsansvarlig ved Anti-rasistisk senter: ”Ikke overraskende kom det en rekke motinnlegg. Mange av disse bar preg av brautende og aggressiv språkbruk (dessverre heller ikke overraskende) og en sterk moralsk fordømmelse av asylsøkere”. Det at innleggsforfatteren uttrykker å ikke være

³⁵ Noe som i enda sterkere grad gjelder for ’asylsøkere’, som har uavklart status når det kommer til deres rett til å oppholde seg i Norge. I kraft av dette blir ’kriminelle asylsøkere’ til en kombinasjon av et negativt og et ambivalent begrep som gir hele konseptet en negativ konnotasjon.

³⁶ Katja Franko Aas er professor ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo. Nicolay B. Johansen er forsker ved det samme instituttet.

³⁷ Hvilket ord – stigmatisering – som settes i enkelte anførselstegn, med andre ord hvilke begrep som det settes spørsmålstegn ved og hvilke som brukes kategorisk, sier også noe om hvordan en person posisjonerer seg i forhold til diskursiv kontekst.

overrasket over verken det faktum at det kom motinnlegg, deres mengde eller språkbruket i dem, tolker jeg som et videre eksempel på at de som baserer sin posisjon i innvandringsdebatten på diskursen om 'det fargerike fellesskap'³⁸ opplever å stå i en motposisjon til den rådende diskursen. Organisasjoner hvis formål er å støtte asylsøkere og fremme deres rettigheter, står på bakgrunn av denne diskursen i en posisjon av å påpeke forekomst av diskriminering og behovet for støtte i en situasjon hvor 'asylsøkere', 'flyktninger' og også 'innvandrere' generelt forbindes i mange sammenhenger med noe negativt. Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS 2015) kommenterer i en uttalelse med tittelen "Straff foreldrene – ikke barn" UDIs plan om å tilbaketrekke oppholdstillatelsene til omtrent hundre personer etter å ha oppdaget at de fikk opphold på feilaktig grunnlag. Uttalelsen er såpass relevant at jeg velger å sitere den i lengden:

"(...) [D]ersom opplysningene stemmer, har denne gruppen misbrukt asylinstituttet. Dette er klart kritikkverdigg og norsk lovverk gir anledning til å tilbakekalle tillatelser som er gitt på et feilaktig grunnlag, dersom personene det gjelder bevisst har gitt uriktige opplysninger. (...) Tilbakekall av tillatelser som er gitt for over ti år siden, er [imidlertid] en særdeles dramatisk og inngripende reaksjon. Rettsikkerheten til de involverte må ivaretas i alle ledd av denne prosessen. Dernest må det gjøres en vurdering av forholdsmessigheten mellom det personene har gjort, og hvilke reaksjoner de blir utsatt for. Dette hensynet gjør seg særlig gjeldende i de sakene som involverer barn. (...) Barna i disse sakene, uansett om de var med på reisen til Norge eller er født her, kan ikke lastes for det foreldrene har gjort. Etter over ti år i Norge er disse barna norske og det er her de har sin tilknytning. Om disse barna nå skulle miste sitt norske statsborgerskap og bli sendt ut til foreldrenes tidligere hjemland, vil det være en fullstendig uforholdsmessig reaksjon på omstendigheter som barna ikke har hatt noen innvirkning på. I slike tilfeller må foreldrene møtes med sanksjoner som rammer dem, i stedet for å frata barna hele det livet de nå kjenner."

NOAS begynner med å påpeke at de stiller seg i utgangspunktet bak UDIs ståsted, nemlig at det å oppgi feil identitet og få opphold på bakgrunn av dette er en ulovlig handling. Dette tolker jeg som et forsøk på å få legitimitet hos et bredere publikum enn de som anser staten Norges behandling av asylsøkere og flyktninger som generelt problematisk, altså personer

³⁸ Eller mer generelt på en diskurs om medmenneskelighet og solidaritet med vanskeligstilte.

som assosierer seg med diskursen om 'det fargerike fellesskap' eller en generell tanke om solidaritet med flyktninger og asylsøkere. Med denne ordlyden plasserer NOAS seg retorisk innenfor det rådende paradigme for så å gjøre rede for en løsning på problemet som ikke innebærer å gå bort fra dette paradigmet. I argumentasjonen vektlegger de begrepene rettssikkerhet og hensyn til barn³⁹. Dette viser til en kontekst hvor disse hensynene har opplevdes å ha blitt dyttet i bakgrunnen til fordel for andre føringer, slik som for eksempel innvandringsregulerende hensyn⁴⁰, og hvor organisasjoner som NOAS opplever det som nødvendig å prøve å utgjøre en mottendens. Noe lignende kan sies om representanter for kirken. I flere av sakene til lengeværende asylbarn har personer med høy posisjon i det kirkelige hierarkiet stått frem og uttrykt sin støtte for barna. Et eksempel er en kronikk basert på appellen til en tidligere biskop i anledning en støttemarkering for asylbarn (Stålsett, 2013):

”Det går en politisk kuldebølge over landet. Den må møtes med hjertevarme. Fakkeltoget lørdag kveld var vårt signal mot urett. I vårt land må det aldri bli togstans i kampen for rettferdighet og barmhjertighet. Vi må alltid kjempe for rettferdighet, ikke minst for de svakeste blant oss, asylbarna”.

Mens NOAS tar utgangspunkt i juridiske konsepter, snakker biskopen om verdier. Han tar en mer imperativ posisjon, noe som kan henge sammen med kirkens status og tradisjon i Norge. Men i begge uttalelsene ligger det en enighet om nødvendigheten av å verne om de svakeste i et samfunn, et hensyn som er særlig fremtredende i sakene til lengeværende asylbarn. I dette tilfellet faller to typer svak posisjon sammen, det å være barn og det å være asylsøker og dermed ikke ha de samme rettighetene som norske statsborgere, i tillegg til det å være i en uavklart situasjon. Med tanke på asylbarn veier protesten mot den nåværende diskursen rundt både 'innvandrere' og 'asylsøkere' tyngre enn utgangspunkt i diskursen rundt 'det fargerike fellesskap'. Posisjonene kan i tillegg sies å være basert på en annen diskurs, nemlig en tanke om Norge som raus og humanitær nasjon, hvor det ut fra en tanke om medmenneskelighet er en selvfølge at man tar vare på de svakeste. Også støttegruppen posisjonerer seg i dette diskursive landskapet. Særlig diskursen om Norge som raus og humanitær nasjon har en prominent posisjon i måten støttegrupped medlemmene kontekstualiserer sine handlinger og tanker på. Dette skal jeg gå nærmere inn på i kapittel 5. Først skal jeg fortsette i dette kapitlet med å gjøre rede for en annen relevant kontekst for støttegruppens handlinger, nemlig forvaltningssystemet i den norske staten. Gjennom kontakten med utlendingsmyndighetene

³⁹ Hensynet til barnets beste har vært et sentralt argument i debatten om lengeværende asylbarn, siden det er nedfelt i FN's (1990: artikkel 3) barnekonvensjon, som Norge har ratifisert.

⁴⁰ Se utlendingsloven §38: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35/KAPITTEL_5#KAPITTEL_5.

har en del av Faiza-saken dreid seg om en konfrontasjon med byråkrati. For å kunne gjøre rede for det, vil jeg i det følgende gå nærmere inn på noen mekanismer i et byråkrati.

3.2. Trekk ved en byråkratisk forvaltning

Weber (1976a [1922]: 122-124) skiller mellom tre typer legitime herredømmer: det rasjonelle eller legale⁴¹, det tradisjonelle og det karismatiske herredømmet. Jeg skal her konsentrere meg om det legale herredømmet, som er grunnlaget for byråkratisk forvaltning. Legitimiteten av det legale herredømmet vokser ut av troen på rettmessigheten av gitte lover og retten til utnevnte makthavere til å bestemme (ibid.: 124)⁴². Det legale herredømmet er basert på en oppfatning om at et rasjonelt etablert lovverk er grunnfestet av et samfunn som dets medlemmer må forholde seg til. Lovverket defineres som et abstrakt regelsett og den typiske legale makthaveren er en ”foresatt” som selv adlyder loven som har blitt etablert. Det vil si at alle medlemmer av samfunnet adlyder til syvende og sist loven. Forvaltningens oppgave er å fremme samfunnets interesser som er definert på basis av det nevnte regelsettet (Weber, 1976a [1922]: 125). Forvaltningen består av embetspersoner som i idealtilfellet befinner seg i et embetshierarki, forholder seg kun til *saklige* embetsplikter, er kvalifiserte gjennom fagkunnskap og gjør jobben sin på basis av en kontrakt. I tillegg skal de forholde seg til en *strikt enhetlig disiplin* (ibid.: 126-127, første fremhevelse av forfatteren, andre fremhevelse av meg). Denne disiplinen og også kontrollen ovenfra – som blant annet innebærer absolutt lydighetsplikt fra embetspersonen sin side (Weber, 1976b [1922]: 837) – gjør at den enkelte embetspersonen ikke kan trekke seg unna apparatet byråkratiet representerer. Samtidig er embetspersonen interessert i at det byråkratiske systemet består, fordi hans eller hennes eksistens er knyttet til det (ibid.: 570).

Både disiplinen og tilknytningen til systemet som Weber nevner, er grunnlag for refleksjon hos Foucault. Han påpeker at man i opplysningstiden begynte å se på kroppen som et instrument for maktutøvelse, og kobler slik disiplin sammen med makt (Foucault, 1994 [1977]: 126). Kroppen bearbeides, formes og dermed nyttiggjøres (ibid.: 126-127). Disiplineringen skjer gjennom strategisk administrering av rom og tid. Individene blir lukket

⁴¹ I originalen betegner Weber (1976a [1922]: 124) det legale herredømme som ”rational”, altså rasjonelt. Jeg velger å bruke begrepet ’legalt’ i stedet for, siden det er mer utbredt i norske omtaler av Webers (1971: 91) teorier.

⁴² Weber snakker her om utnevnte og ikke valgte makthavere. Dette reflekterer tidshorisonten av boken og ikke minst forfatteren, som døde kun tre år etter at Weimarrepublikken hadde blitt etablert. Weber (1976b: 548, 825) omtaler demokratiet i begrenset grad og ikke heller på en positiv måte. Hans modell på det legale herredømme går ut fra en embetsmannsstat (Weber, 1976b: 554). Men slik jeg oppfatter det, er det mulig å overføre systemet til demokratiske styreform, siden forvaltningen også i en slik styreform innehar en viktig posisjon.

inne på et gitt område med delområder som legger opp til forhåndsdefinerte og spesifikke aktiviteter. I tillegg blir individene tildelt faste plasser innenfor området, noe som gjør dem oppsporbare (Foucault 1994 [1977]: 131, 132). Tid blir et verktøy i maktens navn ved at individene blir oppfordret til å gjøre visse ting til visse tider, tidsmengden de skal bruke på gitte oppgaver blir bestemt, og det forutsettes en viss arbeidsrytme (ibid.: 138, min fremhevelse). Disse disiplinerende tiltakene gjør at kroppene til individer etter hvert blir vant til en bestemt måte å utføre bevegelser på, de har blitt til nyttige maskiner (Foucault 1994 [1977]: 127). Ved at kroppen disiplineres, skjer det en maktutøvelse, og siden det er individuelle kropper som påvirkes, har maktutøvelsen en mikrofysisk form (ibid.: 128). Slik jeg tolker det, kan maktprosessen differensieres, i og med at den påvirker på mikronivå, men *virker* på makronivå (se Barth, 1994). Gjennom disiplinering av enkeltkropper effektiviseres og kontrolleres det skoleklasser, fabrikkسالer med hundreder av arbeidere og hele hærer⁴³ (se Foucault 1994 [1977]: 131, 132). Ut fra beskrivelsen av disiplin hos embetspersoner og kombinert med tanken om at deres aktiviteter knyttes til et stedsavgrenset område, nemlig et kontor, vil jeg si at Foucaults syn på makten i disiplineringssprosessene kan settes i sammenheng med Webers teori om det legale herredømmet. Det at embetspersoner utdannes gjennom flere år på skoler, og så i årevis utfører den delen av en jobb de etter hvert har blitt spesialisert i, kan føre til at de blir disiplinert i henhold til sitt yrke. Makten i foucaultsk forstand som ligger i denne disiplineringen, kommer makthaverne som lager lovene embetspersonene må forholde seg til, til gode. Webers (1976b [1922]: 837) maksime om embetspersonens absolutte lydighet overfor de foresatte forsterker dette synet. Overført til utlendingsmyndighetene, som er tema i mitt prosjekt, uttrykkes det weberske maktaspektet i at saksbehandlerne ikke kan påvirke regelverket de skal legge til grunn for vedtektene i asylsaker. De skal anvende regelverket, ikke sette spørsmålstegn ved det. Ut fra Foucault kan det sies at regelverket og rutinene i dets anvendelse har en disiplinerende makt over de ansatte i Utlendingsnemnda (UNE). Samtidig ligger makten i det legale herredømmet hos embetspersonene. De er fagpersoner på sine områder, og dermed vet bedre enn sine foresatte hvordan systemet fungerer (ibid.: 572). Dette er relevant for utlendingsforvaltningen fordi utlendingsloven inneholder avsnitt som i utgangspunktet er motsigende. I utlendingslovens §38⁴⁴ står det at "[i] saker som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn". I det samme avsnittet står det: "Ved vurderingen av om tillatelse skal gis, kan det legges vekt på innvandringsregulerende hensyn". Med andre ord er det opp til

⁴³ Foucault (1994 [1977]: 132) beskriver klostercellen som den arketypiske formen for steds- og tidsmessig disiplinering.

⁴⁴ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35/KAPITTEL_5#KAPITTEL_5.

saksbehandlerne å foreta skjønsmessige vurderinger i enkeltsakene med tanke på hvilket avsnitt fra lovteksten som skal få avgjørende vekt. I slike tilfeller ligger sakene i saksbehandlerens makt (se Weber, 1976b [1922]: 572). Det virker som utlendingsmyndighetene er villige til å gå langt for å kunne beholde denne makten. I en enkeltsak som var oppe i media, valgte UNE å anke en tingrettsdom. Direktøren i UNE forklarte avgjørelsen på følgende måte:

”UNE kommer til å anke av grunner som handler om mer enn denne enkeltsaken. Det handler om våre beslutningstakers rett og plikt til å gjøre skjønsmessige avveininger og hva som da kan regnes som tungtveiende innvandringsregulerende hensyn” (Nyhetsbyrået Norsk Telegrambyrå, 2013).

I tillegg til utlendingsmyndighetenes vilje til å opprettholde en praksis hvor vedtektene i betydelig grad er avhengige av saksbehandlerens skjønn, viser dette utsagnet til et ideal om å ikke forholde seg til enkeltsaker, men prinsipper. Dette er i tråd med Webers beskrivelse av byråkratiet. Det å ikke bedømme saker ut fra et personlig grunnlag er et av særtegnene på kvalitet i et byråkrati (Weber, 1976b [1922]: 562-563). Jo mindre *menneskelig* det fremstår som, jo bedre kan det sies å fungere. Saker, ting og mennesker skal kunne gjøres beregnbare, de skal kunne deles inn i kategorier som de deretter kan bedømmes ut fra (se *ibid.*: 563). Denne tanken overensstemmer med Foucaults (1994 [1977]: 136) beskrivelse av disiplins formål som det å omforme ”en uryddig, unyttig eller farlig mengde mennesker til en ordnet mengde”. Det menneskelige aspektet er med andre ord et knutepunkt både i det å karakterisere et byråkrati og i argumentasjonen rundt enkeltsakene. Med tanke på det menneskelige aspektet kan utlendingsmyndighetene sies å stå i motsetning til parametrene støttegruppen handler ut fra. For utlendingsmyndighetene er det å frata sakene det menneskelige aspektet, det vil si det særegne, et mål i saksbehandlingen (se Weber, 1976b [1922]: 562-563). Loven skal være lik for alle. Støttegruppen derimot prøver gjennom sine aksjoner nettopp å gjøre oppmerksom på det menneskelige aspektet i sakene, de viser til ansiktene bak papirene og prøver å få frem hvordan UNEs vedtekter påvirker enkeltmennesker og deres skjebner. I kapittel 5 skal jeg tematisere det ut fra ulike perspektiver på forholdet mellom ’sak’ og ’person’.

3.3. Byråkrati og menneskesyn

I tråd med Foucault (1994 [1977]) gjør Agamben (1998: 4) rede for at modernitetens særtrekk er at kroppen blir fokus for politikk. I motsetning til Foucault som analyserer disiplinering av kroppen som et maktverktøy, fokuserer Agamben (1998) på et annet aspekt ved mennesket, nemlig *liv*⁴⁵. Han (ibid.: 6, 26) påpeker at det å gjøre liv til et politisk og juridisk tema kjennetegner suveren⁴⁶ makt, og betegner en slik politikk som biopolitikk. Generelt sagt defineres suveren makt i kraft av dens mulighet til å bestemme hva som skal bli inkludert i lovsfæren, og hva som skal ekskluderes fra den (Agamben, 1998: 26). Det suverene ligger i terskelen mellom inkludering og ekskludering, i selve bestemmelsen, som kan gå begge veier (ibid.). Det vil si at den suverene ikke bare har makt til å bestemme *hvordan* liv skal være (se Foucault, 1994 [1977]), som dets inkludering i den politiske sfæren impliserer, men i sin ytterste konsekvens også *om* det skal være. På 1920-tallet publiserte et tysk forlag et skriftstykke hvor en anerkjent jurist gjorde rede for at ”tilintetgjørelsen av liv som var uverdigg å leves” burde bli lovlig (Agamben, 1998: 136-137, min oversettelse). Dette resonnementet, som er en avgjørelse *om* et liv skal leves, ble satt i praksis av nazistene i begynnelsen av 1940-tallet (ibid.: 140), og er et ekstremt eksempel på rekkevidden av mulige konsekvenser av livets politisering og dets inkludering i den lovgivende sfæren. Agamben (1998: 122) beskriver punktet når en avgjørelse om liv blir til en avgjørelse om død som overgangen fra bio- til thanatopolitikk⁴⁷. Liv er inkludert i lovsfæren på et paradoksalt vis, nemlig gjennom dets ekskludering (ibid.: 8). Agamben viser til romersk lov, som har påvirket dagens tenkning om juridiske spørsmål i betydelig grad. Der var liv ikke nevnt på en annen måte enn gjennom dets kapasitet til å forsvinne ved å bli drept. En slik definisjon inkluderer liv gjennom å ekskludere det, livet er omtalt i lovverket i kraft av dets potensiale til å bli utslettet (ibid.). Den ontologiske egenskapen av denne relasjonen mellom lov og liv er unntaket. Unntaket forholder seg til regelen slik som livet forholder seg ifølge den romerske definisjonen til loven, det er inkludert gjennom eksklusjon. Unntaket er altså ikke urelatert til regelen, det er opphevelsen av regelen, suspenderingen av lovverket (Agamben, 1998: 18). Ut fra det er unntakstilstanden juridisk sett et slags svevende tomrom, hvor alt er mulig, fordi man ikke vet

⁴⁵ Agamben (1998: 1) går i sin diskusjon om politiseringen av liv ut fra det greske språket, hvor man skiller mellom to former for liv: *zoe* og *bios*. *Zoe* er livet som så, rent liv, slik alle dyr (inklusive mennesker) og ifølge grekerne også gudene har. *Bios* derimot er liv som følger en bestemt form, for eksempel politisk liv eller liv slik et bestemt yrke forutsetter det. Når Agamben (ibid.: 4) snakker om politiseringen av liv, snakker han om at *zoe* har blitt omgjort eller forsøkes omgjort til *bios*. I min diskusjon av Agambens teori bruker jeg bare begrepet liv, og mener med det *zoe*.

⁴⁶ Jeg bruker suveren i betydningen en person, gruppe av personer eller organisasjon som har den høyeste bestemmelsesmakten (Dictionary.com, 2015).

⁴⁷ Fra *thanatos*, den greske dødsguden eller personifiseringen av døden.

hva man har å forholde seg til (ibid.: 38, 170). Denne betraktningen fører oss tilbake til kjernen av suveren makt. Ifølge Schmitt⁴⁸ (i Agamben, 1998: 11) har suverenen bestemmelsesretten over unntakstilstanden. Det vil si at suverenen har makten til å erklære unntakstilstand, oppheve den, så vel som å omdefinere hva som skal være inkludert i den lovgivende sfæren, noe som ofte skjer mens unntakstilstanden varer (se Agamben, 1998: 122). Dette kan relateres til diskursive tendenser hvor et akutt handlingsbehov insinueres gjennom begrepsbruk (se Stokke, 2012 og diskusjonen i kapittel 3.1.). Når nye lover iverksettes på bakgrunn av en slik stemning, skjer det ut fra en *unntakslogikk*. Avsnittet om innvandringsregulerende hensyn i utlendingsloven⁴⁹ kan regnes som et eksempel på det. I tillegg blir saksbehandlerne i UDI og UNE suverener på mikronivå i avgjørelsen av enkeltsakene på grunn av åpningen for skjønnsmessige vurderinger. Med tanke på Agambens refleksjoner er dette særlig talende i asylspørsmål, fordi vedtektene til utlendingsmyndighetene i asylsaker i praksis er avgjørelser på liv og død⁵⁰.

Inntil nå har jeg i diskusjonen av Agambens tanker kommet frem til at modernitetens særtegn er biopolitikk, og at suverenen – et politisk fenomen som knyttes gjennom opplysningstiden til moderniteten – kan bestemme over hva som skal inkluderes i lovsfæren og over unntakstilstanden. Inkluderingen av liv i den juridisk-politiske sfæren skjedde gjennom rettighetserklæringer (Agamben, 1998: 127). En av foreløperne til FNs menneskerettighetserklæringen er den franske erklæringen av rettighetene til mannen⁵¹ og borgeren fra 1789. Der kvalifiserer livet som så mannen som bærer av rettigheter, noe som gjør liv til et politisk anliggende. I tillegg blir det definert å være politiske organisasjoners ansvar å opprettholde disse rettighetene, suveren makt assosieres derved med *nasjonen* (ibid.: 126-128). Ut fra denne sammenhengen mellom nasjonen og rettigheter, blir begrepet *borger* som bærer av rettigheter mer relevant enn *mann* (eller *menneske* for den saks skyld). Tilhørighet til en nasjon som utgangspunkt for rettigheter så vel som et mer generelt spørsmål om hvem og hva en borger skal være, leder til spørsmål og avgjørelser om hvem som skal

⁴⁸ Schmitt er en omstridt forfatter, blant annet på grunn av sine nokså tette forbindelser med Naziregimet (Stanford Encyclopedia of Philosophy, (2014 [2010])). Hans sympatisører mener at hans teorier kan leses atskilt fra hans støtte til nazistene. Forfattere som står på den politiske venstresiden mener hans verk kan brukes for å illustrere sammenhengen mellom en ren økonomisk liberalisme og autoritære statsformer. Samtidig anerkjennes den generelle verdien av Schmitts teorier om suverenitet og makt i nødtilfeller (ibid.). I konteksten av denne oppgaven er det å sitere ham relevant på grunn av at han gjennom sin politiske tilhørighet forsterker Agambens (1998) demonstrasjon av de ekstreme konsekvensene unntakstilstanden og avgjørelsene om liv som tas i løpet av den, kan få.

⁴⁹ https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35/KAPITTEL_5#KAPITTEL_5

⁵⁰ Med dette vil jeg ikke insinuere at utlendingsmyndighetene med vilje sender folk i døden, men påpeke alvoret i avgjørelsene, siden feilvurderinger kan føre til tortur og død.

⁵¹ *Homme* på fransk betyr både *menneske* og *mann*. Jeg valgte å oversette det her med *mann*, fordi kvinner ikke var inkludert i den franske rettighetserklæringen (se Lanjuinais i Agamben, 1998: 130).

være innehaver av rettigheter og hvem ikke (Agamben, 1998: 130). Siden det er suverenen som bestemmer hvem som skal være innehaver av rettighetene, har lovene suverenen iverksetter en avgjørende betydning i slike spørsmål. Og i siste ledd er det igjen utlendingsmyndighetenes vurderinger som skiller mellom dem som blir innlemmet som borgere i den norske lovsfæren og dem som ikke får adgang til disse rettighetene. Med tanke på flyktningsspørsmålet observerer Agamben (ibid.: 126) at menneskerettigheter viser seg å ikke ha virkelighetsverdi eller beskyttende kraft i en situasjon hvor de ikke konseptualiseres som rettigheter som hører til borgere av en nasjonalstat. Flyktninger møter ingen av kriteriene som stilles ut fra ideen om borgeren. De befinner seg i mange tilfeller utenfor området som betegnes som deres nasjon. I noen tilfeller er de statsløse. Det eneste de har igjen, er det at de er mennesker (Arendt⁵² i Agamben, 1998, 126). På denne måten er flyktningen en slags liminalfigur som setter spørsmålsteget ved nasjonalstatens grunnleggende kategorier (Agamben, 1998: 134). Denne betraktningen kan kaste lys på dagens diskusjoner om flyktningpolitikk i Norge. Krisen i menneskerettighetstanken (se Arendt i Agamben, 1998: 126) vises blant annet i prioriteringen av nasjonal lovgivning – innvandringsregulerende hensyn – over internasjonal rett – barnets beste – som er kjernen i Faiza-saken. Slike valg rettferdiggjøres ofte med en retorikk basert på unntakslogikk, for eksempel det at om man ikke hadde paragrafen om innvandringsregulerende hensyn, ville det komme en ”hel flyktningstrøm”. Dette skal jeg komme tilbake til i kapittel 5.

Formålet med refleksjonene i dette kapitlet har vært å belyse noen mekanismer som bidrar til at byråkratiske systemer fungerer slik de gjør, og som ut fra det i analysekapitlet vil brukes for å oppklare noe av bakgrunnen for støttegruppens aktiviteter og dens eksistens⁵³. I tillegg kan disse refleksjoner bidra til å plassere støttegruppen i en større kontekst, det vil si, oppklare hva slags kollektiv entitet den er, og hvor den står i forhold til andre krefter i samfunnet.

⁵² Hannah Arendt (1906-1975) var en politisk filosof som var opptatt av blant annet opprinnelsen til totalitarisme og spørsmål rundt menneskets tilstand og liv. Hun var tysk statsborger, men siden hun var jødisk, flyktet hun i 1933 til Frankrike, hvor hun arbeidet i forskjellige organisasjoner for jødiske flyktninger. I 1941 flyktet hun til USA hvor hun tilbrakte resten av livet sitt. I 1961 overvar hun rettssaken til nazisten Adolf Eichmann i Jerusalem og skrev i etterkant av dette en bok om ondskapens banalitet (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2014 [2006]).

⁵³ I kraft av dette er diskusjonen av norsk flyktnings- og asylpolitikk ikke en helhetlig drøfting, men et perspektiv som skal hjelpe å belyse bakgrunnen for støttegruppens engasjement.

4. Teori

4.1. Om sosiale bevegelser

Sosiale bevegelser er utfordrende å definere fordi begrepet enten blir for bredt og dermed lite beskrivende, eller for snevert og omfatter dermed ikke alle grupperinger som omtales som sosiale bevegelser (Crossley, 2002: 2). Mye av teorien rundt sosiale bevegelser har sitt opphav i sosiologien (Crossley, 2002, Chesters og Welsh, 2011, Diani og McAdam, 2003), og materialet som finnes i sosialantropologien omhandler i stor grad ikke-europeiske områder (se Nash, 2005). Ingen meg bekjente publikasjoner analyserer støttegrupper for asylsøkere, verken på generell basis eller i sammenheng med teorier om sosiale bevegelser. Dette er grunnen for mitt valg av en noe eklektisk tilnærming til den teoretiske drøftingen av sosiale bevegelser. I det følgende skal jeg gå gjennom noen sentrale teorier innen studiet av sosiale bevegelser. Disse skal jeg sette i sammenheng med Bourdieus praksisteori. I tillegg skal jeg trekke inn betraktninger om sosiale bevegelser i Norge for å kunne gjøre rede for den politiske konteksten av støttegruppens aktiviteter.

Ulike typer sosiale bevegelser kan defineres samlet som ”historisk og stedsmessig lokaliserte sosiale og kulturelle reaksjoner overfor rådende politiske og økonomiske dynamikker” (Chesters og Welsh, 2011: 2, min oversettelse). Sosiale bevegelser tar utgangspunkt i problemstillinger knyttet til ulike sektorer i samfunnet og inntar en motstandsposisjon overfor det ledende sjiktet av den gitte sektoren⁵⁴ (ibid.). En sosial bevegelse består ofte av flere mindre enheter, som kalles for *social movement organisations* (Chesters og Welsh, 2011: 153). Når jeg snakker om *social movement organisations*, kaller jeg dem, i mangel av en god oversettelse, for aksjonsgrupper. De kan både skilles fra den konkrete støttegruppen denne oppgaven dreier seg om, og fra de større sosiale bevegelsene som en slik gruppe kan være en del av. I studiet av sosiale bevegelser har mobiliseringsprosesser vært brukt som felles utgangspunkt, men følgere av ulike teoretiske tradisjoner har fokusert på forskjellige aspekter av fenomenet (ibid.: 3). I USA har man fokusert på *hvordan* mobilisering foregår, det vil si hva slags ressurser en sosial bevegelse har tilgang til og hvordan aktører bruker disse strategisk for å vinne oppslutning om sine formål (Chesters og Welsh, 2011: 7, 8). I denne tradisjonen har tilnærminger med fokus på politiske muligheter i en bestemt samfunnsformasjon og tilgjengelighet av ressurser som grunnlag for mobilisering, stått sterkt

⁵⁴ Meningen med dette utsagnet er ikke å fremstille ledende sjikter som enhetlig masse uten indre motsetninger, men å påpeke dynamikken hvor sosiale bevegelser inntar en posisjon som er i motsetning til en gitt måte å gjøre ting på.

(Crossley, 2002: 105). Ulike faktorer i samfunnsformasjonen påvirker muligheten for politisk deltagelse og dermed også potensialet for protest og generelt mobilisering av sosiale bevegelser (ibid.: 106). Beskrivelser av politiske muligheter i en bestemt samfunnsformasjon har mye å bidra når det kommer til mobiliseringsprosessen av en sosial bevegelse, altså når fokuset er på hvordan en sosial bevegelse oppstår. Når det gjelder motivasjonen for deltagelse i sosiale bevegelser, kan andre teoretiske perspektiver trekkes inn. I Europa har fokuset vært på *hvorfor* det mobiliseres til sosiale bevegelser. Det underliggende premisset i denne tilnærmingen er at sosiale bevegelser tar utgangspunkt i historisk lokaliserte reaksjoner på samfunnsmessige problemstillinger (Chesters og Welsh, 2011: 10-11). Denne tilnærmingen legger opp til et fokus på motivasjon og bakgrunn for mobilisering, og skal derfor stå sentralt i analysen. Kjellman (2007: 127-131) argumenterer for at det er bedre å karakterisere en spesifikk aksjonsgruppe ved å plassere den i en typologi ut fra dens relasjon til statlige institusjoner heller enn for eksempel ut fra overordnede tematikker gruppen er opptatt av. Ut fra det kan slike grupper knyttes til instrumentelle, utilitaristiske, profesjonelle, subkulturelle og motkulturelle bevegelser, noe som har et bedre forklaringspotensiale med tanke på identitet og aksjonsformer enn tilknytning til overordnede tematikker. I tillegg til dette foreslår Andersson, et al. (2012: 22) å skille mellom interesse- og identitetsbasert motivasjon for å engasjere seg i en sosial bevegelse eller aksjonsgruppe. Den førstnevnte går ut på en mobilisering på instrumentelt grunnlag (jf. Kjellman, 2007: 127), det vil si, folk blir med for å oppnå et spesifikt mål, for eksempel en forbedring i situasjonen til en utsatt gruppe. En slik aksjonsgruppe kan beskrives som ”saksorientert allianse” (Andersson, m.fl., 2012: 54). Den sistnevnte går ut på en mobilisering på grunnlag av identifikasjon med en bestemt gruppe eller kategori, for eksempel innvandrere. Interessebasert mobilisering gjennomføres vanligvis ved å appellere til rasjonelle vurderinger, mens identitetsbasert mobilisering appellerer i større grad til følelser, særlig følelser av tilhørighet (Andersson, et al., 2012: 22).

Et fokus på politiske muligheter er egnet til å gjøre rede for makro- og mellomnivået (Barth, 1994), for eksempel regjeringsvedtak, lovgivning – juridiske prinsipper –, politisk diskurs og debatter om disse. Typologien av sosiale bevegelser så vel som skillet mellom interesse- og identitetsbasert mobilisering derimot kan brukes for å analysere prosesser på mikro- og mellomnivå (ibid.), for eksempel enkeltsaker, aksjonsgruppers påvirkning av offentlig diskurs, og enkeltpersoners motivasjon for å engasjere seg. I kapittel 5 skal jeg vise at både strategi- og motivasjonsorienterte teorier spiller en rolle i hvordan støttegruppen fungerer. De førstnevnte hjelper å belyse forholdet mellom sosiale bevegelser eller aksjonsgrupper og staten, noe jeg skal komme tilbake til i kapittel 4.3. De sistnevnte kan bidra til å forklare

hvordan engasjementet i støttegruppen skiller seg fra andre typer sosialt engasjement. Kombinasjonen av ulike teoretiske tilnæringer i analysen av støttegruppen er både en måte på å forklare ulike trekk i gruppen, og en måte på å forklare hva kombinasjonen av ulike strategiske elementer betyr for støttearbeidet. Med andre ord har den både emisk og etisk forklaringsverdi (se Sluka og Robbens, 2007: 5). Kombinasjonen av ulike teorier i analysen av støttegruppen tilhører den etiske sfæren, mens redegjørelsen for en kombinasjon av ulike strategier så vel som en blanding av interesse- og identitetsbasert engasjement er en del av det emiske.

4.2. Bourdieus praksisteori

Teorien om politiske muligheter kan integreres i Bourdieus praksisteori (Crossley, 2002: 168 ff.). Praksisteori kan brukes for å forklare både struktur- og aktørbaserte aspekter av et handlingsforløp, noe som gjør den velegnet til å analysere sosiale bevegelser⁵⁵. Bourdieu (2000 [1972]: 261, min oversettelse) definerer praksis som ”produktet av den dialektiske relasjonen mellom en situasjon og en habitus”. I *La Distinction* derimot definerer han praksis gjennom formelen ”[(habitus) (kapital)] + felt = praksis” (Bourdieu, 1979: 112, min oversettelse). Et annet sted i samme bok påpeker Bourdieu (ibid.: 246, min oversettelse) at fordelingen av goder eller praksiser avgjøres i ”møtet mellom muligheter som tilbys på et gitt tidspunkt av de ulike produksjonsfeltene (...) og de sosialt differensierte forutsetningene, som sammen med kapitalen (...) definerer (...) viljen og evnen til å gripe [disse mulighetene] (...)”. Felt er en domene av det sosiale livet som er strukturert av ulik fordeling av de forskjellige kapitalformene (ibid.: 127). Bourdieu definerer fire forskjellige kapitalformer, økonomisk, kulturell, symbolsk og sosial kapital (Crossley, 2002: 178). Økonomisk kapital består av penger, eiendom og varer med pengeverdi. Kulturell kapital består av kulturelle goder og forutsetninger, for eksempel utdanning. Status og rykte er eksempler på symbolsk kapital. Sosiale relasjoner og nettverk konstituerer sosial kapital (ibid.). Kulturell, symbolsk og sosial kapital har en verdi i spesifikke sosiale felt og kan brukes til aktørens fordel, det vil si for å oppnå flere goder – avhengig av hva slags goder som regnes som verdifulle i det gitte feltet – eller generere makt (Crossley, 2002: 178, se også Bourdieu, 1979: 103, 126). For å komme tilbake til definisjonen av praksis, muligheter som tilbys på et gitt tidspunkt, kan defineres som situasjoner, de er ergo avhengige av feltet man opererer innenfor. Sosialt definerte forutsetninger vil jeg definere som habitus (se Bourdieu, 2000 [1972]: 256), og dermed

⁵⁵ I tillegg utbalanserer den ulemper og svakheter ved teorien om politiske muligheter (Crossley, 2002: 123, 125; Kjellman, 2007: 137; Polletta, 2004: 98, 100).

påvirker den situasjonen sammen med kapitalen en gitt aktør bringer med seg. Den sistnevnte definisjonen av praksis er med andre ord en syntese av de to førstnevnte. I analysen kommer jeg til å forholde meg til den førstsiterede definisjonen, men skal spesifisere innvirkningen av kapital og felt om det viser seg å være nødvendig.

Kapital påvirker situasjoner sammen med habitus (Bourdieu, 1979: 246). Ut fra definisjonen av felt som domener av det sosiale livet med ulike kapitalkonfigurasjoner følger det at typen kapital en aktør har, påvirker i hvilket felt han eller hun sannsynligvis vil lykkes. Det betyr at kapital påvirker en aktørs handlingsrepertoar og -rom. Et handlingsrepertoar er en ”særegen handlingsform som utvikles og brukes av en (...) aktør” (Chesters og Welsh, 2011: 146, min oversettelse). Et spesifikt handlingsrepertoar tilpasses konteksten det skal brukes i blant annet ut fra hva det skal appellere til (ibid.). Med andre ord er strategier en aktør velger, måten hun gjennomfører dem på og konteksten hun velger å sette dem i, avhengig av typen kapital og habitus hun har. Bourdieu (2000 [1972]: 256-257, min oversettelse) definerer habitus som ”systemer av varige forutsetninger⁵⁶” hvis dynamikk ligger i at de er ”struktureerte strukturer som er predisponerte til å fungere som strukturerende strukturer”. Praksisene er såpass naturalisert gjennom kroppsliggjøringen at de ikke reflekteres over bevisst⁵⁷ (ibid.: 297-298). Bourdieu (ibid.: 298) påpeker at opphavet til praksiser, og dermed også habitus, er vilkårlig. Senere gjør han derimot rede for at det er gjennom praksis ”*interessene* som er grunnlaget for overgangen til handlingen som gjør at forutsetningene [i en gitt habitus] blir satt ut i livet og bestemt, blir definert” (Bourdieu, 2000 [1972]: 315, min oversettelse og fremhevelse). Videre påpeker han at regelens makt ligger i å tilsløre at det står interesser bak dens etablering. I stedet gjøres den gjeldende i kraft av seg selv (ibid.: 319). Bourdieu nevner ingen menneskelige aktører i denne observasjonen, han gjør selve regelen til subjekt i setningen (”*Regelens* siste listighet ligger i å få en til å glemme at det finnes en interesse i å adlyde regelen (...)” (ibid., min oversettelse og fremhevelse)). I en rent teoretisk tankegang, og særlig når det gjelder å påpeke den senere naturaliseringen av de beskrevne opphavsprosessene, gir det mening å skrive setningen slik og i tillegg beskrive selve opphavet som vilkårlig. I en analyse på mikronivå av opphavet til en gitt praksis derimot, hvor fokus er på pådriverne i én og samme situasjon, er det mer meningsfylt å snakke om menneskelige aktører med interesser (se Bourdieu, 2000 [1972]: 238). En slik tilnærming er særlig relevant for å forklare typer habitus som er med på å konstituere interessebaserte praksiser. I kapittel 5 vil jeg argumentere for at aktører kan konseptualisere slike praksiser som motreaksjon til definisjonshandlinger av

⁵⁶ ”Dispositions” på fransk. I originalen står begrepet i kursiv, noe jeg valgte å ikke gjengi.

⁵⁷ Se også Foucault, (1994 [1977]) for en nærmere diskusjon av dette aspektet.

for eksempel regler eller lovverk. Slike handlinger kan sees på som forsøk på å overføre temaer fra den doxiske sfæren til opinionsfeltet (se nedenfor).

Denne refleksjonen leder oss til de mer aktørorienterte delene av praksisteorien. Siden praksis oppstår i dialektikken mellom habitus og en situasjon, har situasjonen en påvirkningskraft på praksis. Praksis fungerer som matrise for oppfatninger og handlinger. Den er utgangspunktet for å finne løsninger i situasjoner basert på tidligere erfaringer – habitus-elementet – , men den blir også fortløpende videreutviklet og justert på basis av erfarte situasjoner – situasjons-elementet – (Bourdieu, 2000 [1972]: 261-262). Overført til mikronivå betyr det at hver aktør både reproducerer og produserer habitus. En handling blir formet av skjemaer som ikke aktøren har skapt, men samtidig ser ”den virtuose” i gitte strukturer nye utløsere og støtte for skjemaene (ibid.: 273, min oversettelse; se også Ortner, 1984: 148). Hvor mye innovasjonspotensiale som ligger i konseptet slik Bourdieu bruker det, er omdiskutert, men ideen om den virtuose minner om Barths (1966: 18) entreprenørbegrep. Denne tolkningen støttes av Crossleys (2002: 179) konseptualisering av habitus-begrepet som kunnskap og evnen som en aktør har til å navigere i et gitt felt⁵⁸.

Både interesse- og aktørspespektet får mer styrke gjennom doxa- og opinionsfeltbegrepene. Opinionsfeltet er domenen av det som offisielt trekkes i tvil eller settes spørsmålsteget ved. Doxa derimot er domenen av det ”naturlige” og etablerte, som det ikke er tvil om (Bourdieu, 2000 [1972]: 239). Grensen mellom de to domenenene er omdiskutert. Hos Bourdieu (ibid.) er denne diskusjonen eller kampen en del av det som utgjør kamper mellom sosiale klasser. Overført til studiet av sosiale bevegelser kan man argumentere for at ulike sosiale bevegelser konstituerer et felt i samfunnet, og er med på diskusjonen om og mulige forflytninger av grensene mellom doxa og opinionsfeltet ved å fremme krav og sette saker på den offentlige og politiske dagsorden (Crossley, 2002: 183). Men slike handlinger gjør ikke at aktørene som utfører dem, er upåvirket av habitus. Selv om ikke alle medlemmer av en klasse⁵⁹ gjør akkurat de samme erfaringene, er sannsynligheten for å ha opplevd noen felles kjernesituasjoner eller -scenarier større for medlemmer av den samme klassen i forhold til medlemmer fra forskjellige klasser (Bourdieu, 2000 [1972]: 282-283). I tillegg forholder seg ikke alle medlemmer av en klasse på samme måte til en gitt habitus. Men dette betyr ikke at de ikke er

⁵⁸ Slik jeg fortolker det, er Bourdieus virtuose i motsetning til Barths entreprenør ikke nødvendigvis nyskapende *per se*, men noen som stadig klarer å se nye utgangspunkt for en videreføring av habituelle skjemaer i situasjoner. Dette støttes av Crossleys (2002: 179) tolkning av aktøren som kunnskapsrik navigator i *et gitt felt*. Det vil si at den virtuose i motsetning til entreprenøren ikke skaper nye skjemaer, men er flink til å finne seg til rette, og tilpasse seg nye omstendigheter i sitt felt.

⁵⁹ Bourdieu knytter habitus til klasser. I denne oppgaven knytter jeg begrepet til sosiale grupper generelt.

relatert til den. Forskjellige atferdstendenser kan forklares ut fra et homologisk (Lévi-Strauss, 1968 [1963]: 232; 1963 [1962]: 13, 77) forhold mellom habitus-ene til ulike medlemmer av den sosiale gruppen. De forholder seg alle til de samme strukturene, men uttrykker det på ulike måter (Bourdieu, 2000 [1972]: 284). Overført til mitt prosjekt betyr det for eksempel at engasjement i protester mot utvisningen av asylsøkere peker til den samme habitusen som det å møte opp til en støttedemonstrasjon for streikende arbeidere.

Definisjonen av praksis og habitus-begrepet gjør Bourdieus teori nyttig for å analysere ulike aspekter ved sosiale bevegelser. Habitus-begrepet kan brukes for å beskrive hvordan omgivelsene til både individer og grupper påvirker deres handlinger. Aktører konseptualiseres dermed som integrert⁶⁰ i sine livsverdener. Disse påvirker hvordan en person eller en gruppe fortolker en hendelse. Med andre ord påvirker habitus ikke bare handlingsmåten, men også måten en hendelse blir oppfattet og tillagt mening på. Særlig med tanke på protester skjer mobilisering kun i tilfellet noe ved ens omgivelse blir oppfattet som galt (Crossley, 2002: 173-174). I tillegg kan habitus knyttes til biografiske aspekter av motivasjonen for engasjement i sosiale bevegelser. Det finnes empiri på at det å engasjere seg i en sosial bevegelse gjør det mer sannsynlig at man engasjerer seg igjen på et senere tidspunkt og det gjør det mer sannsynlig at man engasjerer seg sterkere, for eksempel ved å gi mer av sin tid eller inngå en høyere risiko i protestaksjoner (McAdam i Crossley, 2002: 119, 175). Disse ulike typer forbindelser mellom aktører og deres miljø kan brukes for å undersøke motivasjonen til enkeltaktører for deltagelse i en sosial bevegelse, grunnene for at en sosial bevegelse oppstår, hvordan mobilisering skjer og hva som skjer med bevegelsen over lengre tid. I tillegg nyanserer Crossley (2002: 189-90) tanken om habitus' konservative kraft. Habitus kan utformes i urolige tider eller mer spesifikt gjennom protestaktiviteter. Dette påvirker individers eller gruppers identitet og tenkemåte, noe som etter hvert kan føre til konsolideringen av en ”*motstands-habitus*” (ibid., min oversettelse). Denne konseptualiseringen av habitus gjør begrepet relevant i analysen av sosiale bevegelser.

Habitus-begrepet har to aspekter, på den ene siden er det et erfaringsgrunnlag som strukturerer handling – praksis – og på den andre siden en mekanisme for ulike samfunnsformasjoner reproduksjon⁶¹ (Bourdieu⁶², 2000 [1972]: 256-257, 261). Disse to

⁶⁰ ”embedded” i originalen (Crossley, 2002: 174).

⁶¹ Dette innebærer at distinksjoner mellom ulike klasser i et samfunn skapes, struktureres og opprettholdes gjennom habitus (Bourdieu, 1979: 122-123). I dette ligger det også et maktspekt, siden relasjonene mellom sosiale klasser er hierarkiske (ibid.: 272-273). I denne oppgaven fokuserer jeg verken på klasse- eller maktdimensjonen av habitus-begrepet.

⁶² Se også Ortner (1984: 146) for habitus som strukturerende erfaringsgrunnlag.

aspektene overensstemmer med Rudies (1984: 25) skille mellom det diakrone og det synkrone i en kontekstorientert analyse av sosiale personer. Det diakrone aspektet kan brukes til å fokusere på tilegnelse av atferdsformer, mens det synkrone kan brukes til å fokusere på bruken av disse. I mitt prosjekt fokuserer jeg på det sistnevnte, altså habitus som strukturerende erfaringsgrunnlag for praksis. Samtidig ligger reproduksjonselementet implisitt i en habitus-basert definisjon av praksis, siden habitus blir videreført gjennom praksis (Bourdieu, 2000 [1972]: 285). Det diakrone aspektet forblir slik til stede. Men fokuset på det synkrone gir meg mulighet til å fremheve aktørens kreative potensiale i dialektikken mellom situasjon og habitus (se Bourdieu, 2000 [1972]: 273; Crossley, 2002: 179).

4.3. Et blikk på den norske konteksten

Det finnes observerbare forskjeller mellom sosiale bevegelser i ulike land, med tanke på form, hyppighet og måloppnåelse. Forskjellene kan delvis forklares ut fra ulike politiske muligheter i de forskjellige landene (Crossley, 2002: 111). Ut fra denne tanken vil jeg i dette delkapitlet prøve å gå nærmere inn på noen trekk ved det norske politiske systemet som er relevante for hvordan sosiale bevegelser utformes.

Måten protestbølger utvikler seg på, sier noe om hvordan myndighetene i et gitt land forholder seg til protester, og hva slags motstrategier aksjonsgrupper velger (Kjellman, 2007: 78, se også Gelb, 1990: 137). Ulike aksjonsgrupper eller sosiale bevegelser setter seg ulike mål, noen kjemper mot utfordringer knyttet til en gruppes identitet, andre fokuserer på endringer i politiske strategier, og noen prøver å få til dyptgripende endringer i samfunnsstrukturen (ibid.: 78). Måten staten forholder seg til slike krav på, påvirker hva slags strategier som prioriteres. Sosiale bevegelser velger naturligvis de strategiene som har vist seg til å føre til suksess, eller som mest sannsynlig vil være vellykkede (Kjellman, 2007: 152). Den norske staten beskrives som ”selektivt inkluderende” overfor sosiale bevegelser (ibid.: 79, min oversettelse). Statens struktur har forskjellige åpninger som gir adgang til politiske beslutningsprosesser til sosiale bevegelser med ulike krav. I tillegg ansees sosialdemokratier som særlig lydhøre når det gjelder å forholde seg til nye problemstillinger og krav (ibid.: 78-79, Gelb i Kjellman, 2007: 80). Samtidig har den norske staten også ekskluderende trekk, blant annet dens sentraliserte struktur. I tillegg er det opp til myndighetene å bestemme hva slags sosiale bevegelser eller grupper som skal få adgang til beslutningsprosesser, og i hvilken grad de skal få være med på å bestemme. Dette er avhengig av blant annet kompetansen en gitt gruppe sitter inne med, hvor nyttig den er for myndighetene, og hvilken ideologisk

posisjon gruppen eller bevegelsen har (Kjellman, 2007: 80, 181). I Norge har det vært en tendens fra staten sin side å gi adgang til grupper som fremmer beskjedne krav, viser vilje til å moderere dem, og generelt viser moderasjon med tanke på ideologiske prinsipper (ibid.). Slike grupper kan karakteriseres gjennom en instrumentell, utilitaristisk eller profesjonell strategi for å oppnå sine mål (Kjellman, 2007: 127-129). På grunn av dette har sosiale bevegelser i Norge over tid blitt mer og mer institusjonalisert, noe som fjerner dem fra grasroten og deres mer aktivistisk innstilte deltagere (ibid.: 80, 189). Dette incentivet fra staten sammen med den påfølgende institusjonaliseringen har ført til at grasroten i bevegelser og grupper med alternative ideologier og dermed en motkulturidentitet blir ekskludert fra beslutningstagelsesprosesser (Kjellman, 2007: 81). Disse observasjonene viser at måten en stat er strukturert på, legger føringer for hva slags legitimitetsgrunnlag og strategier sosiale bevegelser bør gå ut fra for å få tilgang til politiske beslutningsprosesser. Støttegruppen for Faiza er en liten gruppe og dermed ikke en sosial bevegelse for seg selv. Men også som aksjonsgruppe blir den påvirket av føringene staten gir. Dermed vil de samme strategiene som lover suksess for sosiale bevegelser, også gjøre det for aksjonsgrupper som støttegruppen. Dette gjelder selv om støttegruppen ikke har graden av institusjonalisering som kreves for å bli invitert med i arenaer hvor avgjørelser tas.

Et annet nyttig verktøy for analysen av strategibruk i sosiale bevegelser eller aksjonsgrupper, er kritiske hendelser. Kritiske hendelser er ”hendelser som har et særlig potensial til å skape nye referanser, ny forståelse, nye identifikasjoner og nye skillelinjer (...)” (Andersson, et al., 2012: 13). De kan inntreffe på internasjonalt, nasjonalt eller lokalt nivå, eller som en del av en aktørs personlige erfaring. Slike hendelser kan føre til mobilisering av sosiale bevegelser eller aksjonsgrupper, noe som skjer gjennom tre trinn (ibid.). Det første trinnet er bevisstgjøring, det innebærer at en aktør blir bevisst sin plass i samfunnets maktstrukturer. I dette stadiet har aktørens følelser om og personlig fortolkning av egne erfaringer en særskilt betydning⁶³. Det neste steget i mobiliseringsprosessen er artikulering. Aktøren gir uttrykk for denne bevisstheten. Dette innebærer bruk av ulike medier og det å forholde seg til en bredere offentlighet. Det tredje steget er kollektiv mobilisering, hvor målet er å oppnå reaksjoner fra andre personer eller grupper. Positive reaksjoner fra disse andre innebærer at man danner en gruppe eller slutter seg til en allerede eksisterende bevegelse eller subkultur. Dette kan føre til et skalaskifte, det vil si at noe som begynte som en personlig sak, blir til et kollektivt

⁶³ Denne observasjonen kan settes i sammenheng med Bourdieus (2000 [1972]: 256, 261) habitus-begrep, med tanke på at habitus påvirker måten en person fortolker en situasjon på.

engasjement⁶⁴ (Andersson, et al., 2012: 13-14). Med tanke på kollektivt engasjement er det fruktbart å trekke inn det diskursive elementet ved kritiske hendelser for å utdype konseptet. Espeland og Rogstad (2013: 128) påpeker at kritiske hendelser *skapes* gjennom prosesser av kollektiv rammesetting⁶⁵. Rammesetting skjer ved at det skapes en forbindelse mellom noen personlige bekymringer eller problemer og generelle verdier som for eksempel frihet, rettferdighet eller sannhet (Melucci i Espeland og Rogstad, 2013: 128). Ut fra det er kritiske hendelser, i tillegg til aspektene definert av Andersson, m.fl. (2012: 13), hendelser som gjennom å skape kollektivt definerte rammer, ”blir omformet fra ’personlige problemer’ til ’offentlige saker’” (Espeland og Rogstad, 2013: 128, min oversettelse). Når noe forsøkes satt på den offentlige dagsorden, eller det blir forsøkt fremmet en annen fortolkning av en sak som allerede er omdiskutert i det offentlige rom, er kollektive protestaksjoner en måte å få rettet oppmerksomhet på saken man er opptatt av (ibid.: 134). Slike handlinger kan fortolkes som forsøk på å få dratt et tema fra den doksiske sfæren over i opinionsfeltet i det førstnevnte tilfellet, eller som deltagelser av kollektive aktører i opinionsfeltet (se Bourdieu, 2000 [1972]: 239).

Andersson, et al. (2012: 19-20) bruker konseptet *alternative skript* for det jeg vil beskrive som noen elementer i opinionsfeltet. Begrepet er en tilpasning av Scotts (1990) skille mellom offentlige og skjulte skript til den norske konteksten, hvor kritikk av makthavere er ”i hovedsak tillatt”, og det derfor stort sett ikke er nødvendig å uttrykke meninger som er kritiske overfor makthaverne, i det skjulte (Andersson, et al., 2012: 20). Alternative skript er med andre ord ”diskurser (...), holdninger og uttrykksformer som bryter med, kritiserer og virker som alternativer til offentlige skript” (ibid.). Offentlige skript defineres som ”[diskurser osv.] som anses som normgivende og orienterende fra myndigheter og den dominerende offentlighetens posisjoner” (ibid.). Med tanke på mitt prosjekt kan det i noen tilfeller være utfordrende å dra en klar skillelinje mellom offentlige og alternative skript, siden for eksempel debatten om asylbarn har gått fra å være et ikke-tema til å bli hyppig omtalt i media, offentlige debatter og blant politikere, det vil si, ikke bare i støttegrupper og blant støttespillere. Derfor vil jeg i analysen bruke begrepene offentlige og alternative skript sammen med Bourdieus konsept om doxa og opinionsfeltet, og den omtvistede grensen mellom de to domenene.

⁶⁴ I barthiansk (1994) forstand ville det være overgangen fra mikro- til middelnivå.

⁶⁵ ”Framing” i originalen.

4.4. Konklusjon

I dette kapitlet har jeg presentert et noe eklektisk utvalg av teorier som kan brukes i analysen av sosiale bevegelser. Eklektisismen skyldes delvis det faktum at det ikke finnes noen teorier om støttegrupper for asylsøkere som en type aksjonsgruppe. Derfor ser jeg meg nødt til å dra veksler på analyser av velstuderte bevegelser for så å prøve å sette støttegruppen for Faiza inn i et eksisterende teoretisk rammeverk. Planen er å bruke Bourdieus praksisteori som utgangspunkt og supplere den fortløpende med andre teorier så vel som empiriske funn fra studier av sosiale bevegelser. I tillegg skal jeg ta i betraktning konteksten av norsk politisk liv, og undersøke hvorvidt den har påvirket måten støttegruppen fungerer på. Formålet er å finne noen trekk som avgrenser støttegruppen fra andre typer aksjonsgrupper, med andre ord, å finne ut hva slags kollektiv entitet støttegruppen for Faiza er. I tillegg skal jeg i analysen prøve å finne ut om støttegruppen kan beskrives som en del av en sosial bevegelse og i så fall hvilken.

5. Analyse

I dette kapitlet skal jeg først beskrive noen hovedtrekk ved støttegruppen for Faiza. Disse trekkene fortolker jeg fortløpende ut fra føringene som er gitt i kapittel 4. Begynnelsen av kapitlet er mest beskrivende, men delkapitlene blir fortløpende mer fortolkende. Mot slutten av kapitlet vil jeg prøve å vise ved hjelp av noen av funnene hvordan konteksten beskrevet i kapittel 3 er relevant for støttegruppens aktiviteter, og hvordan diskurser som kan plasseres på makro- henholdsvis mellomnivå (Barth, 1994) påvirker valg av strategier og virkemidler på mikronivå – i støttegruppen. I tillegg kan Barths (1994) nivå-modell og en kombinasjon av strategi- og motivasjonsorienterte teorier (se kapittel 4.1.) kaste lys over forholdet mellom person, det vil si enkeltskjebnen, og sak, altså et prinsipp. Det å sette en enkeltsak – Faiza-saken – i sammenheng med en større kontekst, det vil si, trekke frem et enkeltmenneske for å påvirke et prinsipp, har vært en sentral strategi i støttegruppen, og skal derfor være den overordnede teoretiske rammen i dette kapitlet.

Som spesifisert i innledningen var støttegruppen for Faiza i fokus av mitt feltarbeid. Samtidig har jeg hatt noen samtaler med en person som driver med støttarbeid for asylsøkere på enmannsbasis. Også i analysen skal støttegruppen for Faiza være hovedtemaet, men jeg skal i noen tilfeller trekke inn materialet fra samtaler med støttepersonen. Det har komparativ verdi siden det kan bidra til å fremheve noen aspekter ved støttegruppen og bekrefte deler av analysen. I tillegg skal jeg trekke paralleller til funnene fra en rapport om flyktinggjemmere i Sverige (Hebert og Jacobsson, 1999), som kan belyse analysen videre. Avslutningen på Faiza-saken beskriver jeg i form av en epilog. Saken endte i slutfasen av feltarbeidet mitt, noe som gjorde at jeg fikk observasjonsdata, men hadde ikke mulighet til å ta opp temaet i kaffesamtaler. Datagrunnlaget er derfor for tynt til å skulle inngå for fullt i analysen, men samtidig forsterker det noen aspekter jeg beskriver i dette kapitlet. Derfor har jeg det med som en avsluttende refleksjon.

5.1. Støttegruppens oppkomst

På en vinterdag for noe mer enn 3 år siden deltok Asbjørg på en demonstrasjon hvis hensikt var å vekke oppmerksomhet angående asylsøkeres situasjon i Norge. Etter demonstrasjonen kom Faizas familie, som hun på dette tidspunktet ikke kjente til, bort til henne, forklarte sin situasjon og spurte om hun kunne hjelpe dem. Familien hadde fått avslag på asylsøknaden og foreldrene skulle sendes til to ulike land. ”De var helt fortvilt”, fortalte Asbjørg. De utvekslet mobilnummer, og Asbjørg lovet at hun skulle tenke på det og så ta kontakt med dem: ”Det

gikk en liten uke og jeg gikk og tenkte på det, jeg syntes det gikk jo bare ikke an, at en familie skulle splittes på denne måten! Etter noen dager tok jeg kontakt med Julia [Faizas mor] og spurte om det gikk greit at jeg kontaktet noen andre for at de kunne bidra med sine tanker, og jo, det gikk greit”. Asbjørg ringte Fredrik og Gudrun, to personer hun kjente gjennom felles medlemskap i et politisk parti så vel som en felles tilknytning til den lokale avdelingen av Amnesty International. Begge hadde vært aktive i støttegruppearbeid for asylsøkere før. De var rystet over behandlingen ”den lille familien”⁶⁶ fikk og ble fort enige om at noe måtte gjøres. De avtalte å møte familien for å danne seg et bilde av situasjonen. Asbjørg beskriver det på følgende måte: ”Vi var så oppglødd over situasjonen, over hvordan denne familien ble behandlet... så etter det begynte vi å møte opp i [byens gågate], stille opp med plakater og samle inn penger. På denne tiden visste vi jo ikke ennå helt hva vi skulle gjøre, men vi visste at vi ville trenge penger”. Strategien i oppstartsfasen var å få Faiza-saken frem i offentligheten, både blant folk og overfor representanter for myndighetene. I tillegg til aksjonene på gata kontaktet de biskopen, ordføreren og fylkesmannen, ”slik at saken kunne få offentlig legitimitet”⁶⁷. De to førstnevnte stilte i senere støttemarkeringer opp som appellanter og uttrykte slik sympati for ståstedet støttegruppen fremmet og dermed Faiza-saken.

Ut fra kjernen av personene som hadde først kontakt med familien, ble støttegruppen etter hvert større. På tidspunktet av mitt feltarbeid hadde støttegruppen 18 medlemmer og i tillegg ulike støttespillere som enten hadde politiske eller religiøse posisjoner og/eller nær kontakt med familien. De fleste medlemmene kjente hverandre fra ulike sammenhenger før de begynte å engasjere seg i støttegruppen for Faiza. Omtrent halvparten av medlemmene jeg snakket med, hadde vært med i en støttegruppe for kurdiske flyktninger, hvis sak ble avsluttet bare noen dager før støttegruppen for Faiza ble opprettet. ”Vi kunne ikke ro oss lenge på laurbærene”, forteller Sarah, en av personene som var med i begge støttegruppene. Gjennom støttearbeidet for kurderne hadde medlemmene der et uformelt nettverk som gjorde at mange av dem valgte å engasjere seg videre i støttearbeid. Av de som ikke hadde deltatt i støttegruppearbeid før, ble noen invitert med på et møte av en venninne hun kjente gjennom en lesegruppe på det lokale biblioteket. Noen var sensibilisert for tematikken gjennom politisk arbeid og var derfor med fra begynnelsen. Noen leste om saken i avisen, møtte opp på et stand støttegruppen holdte i gågata og ble slik med. Noen ble rekruttert av en jobbkollega, som var med på å danne støttegruppen.

⁶⁶ Slik betegner støttegruppemedlemmene Faizas familie.

⁶⁷ sitat Gudrun.

I tillegg til virkemidlene nevnt ovenfor engasjerte støttegruppen en advokat for å ta saken til retten. I ulike faser av støttearbeidet ble de ulike strategiene vektlagt i forskjellig grad. Strategiene ble utviklet og avveid i forhold til hverandre fortløpende i arbeidet, og ulike typer kunnskap ble administrert til den beste nytten for saken, samtidig som strategirelatert kunnskap økte i løpet av engasjementet i saken. Elise, som ikke hadde vært med på støttegruppearbeid før, men som hadde en sentral rolle i støttegruppen, uttrykte det slik: "[Det har] ikke vært sånt at vi har satt oss ned og sagt: 'Har vi alt klart på de kunnskapsområdene som trenges? Ok, da kan vi sette i gang', men det har jo kommet underveis...". Det som derimot var klart helt fra begynnelsen og som holdte seg så lenge saken varte, var en distinkt følelse av at 'noe måtte gjøres' og 'slik gikk det ikke an å behandle mennesker'. Asbjørg beskrev denne følelsen som en glød som holdt støttegruppen sammen og som ville "vare helt til saken er over". Målet med støttearbeidet var også klart helt fra begynnelsen, nemlig at "den lille familien" skulle få opphold i Norge, koste det hva det koste ville. På grunn av dette veldig konkrete målet kan støttegruppen beskrives som "saksorientert allianse" som ble dannet rundt en felles interesse og på bakgrunn av en sammenslutning av ulike folk hvor de fleste kjente hverandre fra før fra ulike sammenhenger (Andersson, m.fl., 2012: 54). Når det kommer til mobilisering, skiller Andersson, m.fl. (ibid.: 22) mellom interessebasert og identitetsbasert mobilisering. Ved mobilisering basert på interesser står et instrumentelt aspekt sentralt (se Kjellman, 2007: 127-128), målet er å "oppnå rettferdighet for enkeltindivider og kollektive interessegrupper" og engasjementet er dermed rettet mot en konkret sak. Interessebasert mobilisering appellerer til rasjonelle vurderinger (Andersson, m.fl., 2012: 22). Mobilisering basert på identitet derimot går ut på at man identifiserer seg og dermed solidariserer med en bestemt gruppe eller kategori personer (ibid.). Dette innebærer ikke nødvendigvis en konkret handlingsplan, men er først og fremst et kollektivt uttrykk for følelser av sympati og solidaritet. Identitetsbasert mobilisering snakker til følelser (Andersson, m.fl., 2012: 22). I støttegruppens tilfelle er engasjementet en kombinasjon av interesse- og identitetsbaserte aspekter. Det klare målet medlemmene hadde helt fra begynnelsen og alliansen rundt det, er basert på interesser. "Gløden" derimot, følelsen at 'slik gikk det ikke an å behandle mennesker' og at 'noe måtte gjøres', som holdt støttegruppen gående til saken var over, er et uttrykk for identitetsbasert engasjement. Andersson m.fl. (ibid.: 213-214) gjør oppmerksom på at skillet mellom interessebasert og identitetsbasert mobilisering er "flytende, og i stor grad overlappende", men at det samtidig er meningsfullt å bruke fordi det kan kaste lys på hva slags prosesser som finner sted når en gruppe eller et nettverk har blitt etablert. Jeg skal senere i analysen argumentere for at en slik kombinasjon

av mobiliseringsgrunnlag bidro til at støttegruppemedlemmene kunne holde på med et til tider svært krevende arbeid over lang tid og ikke miste motivasjonen til å fortsette å kjempe for å oppnå målet de hadde satt seg i begynnelsen.

5.2. Støttegruppens organisasjonsstruktur

Støttegruppen har en flat organisasjonsstruktur. Det finnes en leder, hvis ansvar er å sende ut innkalling til møter, lage en saksliste, og lede møtene. Alle medlemmer i støttegruppen har mulighet til å foreslå punkter på sakslisten, snakke på møtene, og alle typer avgjørelser tas konsensusbasert⁶⁸. I tilfeller hvor det var uenighet, ble sakene avgjort ved avstemning. I tillegg har lederen lite påvirkningsevne med tanke på gruppens sammensetning. Støttegruppens tidligere leder forklarte det slik: ”Vi har hatt store uenigheter innad i gruppen på noen tidspunkt, det har dreid seg om hvordan man skulle ha det med avtaler, det har vært folk som sa ja, selvfølgelig skulle de være med, og så regnet vi med det, men folk dukket ikke opp. Og det var utrolig slitsomt (...). I en periode var det slik at vi [han og et annet medlem i støttegruppen som har samarbeidet veldig tett] foretrakk å gjøre ting alene fordi det var lettere å ta på seg mye ekstra arbeid enn å bruke tid og ressurser på å lure på om folk vil stille opp eller ikke. (med et bestemt blikk) Men nå har jeg sagt fra at folk skal si fra når de ikke er tilgjengelige, ellers trenger de ikke å være med! Samtidig er jo støttegruppen en frivillig organisasjon, man kan for eksempel ikke kaste ut folk (ser på meg, ler litt)...”. Slik jeg fortolker dette utsagnet, har det ikke dreid seg om politiske eller generelt verdibaserte uenigheter (se kapittel 2.6.1.), men om ulike forventninger om hvordan samarbeidet i støttegruppen skulle gå for seg rent administrativt sett.

Et trekk ved støttegruppen som kan tyde på et hierarkisk innslag, er at det finnes en styringsgruppe bestående av 5 personer innenfor gruppen. Styringsgruppen har innsikt i og jobber med de mest sensitive aspektene av støttearbeidet, slik som detaljer av advokatsaken og helseinformasjon om familien. Grunnen med å ikke dele slik informasjon med alle i støttegruppen er å ikke eksponere familien unødvendig. I en samtale om styringsgruppen fortalte to av dens medlemmer at mange i støttegruppen selv hadde uttrykt et ønske om en slik praksis av respekt for familien. Samtidig ble til tider ulike meninger uttrykt angående delingen av sensitiv informasjon. Noen valgte ved en anledning å dele slik informasjon med det formålet å informere best mulig om avgjørelser som hadde blitt tatt på et tidligere tidspunkt. Andre oppfattet det som en unødvendig spredning av sensitiv informasjon. Denne

⁶⁸ I hvert fall i tiden jeg har fulgt støttegruppen.

og den ovennevnte episoden bekrefter beskrivelsen av støttegruppens i utgangspunkt flate struktur, siden det finnes et mangfold av meninger rundt enkelte saker og gruppe-medlemmene har også mulighet til å uttrykke dem. Dette meningsmangfoldet var noe som ved flere anledninger ble fremhevet og beskrevet som et viktig grunnlag for at støttegruppen kunne fungere slik den gjorde⁶⁹.

Meningsmangfold betyr videre at ulike medlemmer av støttegruppen bidrar med ulike ressurser. Dette ble av flere beskrevet som et grunnleggende trekk ved støttegruppen. Et uttrykk for denne oppfatningen var reaksjonene på et (mislykket) forsøk fra min side til å samle støttegruppen for en fokusgruppesamtale. Jeg gikk ut fra at det at ikke alle møtte opp, var et løsbart problem. Jeg ville bare møte de fraværende medlemmene en annen gang og så føre resultatene sammen. Informantene som var med på samtalen, var ikke enige i det. Lene påpekte: ”Jeg føler at det blir en helt annen diskusjon nå sammenlignet med om alle var tilstede...”. Linda føyde til: ”(...) det ville sikkert gi helt andre svar, fordi som sagt, vi diskuterer helt annerledes når vi er alle sammen, ut fra bidragene de enkelte kommer med”. Sofie utdypet: ”Og støttegruppen som helhet er jo nettopp som den er fordi de forskjellige medlemmene har så ulike oppgaver, og avhengig av hva man gjør, vil man da se helt annerledes på ting!”. Til slutt oppsummerte Lene: ”(...) så faktisk hvis du prater med den andre delen av gruppen atskilt så ville det være som å intervju en søskenflokk tre og tre...”.

Støttegruppearbeidet innebattet ulike domener av både det private og offentlige liv. I noen av domenene var alle engasjert, om enn i varierende grad, mens andre var hovedansvaret til en utvalgt person, som så holdte de andre medlemmene av støttegruppen oppdatert på temaet på møtene eller via e-post. Det å holde kontakt med advokaten og å representere støttegruppen og saken overfor pressen var en domene hvor noen hadde hovedansvaret. Det samme gjelder påvirkningsmulighetene gjennom politiske kanaler. To medlemmer av støttegruppen sitter i kommunestyret hvor de i kraft av sin rolle ved flere anledninger tok opp asylbarntematikken. Med tanke på den personlige siden, altså det å holde kontakt med og støtte familien, var ansvaret mer fordelt. Gudrun og Fredrik sto i spissen som ”familiekontakt”. De sto familien veldig nært, bisto dem med råd særlig i periodene rundt rettsaken og da vedtak fra UNE kom, men også ved mer generelle bekymringer. Dette innebar å være tilgjengelig bokstavelig talt hele tiden. Fredrik forklarte det slik: ”Vi sier til familien at de må bare ringe oss, hvis det er noe, men da er det viktig at noen også tar telefonen og svarer, det er en bryter man ikke bare

⁶⁹ Jeg fortolker den flate organisasjonsstrukturen som et uttrykk for en positiv holdning overfor meningsmangfold, siden dette mangfoldet kunne komme til uttrykk gjennom en slik struktur.

kan slå av.” Viljen til å være tilgjengelig for å støtte når det trengtes, var ikke begrenset til familiekontaktene. Av de 13 medlemmer i støttegruppen jeg hadde samtaler med, hadde alle regelmessig kontakt med familien. I tillegg pleide Gudrun og Fredrik å holde resten av støttegruppen oppdatert angående situasjonen familien befant seg i, for å unngå i noen situasjoner at velmente kommentarer eller spørsmål forstørret allerede eksisterende stress og bekymringer. Slik ble det dannet et støttenettverk rundt familien, ut fra prinsippet om at ”én kan ikke gjøre alt, men alle kan gjøre noe”. Hvert medlem av støttegruppen mobiliserte ressursene som kunne bidra til arbeidet ut fra sin personlige bakgrunn og nettverk. Samtidig ble også nye nettverk etablert gjennom støtteamarbeidet, for eksempel kontakten med ordføreren eller biskopen⁷⁰. De som hadde politiske verv anså det som sitt hovedbidrag å jobbe mot politikerne og myndighetene. Hjalmar fremhevet økonomisk støtte til saken som bidrag, i tillegg til å holde kontakt med familien. Ut fra en bakgrunn på den borgerlige siden av det politiske spekteret og som mann i en gruppe hvor 12 av 18 medlemmer er kvinner, følte han at han utgjorde en motvekt i noe som ellers kunne bli en ”for homogen” gruppe, og slik bidro til å vise at det var ikke bare folk på den ytre venstre fløyen som støttet asylbarnsaker. I tillegg forklarte han meg at det var et positivt felleskap mellom han og Amir, faren til Faiza, hvor kjønnsaspektet bidro til opplevelsen. Hjalmar prøvde i støtteamarbeidet også å empatisere med Amir og sin situasjon ut fra et kjønnsrolleperspektiv for å kunne bidra med best mulig støtte. Reidar har vært lærer, og er nå pensjonert. Han gir Amir norskopplæring, noe som har blitt fremhevet positivt av andre medlemmer i støttegruppen. I tillegg pleide han å holde taler på sosiale samlinger med støttegruppen, hvor han presenterte nedskrevne refleksjoner rundt flyktning- og asyltematikken. Ved én anledning i løpet av feltarbeidsperioden holdt han en appell på en støttemarkering. Silje bidrar blant annet med praktisk sans. I løpet av en demonstrasjon ga hun råd med tanke på hvordan man skulle stille seg opp slik at parolen, som ble båret av tre personer, var best synlig for folk som eventuelt ville tilslutte seg den. På en sosial samling observerte jeg at hun inntok en administratorrolle. Hun var med i festkomiteen som organiserte samlingen, og i løpet av kvelden inviterte hun folk til koldtbordet etter en stund med sosialt samvær. På samme måte ledet hun over til kakespising etter maten. Det fant sted en quiz som hun administrerte, hun hadde tatt med og delte ut penner for å skrive, samlet inn arkene etter at folk hadde skrevet ned svarene og fikk Faiza til å hjelpe seg å rette dem. I en samtale fortalte Silje meg at hun opplevde denne organisatoriske evnen som sin styrke:

⁷⁰ Noen i gruppen hadde gjennom politisk eller religiøst engasjement allerede kontakt med ordføreren og biskopen, men for Gudrun, som tok initiativet til å informere dem om saken, var det nye deler av nettverket, selv om hun fra støtteamarbeidet med kurderne hadde noe erfaring med å oppnå kontakt med kommunestyret og prester. Forskjellen var at de først i Faiza-saken gikk til øverste ledd, altså ordføreren og biskopen.

”Såne praktiske ting, der jeg tar ansvar, å organisere, det gir meg en god følelse, da føler jeg at jeg har gjort noe bra”. I tillegg til organisatoriske oppgaver pleier Silje også å stikke regelmessig innom familien for en kaffeprat og strikking, noe som et annet medlem av støttegruppen har beskrevet som positiv kontinuitet. Sofie jobber i en arbeidstakerorganisasjon, en forbindelse hun bruker for å fremme asylbarnsaken. I flere tilfeller har hun fått bestemmende organer i organisasjonen til å gi penger til asylbarnsaken og generelt komme med uttalelser i favør for asylbarn. I tillegg har hun, på en lignende måte som Fredrik og Gudrun, vært i veldig nær kontakt med familien, særlig i situasjoner da de var dypt fortvilt: ”Familien trenger også noen som er med dem når alt rakner og de holder på å falle sammen”. I slike situasjoner er det, som Sofie påpekte, ikke mye man kan endre ved den konkrete situasjonen, men det viktigste er da at de er med familien og forsikrer dem ”at de ikke kommer til å miste oss”. Mikaela er støttegruppens eldste medlem, noe som fører med seg både muligheter og begrensninger. Hun sender hver dag en tekstmelding med en hilsen til familien, noe som har blitt nevnt og fremhevet positivt fra forskjellige hold. Videre påpekte Mikaela med et smil og et glimt i øyne: ”I tillegg har jeg nok vært flink til å samle inn penger, jeg er gammel og kan derfor kanskje tillate meg å gå litt lengre... jeg har fulgt mange til minibanken...” Sofie fortalte litt mer utdypende om denne episoden: ”Da vi i begynnelsen samlet inn penger hver lørdag så var hun absolutt alltid med og hun var rå, på grunn av alderen hennes kan hun jo tillate seg ting som andre ikke kunne, hun sa for eksempel: ’Oh ja, du har ikke penger [på deg]? Nei, men da følger jeg deg til minibanken!’”. Lene nevnte personlig støtte som en måte å bidra på. Hun reflekterte rundt implikasjonene av en slik rolle: ”I forhold til de man støtter glir det jo gradvis over til et vanlig vennskap, hos noen mer, hos noen andre mindre. Men jeg synes at det er viktig å ikke være hjelper, men å støtte personer ut fra deres premisser”. Dette innebar for Lene å ikke bare være opptatt av barna i familien, men også tenke på og spørre etter hva for eksempel Julia som mor ville gjøre for barna og prøve å støtte henne på det. Angående vennskapsaspektet fortsetter hun å reflektere: ”Samtidig kan jeg jo for eksempel ikke være helt venn med Julia som jeg er med andre venninner, fordi hun kunne være datteren min [aldersmessig]... i forhold til denne familien er jeg jo kanskje som en til bestemor (ler)...”. Asbjørg, initiativtakeren til støttegruppen, som også engasjerer seg blant annet gjennom personlig kontakt med familien, uttrykte en bekymring om familien hadde behov for så mye kontakt og at det kunne være vanskelig for dem å si fra, siden de følte seg veldig takknemlig for støttegruppens engasjement. Hun forteller: ”Jeg har ofte spurt meg selv: ’engasjerer jeg meg for mye eller for lite?’, og det er vanskelig å avgjøre hva som er riktig der...” Denne problematikken har vært et diskusjonstema på et støttegruppemøte. Det ble

diskutert hvordan man kunne best støtte familien i situasjonen rundt domfellelse og en eventuell anke fra UNE. Det ble påpekt at det var viktig at noen var til stede med familien, uansett om det var en positiv eller negativ beskjed. Senere foreslo Lene at man skulle bli enig om et slags vaktskifte, at ikke alle var der på en gang, men noen hele tiden. Et aspekt av dette forslaget er også at de som var familiekontakt ikke skulle bære ansvaret alene: ”Dere som har nærmest kontakt, vi er nå mange rundt dere, si fra og så trår vi til, altså med tanke på at dere får litt pusterom”. Fredrik er gjennom det å være familiekontakt noen av dem som har nærmest kontakt med familien, noe som innebærer ifølge ham ”å være tilstede for dem når det passer dem og ikke når det passer meg”. Hans sterke involvering uttrykkes også i en tanke om å fortsette å følge familien etter at saken har blitt avsluttet, noe de fleste i støttegruppen er enige om, så vidt jeg har observert. Som tidligere leder og med erfaring fra andre støttegrupper har Fredrik betydelig erfaring med støttearbeid, noe han brukte for å bistå personen som overtok ledervervet, med råd når det trengtes. I tillegg var Fredrik med ”i en kjerne av støttegruppen” hvor de snakket om hva som kunne gjøres i tilfelle saken gikk dårlig, det vil si, at familien ikke fikk opphold og eventuelt ville bli sendt ut av landet. Sarah er medlemmet i støttegruppen som har lengst erfaring med støttearbeid, over 20 år. Blant annet fordi hun er engasjert i en annen støttegruppe holder hun seg litt i bakgrunnen i støttegruppen for Faiza, men er tilgjengelig i tilfellet råd trenges: ”Jeg vet at jeg kan være en nyttig ressurs i styringsgruppen (...), så hvis nå plutselig ting står på, så kan jeg hive meg rundt”. Noe lignende gjelder kontakt med familien: ”Jeg har også sagt til Julia: ’Dere har så mange som kommer på besøk, så jeg holder meg litt i bakgrunnen’”.

Disse utdragene viser at støttegruppen fungerer slik den gjør grunnet ulike bidrag av de forskjellige medlemmene, noe som forklarer hvorfor medlemmene er opptatt av at alles bidrag er like mye verdt og skal telle i like stor grad⁷¹. Det å være en gruppe og ikke en enkeltperson som kjempet for saken, gjorde at det kunne bli dannet et støtte- og aksjonsnettverk som var aktiv på flere områder samtidig. Støttegruppen valgte ut, tok og opprettholdt kontakt med en advokat som representerte familien i rettsaken, holdt kontakt med ulike presseorganer, satte familien i kontakt med hjelpepersonell av ulike slag og holdt konstant kontakt med familien. Dette kan beskrives som et valg om å kombinere forskjellige strategier for å oppnå best mulig

⁷¹ En annen diskusjon kan bekrefte dette videre. I løpet av et møte hvor økonomien ble diskutert og forslag for å gi finansiell støtte til familien for ulike formål ble tatt opp, ble det at ikke alle medlemmer følte de hadde råd til slik støtte, et tema. I løpet av denne diskusjonen ble det påpekt at ”det er viktig at man da ikke blir et mindre viktig medlem av støttegruppen”.

resultat, noe som er enklere hvis flere aktører deltar i prosessen⁷² (Ganz, 2004: 186-187). Denne observasjonen kan nyanseres og samtidig bekreftes ved å kontrastere støttegruppens fremgangsmåte med arbeidet til Ivar, som driver med støttearbeid på enmannsbasis. Også han handlet ut fra prinsippet om at hver bidro med det han kunne best, henholdsvis ut fra hvor ens ressurser lå. Ivar fokuserer på kontakt med utlendingsmyndighetene, hvor muntlig og skriftlig kommunikasjon, kontakt med mennesker og det å se på problemer og mulige løsninger, står sentralt, noe som han betegner som sin styrke. Han forklarer sin innsats slik: ”UDI og UNE setter jo troverdighet av asylsøkere i tvil, de sier at de [asylsøkerne] skal sannsynliggjøre sin historie på best mulig måte, og det kan jeg hjelpe folk med, fordi de vet ja ikke hvordan de skal gjøre det. [Mitt bidrag er] å gå inn i saken, og rette opp det som gikk feil i asylintervjuet.” I motsetning til støttegruppen for Faiza, som har bevisst tatt saken ut i offentligheten, satt den i sammenheng med lignende saker og slik prøvd å få til en politisk endring, fokuserer Ivar på arbeid som tar utgangspunkt i regelverket som finnes: ”Jeg holder på med enkeltsaker, det er det jeg kan best, det å se fakta i sakene, få frem fakta”. Samtidig var ikke heller Ivars støttearbeid endimensjonalt. I tillegg til at det etter hans oppfatning var nødvendig å bygge opp en ”allianse” med personene sakene dreide seg om, pleide han også å ha personlig kontakt utover det saksrelaterte med dem, noe som også hadde en støttende virkning. Med utgangspunkt i én sak han tok seg av fortalte han: ”Når jeg prater med mottaksfolk og lignende, så hører jeg ofte hvor langt nede hun er og at man må snakke henne opp. Men jeg har opplevd det slik at hvis man ikke alltid tar ting ut fra det problematiske, så går det helt annerledes. Når vi prater på Skype, så prater vi ikke om problemene, vi prater om språk, om dagligdagse ting...”. Denne sammenligningen mellom støttegruppen og enmannsstøttearbeid viser også at en kombinasjon av to ulike typer engasjement er et samlende trekk ved støttearbeid for asylsøkere. Den ene er rettet mot myndighetene og består av formelt arbeid som er regulert av lovverket og dens tolkning, mens den andre er mer personlig, man engasjerer seg i noen andre sitt liv ut fra et ønske om å støtte vedkommende i en utfordrende situasjon, og gjerne også ut fra en følelse av solidaritet (se Andersson m.fl., 2012: 22). Dette skal jeg komme tilbake til i kapittel 5.9.

⁷² Jeg går her ut fra Ganz’ (2004: 181) individualistisk definisjon av strategi, nemlig som en måte aktører bruker ressurser de har for å påvirke noe. Ut fra det kan samarbeidet mellom aktører med ulik ressursbakgrunn beskrives som en situasjon hvor også ulike strategier kombineres, noe som øker den strategiske kapasiteten av gruppen (ibid.: 182-183).

5.3. Det særegne ved engasjementet i støttegruppen

Jeg vil vende tilbake til støttegruppen for å beskrive noen flere av dens trekk. Noen medlemmer sammenlignet engasjementet i støttegruppen med det å engasjere seg for andre formål. Noen nevnte partipolitisk engasjement, andre sammenlignet støttegruppearbeid med engasjement i mer formaliserte organisasjoner eller komiteer. Linda foretrekker å drive med utenomparlamentarisk politisk engasjement: ”Jeg ble helt imot forventning valgt inn i kommunestyret, men jeg likte ikke det, det var så mange perifere ting, det fungerte dårlig for meg. Etter det har jeg engasjert meg mer i enkeltsaker sånn som støttegruppen”. Reidar forklarte det slik: ”Jeg har mistet troen på at man kan gjøre verden til en bedre plass gjennom politisk arbeid. Når man [derimot] kjemper for enkeltsaker, kan man se at man oppnår resultater og ikke bare noen svevende vedtak som betyr ingenting. (...) Når man tenker på politisk engasjement, for eksempel kampen mot oljeboring (...), som jeg har vært med på siden 70-tallet, der har vi ofte lagt mye arbeid i, ofte til ulempe for annet, (med litt lysere stemme) men hva har vi oppnådd? Ingenting! Og da har jeg kommet frem til at det å engasjere seg i enkeltsaker er en bedre måte å oppnå noe på.” Silje trekker inn et mer personlig aspekt, som også bekrefter min observasjon om at ethvert personlig bidrag blir verdsatt på lik linje med andre i støttegruppen. Hun var på et tidspunkt med i lokalavdelingen av en nasjonal interesseorganisasjon, og forteller: ”Jeg trivdes ikke i styret, det er en hierarki der, ut fra hvem som har høyest utdanning, har reist mest, sett mest og vet mest. (med ettertrykk) *Der* følte jeg meg underlegen, [det var] en veldig ubehagelig følelse!” I sammenligningen med engasjementet i denne organisasjonen og støttegruppen trekker hun frem: ”Og det er også så viktig med støttegruppen, jeg føler meg aldri underlegen der”. Flacks (2004: 147, min oversettelse) påpeker at det finnes en forskjell mellom ”aktivistisk” deltagelse og deltagelse ”av massene” i en sosial bevegelse og at den påvirker bakgrunnen for mobilisering⁷³. Aktivistisk deltagelse går ut på at man involverer seg personlig og bidrar med flere enn bare finansielle ressurser⁷⁴, mens engasjement av ”massene” går ut på medlemskap på papiret i en organisasjon. De ovennevnte eksemplene kan i lys av dette tolkes som misnøye med å være med i en organisasjon ’bare som en del av massen’ fordi det ble oppfattet som en type engasjement med lite påvirkningspotensiale og få muligheter til å bidra aktivt. Ut fra det foretrakk mine informanter å være med i en mer ”aktivistisk” gruppe, hvor ens bidrag så vel som resultatene var (mer) synlig. Dette kan settes i sammenheng med Kjellmanns (2007: 80)

⁷³ Han nevner skillet i en kontekst av å kritisere en mangel på hensyn for det i studier av sosiale bevegelser. Jeg tolker det som et tegn på at skillet ifølge ham er en empirisk realitet.

⁷⁴ Se Flacks (2004: 143) definisjon av aktivisme.

observasjon om at det er mer sannsynlig at sosiale bevegelser i Norge får tilgang til politiske beslutningsprosesser hvis de fremmer beskjedne krav, viser vilje til å moderere dem og viser ideologisk moderasjon. Siden sosiale bevegelser blir påvirket av måten staten forholder seg til deres aksjoner på, har den nevnte strategien fra statlig hold ført til at sosiale bevegelser i Norge har blitt mer og mer institusjonalisert, noe som også førte til at medlemmene i grasroten involveres i mindre grad (ibid.: 80, 189). Støttegruppemedlemmenes uttrykk for å heller ville være med i en mer aktivistisk gruppe kan ut fra det tolkes som en motreaksjon mot denne institusjonaliseringstendensen. I en kontekst hvor sosialt engasjement i økende grad går ut på å sitte i møter og diskutere seg frem til ”svevende vedtak”⁷⁵, blir det særlig for personer som har over lengre tid vært engasjert i ulike saker – og dermed kanskje i noen tilfeller har vært en del av den frafallende grasroten – attraktivt å engasjere seg på en måte som virker mer håndgripelig. I støttearbeidet er resultatene, i hvert fall i enkeltsaken, umiddelbart synlige, noe som gjør at mennesker som har tidligere vært engasjert i ’kamper mot vindmøller’ opplever et slikt engasjement som meningsfullt. Dette kan settes i sammenheng med forholdet mellom sak og person jeg nevnte i begynnelsen av dette kapitlet. Noen støttegruppemedlemmer har opplevd engasjement for overordnede saker – prinsipper – som lite håndgripelig og dermed lite givende fordi det ikke virket å føre til resultater. Det å engasjere seg *personlig* derimot opplevdes som mer meningsfylt, fordi man kunne se resultater og føle at man hadde bidratt til å oppnå dem gjennom sitt personlige bidrag. Med andre ord ble engasjement på mikro- og mellomnivå foretrukket fremfor engasjement på makro- og mellomnivå, det vil si, både i beslutningstagende organer (se Kjellman, 2007: 79-80; Barth, 1994: 188) og interesseorganisasjoner.

5.4. ”Du kan ikke bare plutselig gi slipp” – engasjementet som personlig forpliktelse

I tillegg til muligheten for personlige bidrag har flere støttegruppemedlemmer påpekt at også engasjementet i livet til noen andre skiller støttearbeid fra andre typer allmenntilgjengelig engasjement. Siden det ikke-offentlige aspektet av støttearbeidet er rettet mot spesifikke personer, ”er man midt opp i skjebnene til mennesker”, noe som i mange tilfeller gjør at man blir sterkt personlig involvert i saken. Sofie forteller at arbeidet med asylsøkere var ”det første støttearbeidet der man var involvert så nært med menneskene”. Linda forklarer: ”Skjebnen til denne familien angår meg mer og mer”. Sarah forteller: ”Man klarer ikke å ta disse sakene

⁷⁵ slik Reidar uttrykte det.

helt innover seg, men man gjør det jo litt allikevel...". Lene utdyper: "Med tanke på støttegruppearbeid er det sånn at man må være klar over hva man blir med på (...), det kan ta veldig lang tid, og hvis du blir med på ordentlig, altså ikke bare stikker innom av og til, kan du ikke bare etter hvert si: 'Nei, nå orker jeg ikke mer', og trekke deg, fordi det handler jo om enkeltmennesker, og sånt gjør du bare ikke som menneske!". Jo flere aspekter av livet til støttetrengende mennesker man tar seg av, jo større er forpliktelsen forbundet med det. Fredrik forklarer at det i en situasjon hvor støttegruppen er til stede i forskjellige deler av det personlige livet til familiemedlemmene, kunne til og med være farlig å "plutselig slippe", det vil si, slutte å være tilstede. Gudrun tar opp et lengre tidsperspektiv, som har vært gjenstand for diskusjon i støttegruppen: "Med familien til Faiza er det sånt at vi ikke blir å gå fra dem, det første er nå å få til at de får oppholdstillatelse, men etter det vet vi jo at det kommer til å være flere kriser. Nå er de i en krise, det er som den druknende som klamrer seg til livbøyen og det eneste han tenker er: 'ikke slipp, ikke slipp!'. Men når de ligger på stranden og har blitt reddet fra det å drukne, så kommer det spørsmålene om hva man skal med livet, og det er ikke lett. Tenk for eksempel Amir, som har vært på flukt og i et passivt stadium, på vent i 17 år og de til sammen i ja, nesten 12 år, da begynner man ikke bare å leve fra en dag til den neste... vi har snakket om det i støttegruppen og vi er klar over at vi har en forpliktelse der som varer ut et helt liv..." Reidar gir uttrykk for en lignende tanke: "Jeg tenker på et kinesisk ordtak, som er jo sikkert litt overdrevent i forhold til denne saken, men det er: 'Hvis du redder livet til et menneske, så har du en forpliktelse for hele livet', og det er nok noe i det...". Alvoret i engasjementet kom også til uttrykk under et møte etter at saken hadde blitt avsluttet. Fredrik forklarer at "mange på [asyl-]mottaket forventer at Amir og Julia skal koble folk til støttegruppen, at gruppen også skal hjelpe dem", hvorpå Elise svarer: "Vi har dessverre ikke kapasitet til det, Amir sier vi kan jo bare stikke innom, drikke te, snakke med dem og det er det, men det er vanskelig å besøke familier uten å engasjere seg i saken deres slik som de håper man skal!". Noen spør Fredrik og Sofie (som begge har vært veldig nært involvert i Faiza-saken): "Kan ikke dere ta kontakt med disse familiene?", hvorpå Sofie svarer: "For meg er det sånt at etter denne saken så skal jeg ikke fortsette med støttegruppearbeid!⁷⁶". Noen sammenligner støttarbeid med andre typer engasjement ikke bare ut fra muligheten til å bidra selv, men også ut fra graden av personlig involvering. Sofie sammenligner støttarbeidet med sitt engasjement i den lokale avdelingen for Palestinakomiteen: "Det er et skille i det at i

⁷⁶ Dette utsagnet kan kontekstualiseres ved hjelp av noe Sofie fortalte meg under en kaffesamtale: "Til tider har det [støttarbeidet, både for kurderne og for familien] vært svært intensivt i forhold til privatlivet, det er jo snakk om deprimerede mennesker... (...) Det er først etter de mest intense periodene at man merker hvor krevende det er, fordi når det er på det verste da står man bare på. Du må holde det gående, og det er først etter det at du merker at du egentlig holder på å falle sammen...".

støttegruppearbeidet blir man så involvert, man er midt opp i skjebnene til mennesker, med alle nedturen og alt. For eksempel i Palestinaarbeidet er det noe annet, da jobber man mot politikere, man vet at de [palestinerne] har det ille, men det er mer abstrakt. I støttegruppearbeidet blir enkeltskjebnene så mye nærmere...” Sarah gir uttrykk for noe lignende: ”(...) støttegruppeengasjementet [er] annerledes enn annet politisk engasjement som for eksempel EU-kampen eller [protesten mot oljeboring i] Lofoten og Vesterålen på grunn av den personlige komponenten, da blir man veldig involvert i folk, man blir nær dem. Og man kan ikke bare hoppe av, man må bare stå på til det er over...”. Her kommer sak-person-relasjonen frem gjennom den sterke forbindelsen til familiemedlemmene som *personer*. Forpliktelsen dette innebærer skiller støttegruppearbeid fra andre typer sosialt engasjement. Forskjellen ligger i et fokus på ’menneskene i saken’ i det første tilfellet og på en sak som noe mer abstrakt, som et prinsipp, i det siste⁷⁷. Fokuset på enkeltmenneskene – de enkelte familiemedlemmene – i støttegruppearbeidet er et uttrykk for identitetsbasert engasjement, det vil si man engasjerer seg ut fra en følelse av solidaritet med personer eller en gruppe (Andersson, m.fl., 2012: 22). Jeg argumenterer for at det å engasjere seg for enkeltmennesker i en sak er *homolog* til det å velge å engasjere seg aktivistisk (Flacks, 2004: 147), det vil si på mikronivå, hvor man opplever at ens personlige bidrag teller. Lévi-Strauss (1968 [1963]: 232, min oversettelse) definerer homologi som et ”ordnet samsvar” mellom et konsept og en handling⁷⁸. Homologi er verken nødvendigvis en forskjell eller en likhet, men en indirekte sammenheng som består ut fra hvordan relasjonen mellom ulike systemer er strukturert, ikke ut fra innholdet i de enkelte konseptene (Lévi-Strauss, 1963 [1962]: 13, 77). Med tanke på mitt prosjekt betyr det at samsvaret mellom aktivistisk engasjement og det å fokusere på menneskene i saken ligger ikke i en direkte likhet eller forskjell mellom de to tankelogikkene, men i at de viser til en bestemt måte å konseptualisere en person på. Dette konseptet er at enkeltmennesket teller, og det farger både tanker og handling (se Lévi-Strauss, 1968 [1963]: 232). Dette vises gjennom tanken at man ved å ta ansvar som person og engasjere seg kan gjøre en forskjell, noe som henger sammen med en idé om personlig ansvar – hvis ikke man selv handler, vil ingen gjøre noe (se Hebert og Jacobsson, 1999: 104; se også *ibid.*: 56, 57). I tillegg er det et uttrykk for en idé om at enkeltmenneskene i Faiza-saken, deres skjebner, skal bli hørt og tatt hensyn til. Støttegruppens etos er at enkeltmennesket skal telle, og det uttrykkes både gjennom utgangspunktet for engasjement og som politisk krav. Med andre ord

⁷⁷ Dette kommer til uttrykk i Sofies utsagn over.

⁷⁸ I ordboken står ordet ”homolog” definert som et adjektiv som ”som oppviser et samsvar av sted, form, funksjon”, og ”som karakteriserer elementer, individer som tilhører ulike systemer eller ulike deler av én og samme struktur” (Centre National de la Recherche Scientifique, 1981: 889, min oversettelse). Begrepet stammer fra det greske ordet *homologos*, som betyr ”lignende” (Bloch og Wartburg, 2002: 323, min oversettelse).

er det basert på en følelse at det er viktig å bry seg om sine medmennesker, og vise solidaritet med personer som befinner seg i en vanskelig situasjon. Tanken om å måtte engasjere seg personlig for å oppnå en endring (se Hebert og Jacobsson, 1999: 104; se også *ibid.*: 56, 57) er også en del av det. Dette etoset er et uttrykk for en spesifikk måte å koble sammen konseptene 'sak' og 'person' på, og kan dermed beskrives som en del av en *motstandshabitus* (Crossley, 2002: 189-90), som former handlingene og tenkemåten til støttegrupped medlemmene. Det å engasjere seg personlig og det å engasjere seg for menneskene i saken er to forskjellige handlinger, men gjennom det homologiske forholdet mellom dem er de uttrykk for den samme typen habitus (Bourdieu, 2000 [1972]: 284). Dette skal jeg gå nærmere inn på i kapittel 5.11.

5.5. "Det er av og til tøft å støtte..."

I tillegg til aspektet av personlig forpliktelse i støttegruppearbeidet kan tyngden i engasjementet fremheves videre ved å kontrastere det med refleksjonene av to kunstnere som i en uke forsøksvis jobbet med temaet asylbarn. Rammen var å føle på stoffet og derfra ta en avgjørelse om de ville gjøre det til et samarbeidsprosjekt med utgangspunkt i teater og dans. Noen dager etter presentasjonen av resultatene fra prøveuken fikk jeg anledning til å møte de to kunstnere for en samtale. Da jeg spurte om deres spontane reaksjon på ordet "asylbarn", assosierte begge begrepet med konkrete saker som var oppe i media på denne tiden, og særlig Faiza-saken, siden de bor i den samme byen som familien. Da jeg spurte om reaksjonen deres på forslaget om å jobbe med asylbarntematikken, svarte Leonor (danseren) at det hørtes ut som et tema det var vanskelig å jobbe med og at hun var redd for å ikke ha nok kunnskap. Yngvar (skuespilleren) svarte: "Jeg hadde ikke lyst til det, det virket altfor tungt, altfor mye. Det ville være vanskelig å yte temaet rettferdighet i løpet av så kort tid". Denne spontane reaksjonen tolker jeg som et tegn på at temaet asylbarn er noe som generelt oppfattes som noe tungt å skulle tilnærme seg til. Hos de som velger å involvere seg i det, uttrykkes tyngden av temaet i dybden av engasjementet. Dette fører til at støttearbeid til tider oppleves som et tungt arbeid. Den nære kontakten med mennesker som befinner seg i en vanskelig og ofte fortvilt situasjon, gjør både det å få et innblikk i deres situasjon, og det å skulle prøve å støtte og muntre dem opp, til en utfordrende oppgave. "Det kan være tungt å være så nært mennesker som man er glad i og som har det så vondt...", fortalte Sofie. Spesielt de som har drevet med støttearbeid i flere år allerede, er seg vel bevisst at det kan være en lang og tung prosess. Sarah forklarer: "Jeg har vært såpass lenge i gamen at jeg kanskje ikke ville ha tatt denne saken [Faiza-saken]... jeg ble med på den, fordi jeg synes det er innmari viktig å gjøre noe

med det, men jeg vet ikke om jeg ville ha kunnet dra det i gang selv, jeg vet hvor mye det koster, hvor mye arbeid dette innebærer, så jeg vet rett og slett ikke om jeg hadde turt å ta opp denne saken, om jeg hadde klart å ta i det og fått meg til å tro på det, 'jo vi kan klare det!'..." Gudrun påpekte i en samtale at selv om en del folk fra støttearbeidet for kurderne også er med i støttegruppen for Faiza, har noen "falt fra". Det samme gjelder for noen personer som før feltarbeidsperioden min var med i støttegruppen for Faiza: "De kommer ikke lenger på møtene, men de betaler fast. Og det forstår man jo, ingen ville ha trodd at det skulle ta så lang tid, de trodde kanskje at det skulle ta noen måneder..." Hjalmar fortalte meg at noen som hadde vært sterkt engasjert i flere asylsaker hadde sluttet fordi de ble utbrent. Samtidig ble de fleste ganger ytringer om at støttearbeid var tungt, fulgt opp med et bestemt 'men vi gjør det likevel' eller 'men vi står på'. I løpet av et møte hvor noen vanskelige temaer var på agendaen, blir stemningen ganske emosjonell, og Fredrik kommenterer: "Ja, det er av og til veldig tøft å støtte...(så med et smil og mens han ser opp i ansiktene til de andre) Men vi gjør det allikevel!". Etter denne kommentaren rettes fokuset på mulige løsninger på vanskelighetene som har blitt tatt opp, hvorpå også stemningen blir lysere igjen. I løpet av en gruppesamtale blir optimisme som diskusjonstema. Fredrik forklarte med bestemt stemme: "Det har også med hva man vil få til å gjøre, det å spre pessimisme kan man ikke gjøre (...), man skal ikke møte opp på møte for å spre pessimisme, da skal man la være å møte opp hvis man ikke klarer å kave seg opp!". Litt senere påpeker Linda: "Når man møter familien etter en nedtur kan det være vanskelig å fortsatt vise optimisme, men akkurat derfor må vi bare si 'vi gir oss ikke!'" Asbjørg uttrykker en lignende tanke ved å henvise til gløden som hun nevnte som et konstituerende trekk i støttegruppen: "Den gløden i gruppen synes jeg er viktig å nevne, med en gang vi møtes, er den der. Det kan jo gå ned, det kan være tungt til tider, men gløden for familien, den holder seg oppe, det at de skal få opphold, det er veldig sterkt. Og så, med en gang vi møtes, er den gløden der, 'vi skal ikke gi oss, vi skal aldri gi oss!'" Dette er en del av støttegruppens etos og en essensiell drivkraft. I det følgende vil jeg gjøre rede for dette etoset i en bredere kontekst av aktivisme.

5.6. "... men vi gjør det likevel!" – om aktivisme

I Oxford English Dictionary (Oxford University Press, 2015, min oversettelse) står aktivisme definert som "strategien av aktiv deltagelse eller engasjement i en spesifikk aktivitetssfære; spes. bruken av energisk kampanjeaktivitet for å få til politisk eller sosial endring". Ordet aktivt defineres som "av en livsmåte eller -stil: karakterisert av utadvendt handling heller enn innadvendt betraktning eller spekulasjon; praktisk" (ibid., min oversettelse). Utadvendte

handlinger som har som mål politisk eller sosial endring er med andre ord trekk av aktivistisk engasjement. Støttegrupped medlemmenes refleksjoner⁷⁹ rundt aktivisme er i overensstemmelse med dette. For Sofie er aktivisme ”det å gå ut fysisk, gjøre noe ute, pengeinnsamlinger, gå i demonstrasjon...”. Linda tilføyer: ”Aktivisme er mot noe, mot det etablerte, det er ikke det samme som å engasjere seg i en foreldreforening eller idrettsklubb”. Bjørn påpeker: ”det er lettere å være aktiv når man er flere”. Bakgrunnen for handling er indignasjon over en observert tilstand og derfra en livlig motivasjon til å gjøre noe med det (Hessel, 2011a: 11, 12). Hessel⁸⁰ (ibid.: 12, min oversettelse) snakker til alle i sitt opprop, men hans utsagn beskriver ifølge mine observasjoner kjernen – nemlig verdigrunnet – i støttegruppens engasjement: ”Jeg ønsker at dere alle, enhver iblant dere, skal ha et motiv for indignasjon. Det er verdifullt. Når noe indignerer dere som nazismen indignerte meg, da får man kampånd, blir sterk og engasjert”. Indignasjon og generelt emosjoner som pådriver gir handlingen et aspekt av umiddelbarhet – ’noe må gjøres nå’ – noe som også har en samlende effekt på aktivistene (Gould, 2004: 162, Hebert og Jacobsson, 1999: 15). Handlingene baseres på et moralsk grunnlag, for eksempel ideen om universell menneskeverd, og ikke forhandelbare behov, som er grunnlaget for menneskerettighetene. Dette forsterker også aspektet av umiddelbarhet (Hebert og Jacobsson, 1999: 18, 21). Verdien som legges til grunn for engasjementet er ikke oppe til diskusjon. Samtidig er aktivisme og refleksjon ikke gjensidig utelukkende. Det å bli kjent med en person i en vanskelig situasjon og lignende kritiske hendelser (Andersson, m.fl., 2012: 13) utløste refleksjon hos de involverte (se ibid.). Det var med andre ord refleksjonen som fikk personene til å handle. Sarah forklarer at man også mens man engasjerer seg aktivt kan fortsette å reflektere og lære mer om sammenhenger i situasjoner man engasjerer seg i⁸¹. Videre utdyper hun at det finnes forskjellige måter å være aktivist på, noen velger å innta en motstandsposisjon og kritiserer ’motstanderen’ kategorisk. Andre derimot foretrekker å nyansere engasjementet mer og trekker frem noen kritikkverdige aspekter eller et forbedringspotensiale ved et system. Den førstnevnte fremgangsmåten kan relateres til motkulturelle bevegelser (Kjellman, 2007: 130), mens den sistnevnte velges av instrumentelle

⁷⁹ Ikke alle i støttegruppen har kunnet ytre seg om det, siden vi ikke fant en dato hvor alle kunne møte opp for en fokusgruppesamtale. Det jeg siterer her, er utsagn fra omtrent halvparten av medlemmene i støttegruppen.

⁸⁰ Stéphane Hessel (1917-2013) var en fransk diplomat med jødisk bakgrunn. Under krigen sluttet han seg til de Gaulles styrker i London og arbeidet på BCRA, kontoret for kontrapionasje, etterretning og handling. I løpet av et undercoveroppdrag i Frankrike ble han tatt til fange og sendt til en konsentrasjonsleir i Tyskland. Han klarte å flykte da krigen nærmet seg slutten og reiste tilbake til Frankrike. ”Da jeg fikk livet tilbake, måtte jeg bruke det til noe” skriver han i sine memoarer. Han var med på å utarbeide FNs menneskerettighetserklæring og var samfunnsengasjert gjennom hele sitt liv, blant annet ved å gå inn for Algeries uavhengighet og ved å vitne om forholdene i Gaza-stripen i 2008 og 2009 (S.C. i Hessel, 2011b).

⁸¹ Selv om refleksjonsaspektet ikke er fraværende i et aktivistparadigme, vil jeg si at handlingsaspektet har prioritet. Dette utelukker ikke at det kan, som i støttegruppens strategivalg, dreie seg om gjennomtenkte handlinger.

bevegelser (ibid.: 127-128). Sarah plasserer støttegruppen innenfor det sistnevnte paradigmet, noe jeg skal utdype mer lenger ned i dette kapitlet. Også mens saken pågikk var refleksjoner, særlig rundt hvordan aktivismen i Faiza-saken påvirket familien, ikke fraværende i støttegruppen. I flere sammenhenger påpekte støttegruppemedlemmer at det å stå i offentligheten var en påkjenning for familien. Derfor prøvde støttegruppen å ivareta familien ved å ”gi (...) mye tilbake”, for eksempel ved å finansiere deltagelse i kulturelle aktiviteter for barna i familien, og noen ganger en ferie en annen plass i landet for hele familien. Sofie rettferdiggjør påkjenningen på den følgende måte: ”Familien har blitt til tider veldig sliten av å stå i offentligheten og bli profilert på denne måten. Men (...) det synes jeg at man ikke skal ha dårlig samvittighet for, fordi alternativet ville ha vært om vi ikke hadde gjort det, så ville de ha blitt deportert for 3 år siden, det vet vi. Og Amir ville kanskje allerede ha blitt drept om de hadde sendt ham til [opprinnelsesland]!”. Jeg tolker dette slik at i øyeblikk av refleksjon ble støttegruppemedlemmene minnet om det uforhandlebare grunnlaget for engasjementet og dermed så å si kastet tilbake i aktivistparadigmet, hvor det å handle har prioritet. Umiddelbarheten implisert av det uforhandlebare grunnlaget blir forsterket hvis man setter støttegruppemedlemmenes aktivisme opp mot nåtidens diskursive tendens, hvor det reises tvil ved asylsøkernes legitimitet, og hvor kritikk av dem og ’innvandrerne’ generelt i noen tilfeller nærmest er påkrevd (Gullestad, 2002: 17, se kapittel 3.1.). Ut fra denne bakgrunnen fremstår handlingsbehovet i en motsatt retning, altså til støtte for asylsøkere generelt, og spesifikt familien, som særskilt akutt. Konteksten av den rådende diskursen fremhever også aspektet av personlig ansvar. Forvaltningen gjør ingenting for familien, og skylden for deres situasjon blir lagt på dem innenfor den nevnte diskursen. De blir konseptualisert som asylsøkere som ’misbruker’ systemet siden de ’egentlig’ ikke har noe beskyttelsesbehov (se kapittel 3.1.). Ut fra det føler en enkeltperson – for eksempel et medlem i støttegruppen – , som ikke plasserer seg innenfor denne diskursen, et sterkt personlig ansvar. Ansvarsfølelsen blir mer akutt både fordi de involverte føler at hvis ikke de gjør noe med situasjonen, vil ingen gjøre det (se Hebert og Jacobsson, 1999: 56, 57,104), og fordi alternativet til engasjement – det at noen familiemedlemmer kunne omkomme etter deportasjonen – er meget dramatisk og fremstår dermed ikke som et reelt alternativ. Gjennom denne handlingslogikken kommer også det overordnede skillet mellom sak og person frem. Det individuelle moralske ansvaret og aspektet av å engasjere seg som enkeltmenneske for å hjelpe enkeltmennesker mot en byråkratisk forvaltning er en måte på å fremheve viktigheten av det personlige aspektet fremfor forvaltningsmessige retningslinjer som ikke skal ta hensyn til enkeltmennesket i saken (se Weber, 1976b [1922]: 562-563). Som vist i kapittel 5.5. er fokuset på

enkeltmennesket en del av en motstandshabitus (Crossley, 2002: 189-90). Motstandselementet ligger i fremhevelsen av enkeltskjebnen – personen – fremfor saken⁸², det å ville utgjøre en mottendens til en diskurs som mistenkeliggjør asylsøkere, og i den aktivistiske handlingsstrategien. Engasjementet er med andre ord rettet mot myndighetene, særlig utlendingsforvaltningen, og det som oppfattes som rådende offentlig diskurs. Det individuelle engasjementet kan i tillegg tolkes som et uttrykk for motreaksjonen til den fortløpende institusjonaliseringen av sosiale bevegelser i Norge beskrevet i kapittel 5.4. (Kjellman, 2007: 80, 189).

Ved flere anledninger ble det gitt uttrykk for at det aktivistiske elementet var en viktig del av støttegruppens kollektive identitet. Det å 'gjøre noe ute' ble sett på som særlig rosverdig. På et tidspunkt ble støttegruppen intervjuet av en journalist som skulle skrive en bok om asylpolitikk. I løpet av samtalen pekte Elise på Mikaela – støttegruppens eldste – og sa med ettertrykk og beundring i stemmen: "Og hun, av alle, er den eneste som har vært med på absolutt alle pengeinnsamlingene, hun har stilt opp hver eneste lørdag, og det var 16..., nei 17 lørdager på rad! Og det var en kald vinter dette året, så det skulle en del til!"⁸³. I noen sammenhenger oppfattet jeg et uttrykk for aktivistisk motivasjon eller noe jeg vil kalle 'ekte engasjement' som et slags adgangskriterium for å være med i støttegruppen. Reidar brukte begrepet "karrierister" som motbetegnelse for måten han karakteriserte støttegrupped medlemmene på: "[karrierister], det er jo folk som gjør ting først og fremst for å gjøre karriere, man skal ikke ha noen ekstreme standpunkter, men holde seg i midten for å senere kunne si 'nei, det støttet jeg jo egentlig ikke' ". Senere, da jeg nevnte et støttegrupped medlem som hadde vært lenge med på ulike former for støttarbeid for asylsøkere, sa han med en gang med et smil i øyne: "Jeg kjenner ikke henne så godt, men hun er ekte engasjert, hun er ikke noe karrierist!" Etter en pause fortsatte han: "Jet vil nok si at det er få i støttegruppen som denne beskrivelsen [karrierist] ville passe...". Jeg fikk et inntrykk av at også jeg ble bedømt ut fra disse kriteriene. Da jeg en av de første gangene var med på en støttedemonstrasjon, bemerket noen med et smil: "Det er fint at du også er med på den...aktive delen!".

Noen virkemidler i kampen for Faiza-saken ble valgt ut fra en aktivistisk tilnærming. I begynnelsen – legitimeringsfasen av saken – og etter det særlig etter vedtak eller anker fra UNE valgte støttegruppen virkemidler som er en del av et det klassiske aktivistiske

⁸² Siden det å fokusere på saken er den rådende forvaltningsmessige praksisen.

⁸³ Aspektet av å trosse motbydelig vær gir elementet av 'å være ute' og 'gjøre noe fysisk' et ekstra ettertrykk.

handlingsrepertoaret (Chesters og Welsh, 2011: 146). De gikk i tog, hadde stand i sentrum av byen, og organiserte støttemarkeringer på hovedtorget. Formålet av noen slike aksjoner var å samle inn penger for rettssaken, mens andre var rettet mot å skape oppmerksomhet rundt saken. Ved en anledning hadde støttegruppen fått vite at justisministeren skulle komme til byen for å delta i en omvisning på ulike statlige bygninger. Raskt ble det besluttet å møte opp ved en av bygningene justisministeren skulle besøke og minne ham på det støttegruppen oppfattet som hans ansvar, nemlig å bidra til en løsning i asylbarnsakene. Fem støttegruppede medlemmer og jeg sto med et banner og flere plakater godt inntullet i luer, skjerf og tykke vanter på campingsitteunderlag – det var ca. 8 kullegrader – i innkjørselen til området og ventet på at justisministeren skulle komme kjørende eller gående forbi. På banneret var det å lese: 'Solberg og Co.: ta til vett: La barna bli!' og man kunne se at bokstavene for 'Solberg' hadde blitt dannet ut av bokstavene for 'Stoltenberg'⁸⁴. På plakatene kunne man se bilder av partilederne til regjeringspartiene og det sto skrevet: 'Etterlyst!'. Mens vi står der og venter, forklarer Hjalmar som er ikledd en svart jakke og lue: "Jeg går her litt i kamo, jeg kunne jo egentlig nesten være med der borte (nikker bort til menneskegruppen som står ved bygningen)..." Litt senere forklarer han at han hadde blitt tipset om justisministerens tilstedeværelse av en arbeidskollega. Etter omtrent en halvtime med venting kommer en større menneskegruppe gående mot veien og derved forbi oss og plakatene. De aller fleste ser på plakatene, smiler og kommenterer noe til personen ved siden av seg. En stund etter at menneskegruppen har gått forbi kommer det kjørende en bil som vi identifiserer som ministerbilen. Den kjører langsomt og stilt forbi oss. Inne i bilen kan jeg se tre personer som snur hodene og ser på plakatene. Etter at bilen har passert, kommenterer noen: "Ja, ministeren har nå iallfall sett plakatene...". Som Hjalmars rolle i organiseringen av denne demonstrasjonen viser, er det å ha et nettverk en betydningsfull ressurs i støttearbeidet. I tillegg til de aktivistiske strategiene benyttet støttegruppen seg også av mer pragmatiske virkemidler. Engasjementet på det juridiske planet, det vil si, det å engasjere en advokat og ta saken i retten, er et eksempel på det. Et annet uttrykk for pragmatiske strategielementer er valget av vinklingen av temaet. Det å knytte Faiza-saken til et spørsmål om 'barnets beste' og dermed FNs barnekonvensjon, som Norge har ratifisert, var et bevisst valg ut fra både juridiske overveininger og med tanke på mobilisering. Lene forklarer: "Med tanke på politikerne er det viktigste å vise dem at det er ikke bare noen få folk, men faktisk mange som

⁸⁴ Støttegruppen hadde kommet frem til at man ikke skulle lage et nytt banner, da den nye regjeringen ble valgt. Den synlige fiksingene skulle brukes for å vise til tidsaspektet i saksforløpet og dermed uttrykke: 'Denne saken har tatt for lang tid allerede!'. Som Sarah forklarer, er det i tillegg et uttrykk for en oppfatning av at det ikke er noe forskjell om Ap eller Høyre sitter i regjering med tanke på asylpolitikk, siden de to partiene har samme ståsted i asylspørsmål.

støtter denne saken. (...) Man ser jo at i [byen] klarer man å mobilisere folk rundt det, mange som kanskje ellers ikke ville støtte en slik sak, har gitt både penger og underskrifter i Faiza-saken, fordi uansett hva de ellers måtte synes, så sier det stopp der, man kan ikke behandle barn på en slik måte.” Senere tydeliggjør hun: ”Det er mulig å samle veldig mange rundt ’barnets beste’, folk som ellers kanskje ikke ville være med på sånt, støtter saken fordi det dreier seg om unger”. Dette aspektet kommer også tydelig frem under en diskusjon om fordelingen av restpenger etter avsluttet sak. Sofie argumenterer: ”Vi har fått inn pengene for lengeværende asylbarn, hadde vi samlet inn for asylsøkernes rettigheter, hadde vi nok ikke fått inn så mye”. Strategien om å samle folk rundt støtten for barn og ’barnets beste’ er med andre ord et forsøk på å samle flest mulig folk rundt et felles mål som det skal være lettest mulig å identifisere seg med. Ved å fokusere på dette målet i stedet for et mer komplekst og ideologisk farget formål er det mulig å mobilisere folk som bortsett fra det definerte målet ville være uenig i mye (Chaput, 2011: 88-89). Et slikt pragmatisk strategivalg kjennetegner det Kjellman (2007: 127, min oversettelse) beskriver som ”instrumentelle bevegelser”. I slike bevegelser står målet i fokus og midlene for å oppnå det er nettopp det, midler, og ikke et mål i seg selv. I mobiliseringen av kjernen av en slik bevegelse – i tilfellet av min analyse støttegruppen – spiller ideologi og identitet en rolle, men mobiliseringen av folkemassene som skal gi saken tyngde, skjer på basis av et konkret mål, og er dermed instrumentell (ibid.). Denne kombinasjonen av motiver for engasjement og støtte for saken gjør støttegruppens arbeid effektivt både med tanke på den norske politiske konteksten og internt i gruppen⁸⁵. Materialet mitt viser at støttegruppen gjennom strategivalget i den offentlige delen av støttearbeidet har tilpasset seg tendensen til å vise moderasjon med tanke på både krav og ideologi for å nå frem (Kjellman, 2007: 80, 181). Målet med engasjementet blir presentert som en oppfordring til myndighetene til å forholde seg til Faiza-saken og lignende saker ut fra føringer som allerede er gitt i norsk lov i overensstemmelse med internasjonale avtaler slik som FNs barnekonvensjon, noe jeg vil beskrive som et beskjedent krav basert på en moderat ideologi – menneskerettigheter – som samler mange. Vinklingen av saken til et moderat mål som strategi står i motsetning til støttegruppens struktur som aktivistisk gruppe og medlemmenes deltagelse i den som alternativ til en større og mer institusjonalisert bevegelse (se kapittel 5.3.). Jeg fortolker det slik at støttegruppen retter seg på det strategiske planet etter det som mest sannsynligvis fører frem til oppnåelsen av målet de har satt seg, mens de med tanke på gruppestrukturen går ut fra en organisasjonsform som i lite grad er institusjonalisert

⁸⁵ Når det gjelder gruppen internt, er det snakk om både effektiv mobilisering av støtte utenfra, og effektivitet i å opprettholde motivasjonen for å fortsette med støttearbeidet.

og derfor tillatter dynamisk handling og sterk involvering av medlemmene. Den personlige involveringen er som vist ovenfor også grunnen for at medlemmene kan opprettholde engasjementet sitt over tid. Når det gjelder strategivalgene for kampen utad, ligger effektiviteten i det Andersson m.fl. (2012: 22) kaller interessebasert engasjement. Gjennom en interessebasert mobiliseringsprosess er det mulig å samle mange personer rundt et mål, og for dette trenger personene ikke å ha en felles ideologi. De kan – i analogi med Cohens (1985: 14-15) idé om at hver deltager i en kollektiv entitet forbinder det samlende symbolet med et personlig, idiosynkratisk innhold – støtte målet ut fra ulike overveininger eller overbevisninger. Samtidig er engasjementet av kjernen i bevegelsen – støttegruppen – preget av identitetsrelaterte elementer (Andersson m.fl., 2012: 22). Støttegruppemedlemmene solidariserer og identifiserer seg med familien og gjennom dem med saken, noe som gir engasjementet mer dybde og aspektet av umiddelbarhet som krever handling *nå*, og fører til at medlemmene føler at de 'ikke bare kan gi slipp'. Kombinasjonen av den følelsesladde, fortvilte situasjonen til familien, og et enkelt, håndgripelig mål – de skal få opphold – i tillegg til muligheten for massemobilisering rundt nettopp dette målet gjør det mulig for støttegruppemedlemmene å stå på og kjempe kampen til målet er oppnådd også gjennom utfordrende perioder og over lang tid.

5.7. Støttegruppens todelte formål

Støttegruppen ble dannet med utgangspunkt i Faiza-saken og fra begynnelsen var medlemmene enige om at formålet med støttearbeidet var at familien skulle få opphold i Norge: ”Det er derfor støttegruppen er til, det er hovedmålet, og det er på dagsorden på ethvert møte vi har”⁸⁶. I diskusjonen om enkeltmedlemmenes bidrag var forskjellige bidrag ut fra ulik bakgrunn et tema, noe som er et tegn på heterogenitet i støttegruppen (se kapittel 5.3.). Formålet med saken derimot samlet medlemmene. Mikaela begynner å reflektere når jeg spør om hun ville beskrive støttegruppen som homogen, slik Hjalmar hadde påpekt: ”Hm, homogenitet, det ville i så fall være en ganske snever homogenitet. Støttegruppen som sådan kanskje ja, det å stå samlet rundt målet. (...) Jeg vil si at vi er både homogene og heterogene, homogene i forhold til vårt mål, det er vi jo veldig tent på, men bortsett fra det er vi jo vidt forskjellige!”. Også Lene forteller, etter å ha påpekt at folk i støttegruppen hadde ulik bakgrunn: ”Men vi er alle enige om at sånt skal ikke barn i Norge ha det, og at vi støtter det at foreldre gjør absolutt alt de kan for at barna deres skal ha det bra, det er vi forent om”. De forenende pilarene støttegruppemedlemmene er samlet rundt er med andre ord en dyp

⁸⁶ Sitat Marte.

uenighet i hvordan asylbarn blir behandlet og at man skal få til at familien kan bli i Norge. Samstemtheten rundt målet og ”gløden” for å kjempe for det blir sterkere jo bedre man kjenner familien og jo mer man blir involvert i deres sak. Gjennom kampen for Faiza og familien samles både støttegruppemedlemmer, støttespillere og generelt personer som støtter saken. Faiza som barn og ’barn’ generelt kan i denne sammenhengen betegnes som et ”oppsummerende symbol” (Ortner, 1973: 1339-40, min oversettelse). Slike symboler oppsummerer og uttrykker det et gitt system betyr for dets medlemmer, og de appellerer emosjoner (ibid.). ’Barn’ som symbol forbindes med uskyldighet og til en viss grad skjørhet, noe som utløser en beskyttelsesinstinkt. Asylbarn gjør beskyttelsesbehovet enda tydeligere. Assosiasjonene utløser både en emosjonell reaksjon og de krever handling. I tillegg kan mange samles rundt ’barn’ og ’barnets beste’ som symbol (se kapittel 5.8.). Fellesskapet som oppstår rundt barn som oppsummerende symbol, minner om Cohens (1985: 14-15) beskrivelse av symbolske fellesskap. Symboler står ikke bare for noe, men åpner for at enhver som identifiserer seg med dem, kan gi dem til en viss grad en egen, supplerende mening (ibid.: 14). Symbolet deles, men enhver person omfavner det på en særegen måte. Overført til støttegruppen betyr det at alle som støtter Faiza-saken står samlet rundt symbolet ’barn som trenger beskyttelse’, men bakgrunnen for engasjementet er forskjellig fra person til person. Støttegruppens handlinger hadde med andre ord i tillegg til kampen for familien også et mer generelt mål. Denne delen av arbeidet gikk ut på å få til en endring i asylopolitikken, som støttegruppemedlemmene står samlet om at er for streng. Det som ifølge mine informanter skal til, er en endring i lovverket, slik at lignende situasjoner som familien befinner seg i, ikke skal kunne forekomme i fremtiden. I tillegg til skillet mellom private og offentlige handlinger, kan støttegruppens arbeid deles inn ut fra konkrete aspekter som hadde med Faiza-saken å gjøre, og andre, mer prinsipielle aspekter, det vil si, en idé om at familiens situasjon var et eksempel på noe som gjaldt flere og dermed berørte spørsmål om politikk og lovgivning. Denne koblingen var ikke der fra begynnelsen. Elise forklarte: ”Jeg tror at få i støttegruppen har vært klar over at det fantes så mange ’Faiza’ [det vil si, asylbarn], vi trodde først at det var en enkeltsak, men etter hvert vokste det seg større og større!”.

I sammenligning med de svenske flyktinggjemmerne beskrevet av Hebert og Jacobsson (1999: 111) overensstemmer deres ytringer med det førstnevnte aspektet, nemlig at folk med ulik bakgrunn er samlet rundt et felles mål, som er at en konkret person eller familie skal kunne bli i landet. Meningene avviker derimot når det kommer til det mer generaliserte aspektet. De svenske flyktinggjemmere har en grunnholdning om at lovene i seg selv ikke er

kritikkverdig, men at problemene ligger i anvendelsen, blant annet gjennom dårlig saksbehandling og uoffisielle føringer som går ut på at ”Sverige ska ta emot så få flyktingar som möjligt” (ibid.: 66, 67). Holdningen overfor det eksisterende lovverket speiles i at flyktinggjemmere er lite engasjerte i å prøve å påvirke noe som går utover enkeltsakene de kjemper for (se Hebert og Jacobsson, 1999: 111). Flere i støttegruppen uttrykte meninger som er i tråd med flyktinggjemmernes oppfatning av uoffisielle politiske føringer, selv om de ikke ble beskrevet som uoffisielle⁸⁷. Fredrik fortalte: ”Det har blitt en stor endring i holdningen, på 70-tallet var det jo Chile-saken, da sa Norge: ”Bare kom hit”, det kom noen, men man spurte: ”Er det ikke flere som vil komme hit?” Det var et helt annet regime på denne tiden, der var det en selvfølge at man skulle hjelpe folk, men nå har det blitt snudd totalt på hodet, etter at Carl I. Hagen fikk makt og blant annet oppslutning i Stortinget, så har andre partier snudd seg etter det, de ser at man kan vinne stemmer på fremmedfiendtlighet”. Også Mikaela forklarte med ironi i stemmen: ”Og vet du, rike Norge skal ha alt for seg selv... fra Syria, nei da kan man ikke ta imot så mange! Nabolandene våre [sier]: ’Bare kom!’ (vinker med hendene mot seg), men Norge [sier]: ’Nei, vi skal ha alt for oss selv!’...”⁸⁸. Samtidig avvek holdningene angående lovgivningen fra det flyktinggjemmerne uttrykte. Lovverket ble eksplisitt beskrevet som for streng og støttegruppen var aktiv på ulike måter for at en lovendring skulle vedtas. Dette kan stå i sammenheng med at støttegruppen i motsetning til flyktinggjemmerne beskriver holdningen om å ’ta imot minst flyktinger’ som offisiell, en føring som *de facto* er forankret i loven⁸⁹. Den politiske delen av kampen gikk ut på å informere offentligheten om situasjonen til de lengeværende asylbarna, prøve å påvirke politikere til å gjøre anstrengelser for å få til lovendringer, og organisere demonstrasjoner for å uttrykke uenighet og motvilje mot situasjonen for asylbarn i Norge.

Den todelte hensikten med støttegruppearbeidet var delvis et svar på noe som av flere ble oppfattet som et dilemma, nemlig at det å engasjere seg i familiens sak betød at mange familier i en lignende situasjon ikke fikk støtte. Asbjørg forklarte: ”Vi tenker jo mye på det i støttegruppen, hva gjør de andre familiene, som ikke har støttegruppe, som ikke har penger for å føre en sak mot staten... det er jo vanskelig å komme frem til en konklusjon, fordi det er veldig sårt å tenke på at noen sitter helt alene, kjenner ikke så mange nordmenn, mens andre er så heldige at de får en støttegruppe...”. Silje har lignende tanker: ”En tid var det ei dame

⁸⁷ Ivars strategi er nærmere den flyktinggjemmerne valgte, hans mål er å ”få frem fakta” og jobbe mot utlendingsmyndighetene. Han påpekte også eksplisitt at han fokuserte på enkeltsaker: ”Det er det jeg kan best!”.

⁸⁸ Disse utsagn overensstemmer med Gullestads (2002: 30) beskrivelse av fokusskiftet i diskursen om ’innvandrere’ rundt 1990-tallet.

⁸⁹ Se for eksempel klausulen om ”innvandringsregulerende hensyn” i §38 av utlendingsloven: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35/KAPITTEL_5#KAPITTEL_5.

som kom ofte bort til meg, hun var så fortvilt, hun gråt og gråt og jeg følte meg så hjelpeløs! Det er det å skuffe noen...jeg følte meg utilstrekkelig”. Grunnen for at støttegruppen fokuserte på Faizas sak var delvis tilfeldig, i og med at familien tok kontakt med Asbjørg, og delvis det at familien valgte å stå frem i offentligheten. Flere støttegruppemedlemmer trakk dette frem som svar på mitt spørsmål om det å støtte familien og ikke andre barn eller familier, opplevdes som et dilemma. Sofie forklarer: ”Jeg har vært med i to typer støttearbeid, kurderne og Faiza, og i begge sakene har det vært [to personer] henholdsvis Faiza som spydspiss, men samtidig vet vi at det som egentlig er greien er hele saken rundt! Altså med [kurderne] var det 200 til [personer i samme situasjon] og vi var veldig klar over at saken gjaldt også dem. Og klart jobber vi i Faiza-saken for asylbarn generelt, det er ikke sånt at vi bare klamrer oss til vår lille familie og tenker kun på dem! I tillegg er det jammen en stor belastning å stå frem i offentligheten, så siden vi er personlig kjent med familien og har trukket dem frem og brukt dem slik i spissen av vår kamp, da har vi jo også et ansvar i forhold til å ta oss av dem...”⁹⁰. Også Mikaela forklarer: ”Vi som står på for vår lille familie kjemper jo for alle asylbarn... vi støtter Faiza fordi hun har vært tøff og stått frem, hun har gitt asylbarna et ansikt og vært med på å vise at det er ikke bare tall, men små mennesker som står bak disse sakene”. Det politiske arbeidet har blant annet blitt konsolidert ved å opprette en annen støttegruppe. Den bærer navnet til stedet hvor medlemmene av støttegruppen for Faiza bor, og jobber politisk for en lovendring i tillegg til støtte i enkeltsakene til ulike familier eller enkeltpersoner. Medlemmene i støttegruppen [bynavnet] og i støttegruppen for Faiza er til dels de samme. Støttegruppen [bynavnet] ble av flere nevnt som bidrag til en løsning av dilemmaet om å ikke kunne støtte alle som trengte det på samme måte. Gjennom støttegruppen [bynavnet] kunne man vie andre enkeltsaker oppmerksomhet, og engasjementet kunne organiseres og bygges videre på denne måten. Ut fra det valgte noen som var med i støttegruppen for Faiza å begynne å engasjere seg i støttegruppen [bynavnet] etter at Faiza-saken var over. Flere som hadde vært engasjert i begge støttegruppene, fortsatte å være med i støttegruppen [bynavnet] etter at Faiza-saken var over.

Den todelte hensikten med støttearbeidet nyanserer relasjonen mellom sak og person og måten støttegruppen posisjonerer seg på overfor den. Konseptet ’sak’ slik jeg bruker det i denne oppgaven er tvetydig. Relasjonen mellom ’sak’ og ’person’ kan beskrives som dialektisk ut fra støttegruppens posisjon. I utgangspunktet viser ’sak’ til et prinsipp ut fra

⁹⁰ Jeg tolker dette utsagnet som et tegn på at denne typen spørsmål har vært et tema tidligere, og ikke på en positiv måte. Senere bekrefter Sofie dette inntrykket, hun avslutter det siterte argumentet på den følgende måten: ”Så jeg synes det er bare et argument av folk som er imot [støttearbeidet] for å si at de ikke synes vårt arbeid er bra!”.

gjeldende lovgivning som skal brukes på alle enkeltsakene (se Weber, 1976b [1922]: 562-563). Saksbehandlingsprosessene hører til på makronivå, de er knyttet til utlendingsmyndighetene, og er dermed en del av staten. Når støttegruppen trekker frem personen i saken, og hvordan saksbehandlingsprosessen påvirker enkeltmennesker, posisjonerer de seg i kontrast til det prinsipielle i saksbehandlingen, og dermed byråkratiet. Ved å trekke frem enkeltpersonen viser støttegruppen hvordan prosesser på makronivå påvirker enkeltmenneskene, altså hendelser på mikronivå. Dermed trekker de frem et annet aspekt ved Faiza-saken. Samtidig bruker de enkeltsaken som et *eksempel* på en situasjon som gjelder flere. Den fortvilte enkeltsituasjonen blir satt i sammenheng med lignende enkeltsaker og dermed brukt for å underbygge kravet om en lovendring. Slik blir temaet overført til prinsippnivået – makronivået, siden det er snakk om en lovendring – igjen, men basert på nye premisser. Denne gangen skal ikke innvandringsregulerende hensyn, men barnets beste være avgjørende. Interessekonflikten og diskusjonen om hvordan 'sak' skal relateres til 'person' og hvilket aspekt som skal ha mest vekt i dannelsen av overordnede prinsipper hører til på middelnivået. Den kan også settes i sammenheng med Bourdieus (2000 [1972]: 239) modell om doxa og opinionsfeltet. Ut fra denne modellen kan interessekonflikten og diskusjonene rundt den plasseres i opinionsfeltet. I første omgang satt støttegruppen spørsmålsteget ved etablerte saksbehandlingsprosesser og var gjennom dette med på å trekke disse fra den doxiske sfæren over i opinionsfeltet. Den politiske debatten tematiseringen av asylbarn har utløst og diskusjonen rundt hvilke prinsipper som skal være avgjørende i lovgivning og dermed saksbehandling, kan konseptualiseres som ulike parters kamp om grensen mellom det doxiske og opinionsfeltet. Politikere som støtter den nåværende saksbehandlingspraksisen ønsker at lovgivningen slik den er, skal være en del av den doxiske sfæren, aktivister som støttegruppen forsøker å trekke temaet inn i opinionsfeltet for å kunne prøve å definere nye premisser for regelverket og dermed saksbehandlingsprosessene. Tidligere beskrev jeg verdsettingen av enkeltmennesket i saker og enkeltmenneskers bidrag i sosialt engasjement (støttegruppens etos) som habitus (Bourdieu, 2000 [1972]: 256-257; Crossley, 2002: 189-90). Støttegruppens strategi med å trekke frem mennesket i saken og gjennom det prøve å redefinere saken⁹¹, er et eksempel på det virtuose elementet i Bourdieus (2000 [1972]: 273) habitusbegrep. "Den virtuose" ser i gitte strukturer nye utløsere og støtte for skjemaene som former handling (ibid.: 273, min oversettelse). Situasjonen rundt asylbarn og den byråkratiske saksbehandlingen kan ut fra støttegruppens ståsted ikke forenes med et verdigrunnlag hvor menneskeverd og solidaritet står sentralt. Uforenligheten av situasjon og verdigrunnlag skaper

⁹¹ Altså hva slags prinsipper en sak skal bedømmes ut fra.

motivasjon for handling. Ved at støttegruppen argumenterer ut fra de nevnte verdiene og skrider til handling basert på dem, virkeliggjøres og dermed reproduseres motstandshabitusen (se Bourdieu, 2000 [1972]: 256-257, Crossley, 2002: 189-90). Gjennom det at verdigrunnet og aktiviststrategiene blir brukt i situasjoner som er nye for støttegruppen⁹², er medlemmene kreative aktører, det vil si virtuoser i Bourdieus forstand.

5.8. Motsetninger og barrierer

Både støttegruppen som kollektiv entitet og enkeltmedlemmer har opplevd utfordringer i prosessen. Utfordringene kan konseptualiseres som motsetninger på personnivå – mikronivå – og barrierer på institusjonelt, det vil si makro- og mellomnivå. På mikronivå har støttegruppemedlemmer møtt på motsetninger med personer de kjente så vel som med utenforstående. Blant annet Mikaela fortalte meg om uenigheter i vennekretsen angående Faiza-saken: ”Jeg har ei gammel venninne som synes det er tøv jeg holder på meg, det å være for Palestina og det med asylbarn... altså av og til, ofte er det et ikke-tema, og det er kanskje like så greit!”. På mitt spørsmål om motsetninger på personnivå svarer også Gudrun: ”Oh jo da! Jeg har jo venner som synes det vi holder på med er helt pyton!” Om motsetninger med tanke på utenforstående forteller Hjalmar: ”Vi har jo blitt snakket til av noen folk mens vi sto på gata hver lørdag og samlet inn penger (...), men slike ting har ikke påvirket oss noe særlig, det har liksom ikke gjort at vi begynte å spørre: ’Orker vi neste lørdag?’”. Noen i støttegruppen har mottatt trusler i posten og på sosiale media, noe vedkommende bevisst har valgt å ikke gjøre til en sak i støttegruppen, selv om noen trusler ble politianmeldt: ”Jeg har ikke stått frem med det enda, jeg har ikke heller tatt det opp i støttegruppen, fordi jeg vet at folk ville bli så sinte at de kanskje ville fokusere veldig på det og ikke på saken, og det vil jeg ikke”. Motsetninger på mikronivå har, som sitatet til Hjalmar viser, ikke hatt noe særlig påvirkningskraft på støttegruppen. Også personen som har mottatt trusler, påpekte: ”Jeg har jo selvfølgelig blitt kjempeirritert, men mer på det at folk faktisk tror at de kan true meg til taushet! (retter seg litt opp i ryggen) Det er også derfor at jeg har valgt å ikke fortelle det til de andre i støttegruppen, fordi jeg vil at det ikke skal bli fokus på det, men på saken (setter hendene med en bestemt bevegelse parallelt foran seg). Det er en måte å vise dem på (med bestemt blikk): ’Dere klarer ikke å true meg til taushet!’”⁹³.

⁹² Elises utsagn om begynnelsen av støttearbeidet bekrefter dette: ”[Det har] ikke vært sånt at vi har satt oss ned og sagt: ’Har vi alt klart på de kunnskapsområdene som trengs? Ok, da kan vi sette i gang’, men det har jo kommet underveis...”.

⁹³ Personen har samtykket til at jeg skriver om hendelsen her.

Barrierer på institusjonelt, det vil si makro- og middelnivå ble oppfattet som mer substansielle. På den ene siden ble politikere nevnt i flere sammenhenger, og ofte forbundet med uttrykk for frustrasjon og også oppgitthet over ”at det skulle til så mye engasjement for å prøve å få [dem] til å høre på oss!”. Flere støttegruppemedlemmer kritiserte politikere fra ulike partier for å ’gjemme seg bak unnskyldninger’. Lene forteller: ”Noe som irriterer meg er at toppolitikere som snakker om disse sakene, trekker seg unna (holder hendene med håndflatene utover foran seg) når man viser dem enkeltmenneskene: ’Nei, vi kan ikke ta stilling til enkeltsaker’, men det er jo enkeltmennesker de påvirker!” Linda påpeker: ”Du ser jo hvordan politikere snakker, de unnskylder seg stort sett ved å si at de har arvet saker fra forrige regjering og derfor ikke kan gjøre noe med det...”. På den andre siden har forvaltningen ved utlendingsmyndighetene og særlig Utlendingsnemnda (UNE) vært en barriere. Reaksjonene overfor UNE kan deles inn i to kategorier, avhengig om de ble uttrykt i den offentlige eller private sfæren. I det offentlige rom pleide støttegruppen å argumentere på saklig basis for at noen aspekter ved UNEs saksbehandlingspraksis var i strid med FNs barnekonvensjon og at dette trengte å bli forandret. I private kontekster ble det gitt rom for mer emosjonelle reaksjonene, noe som i flere tilfeller innebar uttrykk for betydelig frustrasjon. Dette skillet kan beskrives ut fra Goffmans (1992b) teori om områder foran og ’bak kulissene’ og hva slags atferdsnormer som knyttes til de to arenaene. ’Fasadeområdet’, altså området foran kulissene er stedet ’hvor opptreden fremføres’ (Goffman, 1992b: 92). I slike situasjoner er folk opptatt av hva slags inntrykk de gir og avgir (ibid.: 94). I støttegruppens tilfelle vektlegger medlemmene saklighet og en solid argumentasjon. I området ’bak kulissene’ motsies uttrykkene man avga i fasadeområdet ofte åpent, det som undertrykkes i fasadeområdet, kommer frem bak kulissene (Goffman, 1992b: 96-97). Mine beskrivelser av støttegruppens reaksjoner overfor UNE i dette delkapitlet er hentet fra kontekster hvor de ble uttrykt ’bak kulissene’. I en offentlig kontekst ville gruppemedlemmene ha valgt annet vokabular og en annen argumentasjonsstrategi (se Kjellman, 2007: 127-128), som Sarah forklarte meg ved en anledning. Men når støttegruppemedlemmene var seg iblant, kunne de gi uttrykk for frustrasjon, særlig når UNE kunngjorde vedtak i Faiza-saken. Da engangsløsningen var vedtatt og familien i juli hadde fått beskjed om at de ville få svar til jul, påpeker Sofie etter et blick på mobilen med høy stemme⁹⁴: ”Har dere fått med dere meldingen Elise sendte? De [familien] fikk svar fra UNE at de ville få svar inntil jul! Jeg blir så provosert!” Fredrik tilføyer: ”Man skulle tenke at de ikke

⁹⁴ Samtalen fant sted i løpet av en gruppesamtale hvor litt under halvparten av støttegruppemedlemmene var til stede.

har regnet med det! At de ikke har forberedt seg på det på forhånd, det kan jeg virkelig ikke skjønne! Man får jo nesten et inntrykk at de trenerer det med vilje, det er utrolig hvordan de behandler folk altså!” Lignende reaksjoner ble sendt frem og tilbake på e-post etter at UNE anket en dom som hadde falt i familiens favør. Ove skrev: ”La folk ta stilling til UNEs umenneskelighet nå i jula. Det er helt forferdelig hvordan forvaltningen kan terrorisere enkeltmennesker her i landet. Nå er jeg forb...”. I det samme tidsrommet møttes støttegruppen privat hos Gudrun for en juleavslutning. Der var det også plass for noen satiriske innslag. Blant annet presenterte Reidar et dikt om UNE som kan beskrives som lite flatterende. Han fikk varm applaus og noen foreslo: ”Vi skal sende dem [UNE] dårlig hjemmebrent!”. UNE blir omtalt som en del av et byråkratisk system som blir oppfattet som umenneskelig, det vil si, ikke i stand til å ta hensyn til enkeltmennesker og deres historier. Linda forklarer: ”Hvis man ser på retningslinjene til UNE, så fremstår de som så kalde og rigide, de tar absolutt ingen hensyn til menneskeskjebnene!”. Denne holdningen i støttegruppen kan tolkes som en protest mot det Weber beskriver som idealtypen av det legale herredømmet, hvor samfunnet er basert på en lovfestet ordening og hvor forvaltningens oppgave er å fremme samfunnets interesser på basis av det nevnte regelsettet (Weber, 1976a: 125). I denne sammenhengen er støttegruppen en samfunnsaktør som fremmer ideen om at asylsøkeres interesser ikke blir møtt av føringene som er gitt i regelsettet. Denne tilnærmingen kan beskrives ut fra ressursmobiliseringsmodellen, hvor en ressurs svak gruppe kan ”importere” ressurser utenfra, det vil si fra mer ressurssterke grupper, og slik muliggjøre mobilisering (Oberschall i Crossley, 2002: 79-80). Det er kun med denne hjelpen utenfra at personer i en situasjon som Faizas familie kan protestere på en måte som effektivt påvirker denne situasjon (ibid.)⁹⁵. I tillegg til det er protesten mot fraværet av følelsesbaserte vurderinger i saksbehandlingen, som er eksplisitt beskrevet hos Weber (1976b: 563), et kjerneaspekt i støttegruppens aktiviteter. UNEs saksbehandlingsprosedyrer blir beskrevet som empatiløs og umenneskelig. Denne meningen gjenspeiles i flyktninggjemmernes syn på de svenske utlendingsmyndighetene (Hebert og Jacobsson, 1999: 63). Kampen i enkeltsakene så vel som konklusjonen derfra at noe ved systemet må endres, kan tolkes ut fra denne grunntanken, nemlig som et ønske om å utgjøre en motvekt til byråkratiets prosedyrer og ’stivhet’ (se ibid.). Gjennom det homologiske forholdet mellom det å engasjere seg som enkeltperson og det å engasjere seg

⁹⁵ Ressursmobiliseringsmodellen har blitt kritisert for å lokalisere makt eksklusivt hos eliter (Crossley, 2002: 82). Dette synet tar ikke hensyn til det faktum at makt kan ligge latent hos undertrykte grupper (ibid., se også Scott, 1985). I mitt materiale finnes det et klart uttrykk for denne typen latent makt. Den kom til uttrykk blant annet gjennom det at det var familien som tok kontakt med personen som så tok initiativ til å danne støttegruppen. Familien har også bidratt aktivt i sin egen kamp, gjennom å fremstå i media, og ved å møte opp på demonstrasjoner, markeringer og ikke minst i retten.

for enkeltmennesker i saken står det å utgjøre en motvekt til byråkrati også i sammenheng med etoset om aktivistisk deltagelse (Flacks, 2004: 147). I tillegg kan det relateres til en kontekst av fortløpende byråkratisering av sosiale bevegelser i Norge (se Kjellman, 2007: 80, 189). Støttegruppens posisjonering er videre et tegn på relevansen av forholdet mellom sak og person i dens handlinger. Forvaltningens og støttegruppens tilnærminger står i motsetning til hverandre. For forvaltningen skal saken og dens målbare og lovforankrede parametere være avgjørende, noe som er i tråd med Webers (1976b [1922]: 562-563) beskrivelse av det ideale byråkratiet. Støttegruppen derimot trekker frem det menneskelige aspektet i saken og krever at det skal være avgjørende⁹⁶. Fredrik forklarer med utgangspunkt i asylintervjuspraksisen: ”Man må jo prøve å sette seg inn i situasjonen til asylsøkerne, deres bakgrunn: Hvordan kan man forvente at de vil snakke åpent med UDI og UNE, hvis de er fra land hvor de ble trakassert, uverdiggjort og torturert av nettopp myndighetene? Da er det jo klart at de ikke går til UDI og forteller absolutt alt om seg selv, slik det kreves. Da unnlater de kanskje å si noen ting for å beskytte seg selv, for å overleve... det er absolutt nødvendig med mer empati og forståelse for mennesker som sliter og som har det trasig!”. Ivar forteller om en kvinne som hadde blitt forsøkt tvangsgiftet i hennes hjemland og som fikk avslag på asylsøknaden sin: ”Så det jeg prøver nå, er å gi henne et håp... hun har jo et helt apparat rundt seg, helsevesenet, og da skulle jeg, en gammel mann fra [landsdelen], komme og tenne et håp i henne...(...) Jeg skal skrive en rapport, personen som har intervjuet [asylintervjuet, som er grunnlaget for saksbehandlingen] henne, har ikke gjort jobben sin! (...) I en sånn samtale må man jo bygge opp en forbindelse, man må vise empati, men ut av rapportene ser jeg ofte at dette ikke gjøres”. Med utgangspunkt i en annen sak forteller Ivar: ”Jeg fikk en gang en reaksjon i en telefonsamtale med nemndlederen [i UNE] i Leila-saken, hun omtalte dem [familien] som ’mine klienter’, (med et smil og hevede øyenbryner ser han på meg) jeg sa ingenting, men jeg tenkte mitt, det sier jo litt om hvordan disse mennesker tenker om asylsøkere... man kan jo omtale familien som mine klienter, men de er jo venner, og kommer til å være mine venner så lenge livet varer!”. Jeg nevnte en opplevelse fra en annen institusjon som kan karakteriseres

⁹⁶ Også støttegruppen tenker på saksnivå, siden de krever en lovendring basert på det faktum at flere asylbarn er i samme situasjon som Faiza. Forskjellen i de ulike praksisene rundt forholdet mellom sak og person kan konseptualiseres ut fra hvilket nivå det tas utgangspunkt i. Forvaltningen går ut fra sak – makronivået – og konkluderer derfra til person – mikronivået. Hos støttegruppen er det omvendt, de begynner med å vise til personen i saken – på mikronivå – og trekker derfra slutninger som skal påvirke makronivået (med tanke på en lovendring), og påvirker i første omgang middelnivået gjennom debatt i opinionsfeltet. Vurderingen av rettmessigheten til prosedyrene står i sammenheng med det. Forvaltningen fokuserer på makronivået, og oppfatter derfor saksbehandlingsprosessene som rettfærdige ut fra en webersk tankegang. Prinsippet veier tyngre enn enkeltsaken og skal derfor være avgjørende. Støttegruppen derimot fokuserer på personen i saken og oppfatter derfor saksbehandlingen som urettferdig. Ifølge dem burde faktorene på mikronivå, altså den fortvilte situasjonen familien befinner seg i, være utslagsgivende.

som byråkratisk, og Ivar fortsatte med en liten latter: ”Jo da, det er det samme, byråkrati er byråkrati, det er det firkantede, det å sette lover i praksis, se etter at de blir overholdt og behandle alle likt...”. Ordføreren i kommunen hvor Faizas familie bor, støtter familiens sak og forklarer: ”Jeg tror at (...) det norske rettssystemet oppfattes som vilkårlig av familien og de har fått et inntrykk at norske myndigheter vil ha de ut av landet. Og da føler jeg at jeg som myndighetsperson kan prøve å gi en motvekt ved å uttrykke at vi vil ha familien i [byen]”. Disse holdningene står i temmelig nøyaktig motsetning til holdningen varaordføreren i den samme kommunen ga uttrykk for. Varaordføreren er uenig med støttegruppens tolkning av saken og mener at UNE burde ha det siste ordet i hvordan saken avgjøres, siden det er en del av deres ansvarsområde: ”Jeg skjønner, og det sier jeg rett ut, at Faiza vil bli her og at hun føler seg norsk. Men jeg er veldig opptatt av at systemet, slik det er, er likt for alle, og det er Stortingets oppgave å skape retningslinjer, som man da må rette seg etter. (...) Vi må stole på det norske rettsvesenet og jeg stoler på det. Vi kan ikke slåss som lokalpolitikere mot Stortingspolitikere, vi må stole på systemet!”. Ut fra det bedømmer varaordføreren engasjementet til støttegruppen som malplassert, siden det egentlig burde være rettsvesenet sin oppgave å ta seg av slike saker⁹⁷. Dette resonnement overensstemmer med Webers (1976a: 125) idé om det legale herredømmet. Denne forskjellen i konseptualiseringen av enkeltborgeres forhold til myndighetene skal jeg komme tilbake til i kapittel 5.11.1.

I en større kontekst av støttegruppens aktiviteter har uttrykk for en klar oppfatning av motsetninger vært heller sjeldne. Slike oppfatninger pleide å uttrykkes sterkest i tider etter at vedtak fra UNE hadde kommet, men også da ble de ofte knyttet til den – da desto sterkere – ideen om å ’stå på’. I løpet av gruppesamtalen var dette et tema, og Fredrik forklarte: ”I begynnelsen var det noen få som kjente menneskene bak historien og der var det helt fra begynnelsen at man syntes at noe var helt galt. Og etter hvert som flere og flere fikk vite om denne situasjonen, så ble de med på at ’her gir vi oss ikke!’”. Lene tilføyer med et smil: ”Det er som når man tar fart, sikter, og kjører med en sykkel i full fart mot en betongvegg, i håpet om at det blir en bulk i veggen, fordi da har man fått til en endring, man har klart å bevege noe. Først blir det bare bulker på hodet (berører pannen med den ene hånden), men da fortsetter man og så etter hvert blir det kanskje en bulk i veggen og da har man fått til noe”⁹⁸.

⁹⁷ I en senere samtale spesifiserte varaordføreren at hun anså eksistensen av støttegrupper ikke som problematisk ut fra et liberalistisk prinsipp om at alle skal gjøre hva de vil ”så lenge [de] ikke plager andre”. Samtidig påpekte hun: ”Ideer er at alle blir behandlet likt uansett om de har støttegruppe eller ikke. (...) Hadde alle som fikk saken frem i pressen, fått bli, så ville det være et problem. (...) [Med andre ord,] støttegrupper må gjerne ytre seg, få prøve seg, men så snart myndighetene avgjør en sak avhengig av hvor aktiv en støttegruppe er, da blir det feil”.

⁹⁸ Dette utsagnet tolker jeg også som et uttrykk for at støttegrupped medlemmene er villige til å legge ned, og kanskje også ofre mye i arbeidet med saken (se kapittel 5.5., og Hebert og Jacobsson, 1999: 70).

Sofie påpeker: ”Anken bidro videre, vi ble så forbanna, og da: ’Vi gir oss *faen* ikke!’”. Generelt var fokuset rettet mot familien, hva de trengte, hva som trengtes å gjøres med tanke på saken og hvordan man kunne få det til. Nedturen bidro bare til enda mer innbitt engasjement⁹⁹. Marte karakteriserte støttegruppen som en ”ja-gruppe” heller enn en ”nei-gruppe”. Den førstnevnte kategorien betegner bevegelser som stiller krav til en annerledes fordeling av ressurser og roller i et samfunn, eller for å gjøre et system mer effektivt og responsivt (Chesters og Welsh, 2011: 44). Målet eller målene er instrumentelle, det vil si, bevegelsen vil oppnå en spesifikk endring og handlingsstrategiene blir tilpasset mulighetene for å oppnå dette målet, de er ikke et mål i seg selv (Kjellman, 2007: 127). Den sistnevnte kategorien betegner bevegelser som definerer seg selv ut fra relasjonen til et opposisjonsobjekt, og utfordrer samfunnet og politikken på ”den mest fundamentale måten” (Chesters og Welsh, 2011: 29, 31, min oversettelse; Kjellman, 2007: 130). Strategivalget og det klare fokuset på saken plasserer støttegruppen entydig i den førstnevnte kategorien.

5.9. Betraktninger rundt enkeltpersoners motivasjon for engasjement

I dette delkapitlet vil jeg prøve å svare på spørsmålet om grunnene for at folk engasjerer seg i støttegruppen. Flere grunner har blitt nevnt og jeg skal gjøre rede for dem delt inn i forskjellige punkter. For noen har det jeg vil kalle en ’aktivistidentitet’ gjort at de til å begynne med har vært sensibilisert for samfunnsspørsmål hvor engasjement for ’de svake’ har vært et tema. Hos noen bidrar personlige opplevelser til måten de engasjerer seg på. Slike forutsetninger kan ha blitt forsterket av det jeg vil analysere som kritiske hendelser, det vil si et personlig møte med en flyktning e.l., men for noen førte slike kritiske hendelser til engasjement uten at personen engasjerte seg i samfunnsspørsmål på den samme måten før som etter hendelsen. Mange tok utgangspunkt i en beskrivelse av verdier eller moral for å forklare sitt engasjement, noe som har blitt et eget punkt av denne årsaken. Hos de fleste er engasjementet motivert av flere av faktorene jeg diskuterer, selv om tyngden av påvirkningen varierer.

⁹⁹ Med dette vil jeg ikke nedtone vanskene lengden og tyngden av saken utgjorde og at det ikke alltid var like lett å holde motet oppe. På flere møter ble det tatt opp tanker rundt om man ville klare å gi familien nok håp til å ville fortsette å kjempe, og om hvordan man ville kunne klare å støtte de best mulig. Også følelser av oppgittethet kunne bli tatt opp. Samtidig var det, som beskrevet ovenfor, en bevisst strategi å bruke sammenkomstene til å heve motet henholdsvis holde det oppe, noe enkeltmedlemmene satte pris på. Linda forklarte: ”Ja, det hjelper meg enormt å komme til møtene og høre: ’vi gir oss aldri!’”. Alene kan jeg lett bli pessimistisk, for eksempel når de [UNE] anker, føler jeg meg oppgitt...”. Også ordføreren, som var støttespiller i saken, og hadde noe kontakt med støttegruppen, påpekte: ”De føler seg som en del av familien, de har valgt å gå inn i denne krigen. Det å gi seg er ikke noe opsjon, de snakker bare om ’når vi vinner’, det er ikke noe spørsmål om de vinner, og jo flere hindre de møter, jo mer står de på og blir enda mer bestemte i å kjempe. Jeg tror det er helt klart at denne holdningen skal til for å vinne, ellers ville de kanskje ikke klare det”.

5.9.1. "Alle var engasjert i noe hele tiden" – engasjement som habitus

Allerede i begynnelsen av feltarbeidsperioden la jeg merke til at flere støttegruppemedlemmer var engasjert i andre typer støttearbeid eller i andre allmennyttige organisasjoner. Asbjørg hadde tidligere engasjert seg for etiopiske flyktninger, Gudrun og Ivar jobbet sammen om å støtte rwandiske flyktninger, og Gudrun, Fredrik, Sofie, Reidar, Mikaela, Sarah og Marte hadde vært med i støttegruppen for kurdiske flyktninger. Omtrent halvparten av støttegruppen er med i den lokale Palestinakomiteen. Linda og Reidar engasjerer seg i en organisasjon mot oljeboring. Fredrik, Asbjørg, Hjalmar og Reidar er med i lokalavdelingen av Amnesty International. Gudrun har engasjert seg i antirasistisk arbeid, en grunntanke som alle støttegruppemedlemmer jeg snakket med, sto samlet rundt (se også Hebert og Jacobsson, 1999: 108). Lene forteller: "Når man ser hvordan høyrepartier er på frammarsj overalt i Europa, så blir jeg redd, og da kunne jeg kanskje ønske at det fantes en protestbevegelse over hele Europa...". Sarah, Lene og Marianne engasjerer seg i 8. Mars-komiteen, og flere fra støttegruppen møtte opp for å gå i tog den 8. mars. For mange er det å engasjere seg ikke noe de har begynt med nylig. På mitt spørsmål om når hun begynte å engasjere seg, svarte Marte: "Det skjedde da jeg var veldig ung, da var det to saker som engasjerte meg veldig og det var abortloven og Vietnamkrigen. Jeg begynte på [universitetet], (...) og der var alle engasjert i noe hele tiden. Så det er ikke sånt at jeg tok abort og var derfor opptatt av det, men jeg har vært engasjert i det meste". Også Linda har "alltid vært politisk engasjert og interessert". På 80-tallet engasjerte hun seg mot atomvåpen, særlig mot planen om å forhåndslagre dem i Trøndelag. På stedet hun bodde på det tidspunktet, var det mye aktivitet rundt det, hun deltok på møter "der vi viste skrekkfilmer og besvimte". I tillegg deltok hun i forskjellige fredsmarsjer. Reidar kontekstualiserer sitt engasjement i Amnesty International ut fra det politiske klimaet i løpet av "det harde 70-tallet": "Det var en del parti- og miljøpolitikk (...), [men] det var i Amnesty jeg følte jeg fikk gjort noe fornuftig, det andre hadde kanskje opplevdes mer som å slåss mot vindmøller...". Hjalmar forteller at hans mor var engasjert både som politiker i Høyre, og i noen antroposofiske organisasjoner, blant annet Camphill-bevegelsen, noe han så opp til: "Det er derfra jeg har en ånd for engasjement og det å hjelpe folk, slik at alle kan ha en verdig levestandard". Gudrun forteller: "Jeg er jo '68-er, og selv om det har vært en del helt horrible tanker der som jeg vil ta avstand fra, er jo en del ting vi sloss for da, blitt reell politikk i dag. Og generelt har jo lærdommen fra denne tiden påvirket mye, for eksempel det at man i dag ikke kan se på ting fragmentert. Man kan ikke bare lukke øyne igjen etter å ha sett en del ting...". Disse tankene om engasjement, det folk engasjerer

seg for, og virkemidlene¹⁰⁰ de bruker i engasjementet, kan beskrives som habitus (Bourdieu, 2000 [1972]: 256-257). Noen av medlemmene har vokst opp i et miljø hvor ”alle [var] engasjert i noe hele tiden”, og det har påvirket deres tenkemåte. Foreldrenes innflytelse er ikke til å se bort fra heller. I tillegg til Hjalmar forteller også Gudrun at hun arvet det å være opptatt av og ha en sans for rettferdighet, etter faren sin: ”Det var én av de tingene far alltid har innprentet oss, at det å ha rett ikke er det samme som å få rett...”. Dette er et eksempel på viktigheten av primærsosialiseringen for det å bli sosialisert inn i en viss habitus (ibid.: 284). Bourdieu (2000 [1972]: 315, min oversettelse og fremhevelse) påpeker at det er gjennom praksis ”*interessene* som er grunnlaget for overgangen til handlingen som gjør at forutsetningene [i en gitt habitus] blir satt ut i livet og bestemt, blir definert”. Praksis er definert som ”produktet av den dialektiske relasjonen mellom en situasjon og en habitus” (ibid.: 261, min oversettelse). Med tanke på det å engasjere seg for sosiale formål, er verdier som medmenneskelighet og rettferdighet interessene som påvirker en habitus og dermed praksis. Tanken om at disse verdiene skal gjelde for alle uansett opprinnelse, former habitusen til støttegruppemedlemmene. Ut fra det vil de oppfatte situasjoner hvor mennesker ikke behandles i tråd med disse verdiene, som urettferdige. Et eksempel på det er behandlingen av asylsøkere i Norge (se også Hebert og Jacobsson, 1999: 42, 43), støttegruppemedlemmene beskriver den som umenneskelig. Konfrontasjonen med en slik situasjon utløser et habituelte – i tilfelle av støttegruppen, aktivistisk – reaksjonsmønster: Personer samler seg, tar kontakt med og konfronterer politikere, demonstrerer, samler inn penger, og går til rettssak¹⁰¹. Synet på individets rolle i samfunnet er avgjørende i denne saken. Sarah gir uttrykk for at når man ser at personer med behov for beskyttelse blir avvist, da ”må [man] bare gjøre noe!”. Også Reidar forteller: ”Det er en umenneskelig politikk som føres i Norge, særlig når det gjelder asylbarn, og det kan vi ikke bare skue uten å gjøre noe”. Lignende holdninger går igjen hos de svenske flyktningsgjemmerne (Hebert og Jacobsson, 1999). I deres tilfelle tydde de til sivil ulydighet som middel for å oppnå målet at flyktingene de tok seg av, skulle få opphold. Slike handlinger har ikke vært nødvendig i støttegruppens tilfelle, selv om frykten for at familien skulle bli sendt ut av Norge i noen perioder var stor. Mikaela husker med sammentrukne øyenbryner: ”Ja, i en periode helt i begynnelsen, så hadde vi alle på mobilen om natten...”. Jeg tolker de ovenfor siterte utsagn om asylopolitikk og engasjement som et uttrykk for en iboende skepsis overfor statsmaktens gjøremål, eller i hvert fall en idé om at myndighetene i kraft av å være myndigheter ikke er ufeilbarlige og ikke heller skal kunne handle uhemmet

¹⁰⁰ se kapittel 5.7.

¹⁰¹ Med tanke på kombinasjonen av forskjellige strategier skal man ikke se bort fra aktørens kreative potensial (se Bourdieu, 2000 [1972]: 273) i dialektikken mellom habitus og situasjon.

uten oppsyn (se også Hebert og Jacobsson, 1999: 67). For å komme tilbake til Bourdieu, vil jeg beskrive en slik holdning som *motstandshabitus* (Crossley, 2002: 189-190). Forandringene som skjedde på 1960-tallet bidro til å trekke synet på statsmakten som uangripelig – i hvert fall nedenfra – i tvil. Aktivister satte på denne tiden spørsmålsteget ved ideen om en uangripelig statsmakt og flyttet dermed temaet fra den doxiske sfæren over til opinionsfeltet (se Bourdieu, 2000 [1972]: 239). I dag befinner temaet seg fremdeles i opinionsfeltet, bestridt og omdiskutert av personer og grupper som har ulike meninger basert på hva slags habitus de har blitt innsosialisert i. Dette kan bekreftes ved å kontrastere støttegruppemedlemmenes holdninger med utsagnene til varaordføreren som jeg var inne på tidligere. Varaordføreren gir uttrykk for en idé om at enkeltborgere ikke bare kan trå til og prøve å forandre lovverket og måten det blir anvendt på. Hvis endringer i lovverket skal diskuteres er det Stortingets og statsrådenes oppgave. Dette synet tolker jeg som et uttrykk for en habitus som går ut på at myndigheter og lovverket skal respekteres og stoles på i kraft av posisjonen de innehar. Dette betyr ikke at ikke også varaordføreren kunne ha et ønske om lovendringer. Men hun uttrykte det gjennom et annet *handlingsrepertoar*¹⁰². Det å skulle gå ut i gata og demonstrere er ikke en del av varaordførerenes handlingsrepertoar, mens det er det for støttegruppemedlemmene. Chesters og Welsh (2011: 146-147) påpeker at ulike handlingsrepertoarer er kontekstavhengige. Jeg vil ut fra mitt materiale konkludere med at de også varierer ut fra hva slags habitus en aktør er innsosialisert i. I en habitus hvor det å respektere myndighetene utgjør en kjerneverdi, vil en demonstrasjon eller en sittestreik ikke utgjøre en del av det tilsvarende handlingsrepertoaret, mens det er tilfelle for noen som har en motstandshabitus og som dermed har deltatt i demonstrasjoner, fredsmarsjer og lignende kollektive handlinger siden ungdomstiden.

5.9.2. Støttegruppen som del av et aktivistmiljø

Et annet aspekt som støtter min tese om en motstandshabitus som utgangspunkt for sosialt engasjement, er måten noen støttegruppemedlemmer beskrev deres nettverk eller måten de ble med i gruppen på. Da jeg spurte Marte hvor mange av støttegruppemedlemmene hun kjente fra før, lo hun og svarte med et glimt i øyne: ”Alle! Jeg kjenner mange i det miljøet, der folk kunne tenke seg å være med i en støttegruppe”. På mitt spørsmål om hva slags miljø det er, svarer hun: ”Folk som er politisk engasjert og som synes at solidaritet er viktig, det er jo en solidaritetsgruppe, for solidaritet med asylsøkere. Det er jo venstresiden i norsk politikk, til venstre for Ap”. Også Reidar forklarer i en samtale om tidligere engasjement: ”Jeg var med i

¹⁰² Se kapittel 4.2.

støttegruppen [for to kurdiske flyktninger], det varte ikke lenge for min del, de fikk opphold kort tid etter at jeg kom til [byen], men kort tid etter det startet jo Faiza-saken, og da var det på han igjen... innimellom var det jo også Amelie¹⁰³-saken, der var det ikke noe støttegruppe, men vi jobbet med det gjennom Amnesty, (...) så man ser de samme folkene om igjen, (med et lite smil) jeg vet ikke om det er fordi vi har en affinitet til slike saker eller fordi man kjenner oss og at vi derfor blir kontaktet...". Også Hjalmar påpeker: "Det var ikke sånt at vi lette opp denne saken [Faiza-saken] og tenkte: 'Nå er vi ferdig med [saken til de kurdiske flyktningene], hva slags sak skal vi ta som neste?' Men man har jo kontakter og folk kjenner en på grunn av arbeidet man har gjort, og slik ble vi dratt inn i Faiza-saken". Fredrik poengterer: "Etter at man først har blitt med i en sånn krets er det fort gjort å engasjere seg videre". Disse utsagnene går ut på at folk i støttegruppen for Faiza ble med på saken fordi de befant seg i et visst miljø hvor det å engasjere seg er vanlig. I tillegg var de kjent for, og kjente hverandre ut fra det (Hebert og Jacobsson, 1999: 49). Et slikt miljø vil jeg beskrive som aktivistmiljø, og det befolkes nettopp av bærere av en motstandshabitus preget av tidsånden fra 1968.

5.9.3. Om "det å være medmenneske" – personlig bakgrunn som utgangspunkt for engasjement

Hos noen medlemmer var engasjementet i støttegruppen ikke i så stor grad begrunnet i en habitus, men hadde hendelser eller forhold i enkeltpersoners biografi som årsak. Fredrik har lang erfaring med arbeid i rusomsorgen, noe som har sensibilisert han for situasjonen til vanskeligstilte i Norge: "Jeg har det med å ville gjøre noe for å hjelpe mennesker. Vi har i Norge et problem med at det finnes lite empati for mennesker som sliter... Asylsøkere møter jo knapt saksbehandlerne sine, de blir systematisk mistrodd, man vil ikke velge å stole på folk!". Et medlem i støttegruppen forklarte at det å engasjere seg for andre i mange henseender hadde vært en redning for henne. Hun mistet jobben og hadde ingen annen jobb å gå til. Hun begynte å jobbe som frivillig i en allmennyttig organisasjon, og "det reddet meg på et vis, det å føle at jeg hadde en verdi, at noen trengte meg. (...) Jeg føler meg kanskje til en viss grad mislykket, og i [den nevnte organisasjonen] og også i støttegruppen da føler jeg at jeg lykkes. Og så vel i [organisasjonen] som i støttegruppen er det ingen som spør etter profesjon, hva man er, men det å være medmenneske er det viktigste, det som teller er det å kunne bry seg". I en annen samtale forklarer hun at engasjementet i støttegruppen og i andre

¹⁰³ Dette navnet er ikke et pseudonym, i hvert fall ikke et som jeg har gitt personen for anonymitetens skyld. For mer informasjon se Maria Amelie (2010).

organisasjoner bidrar til at hun ”ser lyst på livet”: ”Det som holder en gående er å ha noe å gjøre, noe fast. (...) Av og til har jeg også en dårlig dag, men da plutselig ringer noen og spør om jeg kan kjøre dem til sykehuset og da har jeg noe å gjøre”. Disse utsagnene viser at det for noen medlemmer i støttegruppen også har en personlig betydning å være tilstede for andre. De trenger å kunne gjøre noe for andre for å føle seg verdifulle. Også Mikaela gir uttrykk for at det å ha noe å gjøre holder en gående i livet og hverdagen. Hun har mistet ektemannen sin og forteller om livet før og etter hans død: ”Jeg har nok alltid vært veldig energisk, og Håvard og jeg delte veldig mye. (...) Vi var med på foredrag, diskusjoner, interesserte oss for forskjellige ting. Mens Håvard enda levde, var han nok etter hvert svakere enn meg, jeg merket det først etter hvert. Etter at Håvard falt om sa jeg flere ganger at jeg ikke kunne tenke meg livet uten ham, men etter hvert skjønnte jeg at jeg hadde to valg: Enten så kunne jeg sette meg i en krok og bli der, eller å stå på, og se til at den gjenværende delen av ’Håvard og Mikaela’, som var som ett ord, sto på alene. Og det er det som holder meg i live”. Det å stå på betyr for Mikaela å engasjere seg i alt fra kulturliv til akademia og politikk, hvor deltagelsen i støttegruppen er et viktig blant flere andre ærender. Noe av disse forklaringene kan sees på i lys av begrepet ’biografisk tilgjengelighet’, som beskriver evnen et individ har for å delta i en sosial bevegelse eller i enkelte protestgrupper. Faktorer som jobb, ansvar for barn og lignende gjør en mindre tilgjengelig. Medlemmene i en protestgruppe kan velge mellom ulike typer kollektive handlinger, noe som påvirkes av deres biografiske tilgjengelighet (Chesters og Welsh, 2011: 38). Hvor mange som har mulighet til å bidra med en viss type ressurs påvirker også gruppens strategivalg. Noe av årsakene for engasjement til de to sistnevnte informantene kan settes i sammenheng med en høy biografisk tilgjengelighet, engasjementet er ikke noe man er nødt til å finne tid til, men noe man gjør for å holde seg gående¹⁰⁴. Hos andre støttegruppemedlemmer var det omvendt. Noen fikk flere ganger permisjon på jobben sin for å kunne gi det som trengtes av tids- og energimessige ressurser til støttearbeidet, noe som jeg vil konseptualisere som å *gjøre seg* biografisk tilgjengelig gjennom prioriteringsavgjørelser, heller enn å *være* biografisk tilgjengelig og derfor kunne engasjere seg.

Hos noen bidro minner fra barndommen til viljen til engasjement for asylsøkere. Mikaela har selv opplevet Andre Verdenskrig sør i landet. ”Selv om jeg var barn, visste jeg at situasjonen var alvorlig. 9. april 1940 tidlig om morgenen våknet vi av et forferdelig spetakkel. Vi kledde på oss i full fart, og sammen med mange andre løp vi mot skogen. Plutselig var det en stor

¹⁰⁴ Dette betyr ikke at de nevnte personene ikke har mye å gjøre. Gjennom engasjement i ulike typer organisasjoner og arrangementer har de en minst like så full kalender som støttegruppemedlemmene som er i betalt jobb. Mitt argument tar utgangspunkt i perioden hvor det å engasjere seg sosialt ble til noe som hadde en avgjørende betydning i informantenes liv.

eksplosjon på havnen, og hele himmelen lyste opp mens alle fortsatte å løpe innover i skogen." Videre reflekterer hun: "Slik sett var vi jo da flyktninger. Senere var far, som var sjøoffiser i forsvaret, direkte flyktning. For å komme til Stockholm krysset han grensen som skogsarbeider på et lasteplan. Etter en flere måneders lang omvei nådde han Storbritannia, som var målet ..." Med betydningsfullt blick tilføyer hun: "Det sier jo litt om dette med flyktninger og identitet, også med tanke på vår lille familie". Med bakgrunn i disse minnene fortsetter hun: "Dette som jeg selv ble berørt av, gjør at jeg vet noe om hva det er å være flyktning. Og jeg tenker på de tvangsevakuerte fra Finnmark etter nedbrenningen. De som kommer hit nå, er jo langt på vei i samme situasjon!". Også Gudrun er i sitt engasjement påvirket av en historie fra krigen: "Faren min var fange i en tysk fangeleir under krigen, så vi fikk alltid høre at det hadde vært en forferdelig hendelse og at man måtte derfor passe på sine medmennesker og bry seg. Det har preget meg". Med et bestemt blick tilføyer hun: "Og ut fra det tenker jeg kanskje, det kan skje igjen, denne gangen er det kanskje Faiza og familien, men det skal ikke skje i mitt navn!". Det å selv ha vært flyktning henholdsvis det å relatere flyktningsskjebner til historier fra barndommen gjør det enklere å solidarisere seg med flyktninger, siden det bidrar til engasjement basert på identitet (Andersson, m.fl., 2012: 22).

5.10. "Det går ikke, nå engasjerer jeg meg!" – om kritiske hendelser

Kritiske hendelser (Andersson, m.fl., 2012: 13) har for mange støttegruppemedlemmer en avgjørende betydning for deres engasjement. Kritiske hendelser "kan inntreffe (...) som en del av en aktørs personlige og erfarte historie", noe som kan føre til mobilisering i sosiale bevegelser eller protestgrupper (ibid.). For mange støttegruppemedlemmer har et konkret møte med et menneske på flukt utgjort en slik kritisk hendelse, som gjorde at personen ble sensibilisert for tematikken og følte at 'nå måtte det gjøres noe'. Dette er også et gjennomgående trekk i historiene til flyktningggjemmerne (Hebert og Jacobsson, 1999). Gudrun forteller: "Jeg tror kanskje alle har et eller annet, noe i bakgrunnen, eller så har de lest noe, det kan også være det, som gjør at de sier: 'Nei, *det* går ikke, nå engasjerer jeg meg!"". Asbjørg fikk kontakt med etiopiske asylsøkere som hadde fått endelig avslag: "Så gjennom dette ble jeg oppmerksom på situasjonen generelt til de som hadde fått endelig avslag og begynte å engasjere meg. Etter at jeg ble oppmerksom på hvor mye som er skjemt i asylpolitikken, begynte jeg å engasjere meg". Sarah forteller: "Jeg bodde i kollektiv, noen banket på døren og spurte om vi kunne gjemme to gutter fra Kosovo inntil de fant kirkeasyl, de var ca. 16 og hadde vært på flukt i 2 år. Jeg vet ikke hvordan de fant oss, vi var litt politiske, vi var aktive i SAIH og lignende, men med medboerne ble jeg kjent på en

konservativ bibelskole, så vår tilnærming til asyl var preget av en kirkelig tanke¹⁰⁵. (...) Det å møte disse guttene gjorde et sterkt inntrykk på meg. Jeg var på denne tiden ikke noe raddis, jeg hadde nettopp kommet fra Bibelskolen og skulle studere. Jeg hadde et inntrykk av Norge som humanitært land, og da måtte jo også asylpolitikken være det, men gjennom det å møte disse menneskene hadde jeg en slags politisk oppvåkingsopplevelse (...), jeg møtte virkeligheten på en ny måte”. Noen støttegruppemedlemmer beskriver møtet med flyktninger og det å få innblikk i deres situasjon som et sjokk. Sofie forteller om de kurdiske flyktningene: ”Jeg og Fredrik fikk tilfeldigvis med at det var et møte på Rådhuset, og da gikk vi dit og fikk høre om situasjonen disse personene var i. Det var jo et sjokk, at det går an å behandle mennesker på en sånn måte... og det er jo det som skaper engasjement!”. Asbjørg skildrer situasjonen etter at hun hadde blitt kontaktet av familien og selv hadde tatt kontakt med andre fremtidige støttegruppemedlemmer: ”Han [Fredrik] var jo totalt sjokkert da han hørte hva som skjedde, at det gikk an å behandle disse menneskene på denne måten. Så vi ble fort enige om at vi måtte gjøre noe”. Et slikt ”moralsk sjokk” inntreffer når en hendelse bryter med rammene en person har satt som utgangspunkt for egne og andres handlinger (Jasper i Gould, 2004: 166, min oversettelse). Et eksempel på det er når Norge, som av mange blir konseptualisert som et humanitært land, har myndigheter som behandler asylsøkere på en måte som av mine informanter blir oppfattet som umenneskelig. Emosjoner har både en instrumentell og en ikke-instrumentell rolle i protestgruppers oppbygging og strategibruk (Gould, 2004: 159, 162), noe som er beskrivende for støttegruppen. Asbjørg forteller om møtet med familien, men også med andre flyktninger: ”Når man hører hvordan de har det her i Norge, hører deres historier, da går det jo nesten ikke an å ikke engasjere seg!”. Også Sofie påpeker: ”Det er kanskje også det som gjør at vi kan stå på på den måten vi gjør, vi ser dem [familien] og ser hvor galt det er og da må man bare stå på og kjempe videre!”. Det moralske sjokket og måten følelser bidrar til å opprettholde engasjementet er et uttrykk for emosjoner som komponent i fortolknings- og rammesettingsprosesser som former engasjement (Gould, 2004: 162, Espeland og Rogstad, 2013: 128, Andersson m.fl., 2012: 219). Det instrumentelle aspektet av emosjoner i støttegruppen vises i mobiliseringsprosessen, det vil si i perioden da støttegruppen tok Faiza-saken ut i offentligheten for å få bredere støtte for kampen. Gudrun forteller: ”Vi hadde stand med bilder av Faiza i [gågata], alle skulle få vite hvem hun var”. I løpet av den samme samtalen forklarer hun: ”Vi ville ikke ha klart å få til så mye uten å nå ut til folk, (...) stå hver lørdag i [gågata] og samle inn penger og underskrifter. Vi fikk folk til å

¹⁰⁵ Dette er også en bekreftelse på at støttegruppen er et symbolsk fellesskap (Cohen, 1985: 14-15) som ethvert medlem utfyller med sin egen mening og bakgrunn.

delta, slik har vi fått et stort nettverk, både i byen og nasjonalt. Nå for eksempel vet vi at selv om ting er litt roligere, har vi fortsatt et stort hjerte i byen, skulle det skje noe, vil folk stille opp”. Denne strategien tolker jeg som et forsøk på å *spre* den kritiske hendelsen i møtet med familien, som har fått de nåværende medlemmene i støttegruppen til å delta, til så mange som mulig. Dette gjøres basert på en logikk om at ’hvis konfrontasjonen med en konkret enkeltsak fikk meg til å engasjere meg, så vil kanskje det samme være tilfellet for andre, bare de får vite om enkeltsaken’. Sofie forklarer denne strategien ved å sammenligne støttegruppen med Amnesty International: ”Hva ville Amnesty ha vært om de ikke hadde trukket frem enkeltsaker? Det er sånt folk kan engasjere seg i. Jeg tenker man bruker enkeltsakene for å eksemplifisere hva som er galt med en situasjon, både overfor folk i gata og for politikere og myndighetene, for å få de til å skjønne at ting går galt”. Ut fra de tre stegene i mobilisering blir først personene som etter hvert danner støttegruppen, bevisst på situasjonen til familien, uttrykker deretter denne bevisstheten overfor hverandre og prøver i det tredje steget å overføre de samme emosjonene som førte til deres bevisstgjøring, til den bredere befolkning for å få også dem til å engasjere seg (Gould, 2004: 159, Andersson m.fl., 2012: 13-14). I løpet av den bredere mobiliseringsprosessen inntraff også skalaskiftet som Andersson m.fl. (ibid.: 14) beskriver. Fra å være et tema likesinnede aktivister diskuterte seg imellom, ble Faiza-saken til et tema på dagsorden i politikk og offentlig debatt¹⁰⁶. På middel- og makronivå (Barth, 1994) var støttegruppen en pådriver for kollektiv rammesetting, og skapte slik en kritisk hendelse, ved at de satte asylbarnas situasjon i sammenheng med mer abstrakte verdier og prinsipper som rettferdighet og menneskerettigheter. På denne måten ble summen av enkeltskjebner til asylbarn til en kritisk hendelse som ble forbundet med et kall for handling. Handlingen besto i å kjempe for en engangsløsning for lengeværende asylbarn i tillegg til en varig lovendring (Espeland og Rogstad, 2013: 128, 135, se også Melucci i Espeland og Rogstad, 2013: 128).

Ikke alle medlemmene i støttegruppen beskrev mobiliseringen som en ”oppvåkningsopplevelse” eller en reaksjon på én spesifikk hendelse. Hos noen skjedde sensibiliseringen for temaet mer gradvis. Mikaela forklarer: ”Den første saken (...) var saken til [de kurdiske flyktingene], etter det ble det etter hvert sterkere og sterkere, og når det i tillegg er barn med i bildet, så blir det enda mer”. I en samtale med Marianne bruker jeg ordet ’vekkelsesopplevelse’, hvorpå hun svarer: ”Jeg vil ikke si vekkelsesopplevelse, fordi det skjedde mer gradvis, kanskje mer en fortløpende bevisstgjøring”.

¹⁰⁶ I tilfellet av Faiza-saken foregikk skalaskiftet i et meget komprimert tidsrom, noe som gjorde at de to siste stegene (Andersson, m.fl., 2012: 14) smeltet til en viss grad sammen.

5.11. ”Det er viktig å bry seg om medmennesker” – engasjement og verdier

I mange tilfeller ble grunnen for engasjement, både med tanke på støtten for familien, protesten mot asylpolitikken og forvaltningens saksbehandlingsprosedyrer, relatert til verdier. Rettferdighet, menneskeverd og likeverd, som ble koblet til menneskerettigheter, var verdier mange refererte til. Menneskerettighetene, og særlig FNs barnekonvensjon var et utgangspunkt for det juridiske arbeidet, men også for protesten mot norsk asylpolitikk. Elise var særlig opptatt av denne vinklingen: ”Det som er det viktigste for meg, [er at] jeg engasjerer meg ikke partipolitisk, men ut fra en menneskerettighetstilnærming”. Også Sarah forteller med litt latter: ”Skulle man si noen veldig konkrete man kjemper mot, så er det jo FrP, men egentlig er det jo først og fremst et positivt engasjement for menneskerettigheter og menneskeverd, og lignende hedersbetegnelser...”. I sammenheng med tanken om menneskerettigheter tar Sarah også opp spørsmålet om statsborgerskap: ”Dypest sett handler det jo om hvor viktig statsborgerskap og oppholdstillatelse er i forhold til menneskeverd, og en dyp uenighet i det. (...) Man kan ikke slutte å undres over situasjoner som virker veldig fastlåste og som stiller spørsmål ved at statsborgerskap og hvor du er født skal være det første i å bestemme over din utøvelse av menneskeverd...”¹⁰⁷. Slike utsagn kan settes i en kontekst av en oppfatning av Norge som et rikt land som av den grunn burde føre en raus politikk overfor trengende, for eksempel flyktninger. Lene forteller: ”Mange land som er fattige og naboland til konfliktland tar jo imot tusener av flyktninger, og at da vi som sitter på toppen av kransekaken skulle ta imot så få, det har jeg ingen forståelse for!”. Fredrik setter sitt syn i et historisk perspektiv: ”Jeg synes det er skammelig at Norge, som har gått fra å være et av Europas fattigste land på slutten av 1800-tallet til å være et av verdens rikeste og samtidig så behandler vi mennesker som trenger hjelp på den måten vi gjør”. Støttegruppen relaterer Faiza-saken til en rettighetsdiskurs og setter dermed kampen i en ramme av at familien skal få innfridd rettigheter de har krav på, men som myndighetene lar være å forholde seg til. I tillegg spiller også mer mellommenneskelige verdier som medmenneskelighet, solidaritet, empati, og det å bry seg, en rolle. Ivar spør: ”Det er så mange saker som er så fortvilte, mennesker som trenger hjelp, som er i en utrolig vanskelig situasjon. Vi nordmenn liker å se på oss som humanitære, men jeg lurer på, hvorfor gjør man ikke noe med disse menneskene?”. Senere i samtalen tilføyer han: ”Det er mangelvare på mennesker som bryr seg!”. Asbjørg reflekterer: ”For å engasjere seg må man jo ha empati, man må prøve å sette seg inn i deres [flyktingenes] sak,

¹⁰⁷ Dette resonnementet kan relateres til Jenkins’ (2008: 2, 3) eksempler på hvordan ulike aspekter av en persons identitet påvirker vedkommendes liv, og at det ikke alltid er personen selv som får bestemme hvilket aspekt som skal vektlegges mest.

og hvordan det føles for dem. Og det er jo da man begynner å engasjere seg, ved å møte mennesker, det er jo ikke bare sakene deres, men menneskene man møter”. I en empatisk reaksjon skaper emosjonelle og erfaringsbaserte aspekter av responsen konteksten for å forestille seg hvordan personen man empatiserer med, opplever en gitt situasjon (Hollan, 2012: 71). Empati som ikke er basert på erfaring, men kun på forestilling, oppleves som mindre sterk og akutt (De Waal i Hollan, 2012: 73). Dette bekrefter viktigheten av opplevelser i ens erfaringsbakgrunn eller en kritisk hendelse (Andersson m.fl., 2012: 13) i det å utløse handling. Ifølge De Waal er det særlig for akutte og energi- og arbeidskrevende reaksjoner nødvendig med erfaringsnærhet. Støttegruppens strategi om å spre den kritiske hendelsen – altså opplevelsen av nærhet med asylbarnas erfaringer – kan plasseres innenfor den samme rammen. Det å spre innsynet i skjebnen til et asylbarn til flest mulig enkeltmennesker vil gjøre en empatisk reaksjon mer sannsynlig. Det er krysskulturell variasjon med tanke på hva slags reaksjon som forventes av en person som opplever empati. I noen samfunn knyttes opplevelsen av empati til et krav om handling. Man er ikke empatisk med mindre man handler ut fra opplevelsen av empati (Hollan, 2012: 72). Dette overensstemmer med måten informantene mine brukte begrepet empati på. Ifølge Asbjørg begynner man å engasjere seg gjennom å sette seg inn i flyktningers situasjon. Engasjement er med andre ord den forventede reaksjonen etter opplevelsen av empati. Ivars kommentar om at det er mangelvare på mennesker som bryr seg, tyder i en lignende retning. Grunnlaget for hans utsagn er en oppfatning om at det er for få personer som engasjerer seg for mennesker i vanskelige situasjoner. Implisitt i dette ligger det en idé om at hvis flere personer brydde seg, ville det føre til handling. Premisset i denne antagelsen er at empati fører til engasjement, det vil si, den uttrykkes i handling. I tillegg til krysskulturell variasjon er uttrykk for empati også avhengig av historisk kontekst (Hermann i Hollan, 2012: 73). Overført til støttegruppedlemmers engasjement kan man spørre: Hvorfor blir det å bry seg om medmennesker fremhevet? Med utgangspunkt i Hermanns observasjon vil jeg sette diskursen rundt medmenneskelighet og det å bry seg – altså uttrykk for empati – i sammenheng med fokusskiftet i den norske innvandringsdebatten på 1990-tallet¹⁰⁸ (Gullestad, 2002: 30). Det at viktigheten av empati og medfølelse blir fremhevet, tyder på at de av støttegruppedlemmene ikke oppfattes som noe som selvfølgelig er til stede i samfunnet – i hvert fall ikke lenger. Den offentlige diskursen om ’det fargerike fellesskap’ sto sterkt på 70- og 80-tallet. Fredriks kommentar om holdningen overfor chilenske flyktninger illustrerer

¹⁰⁸ Se kapittel 3.1.

dette. Sammenligningen med hvordan flyktninger blir omtalt i dag¹⁰⁹, illustrerer fokusskiftet – fra 'det fargerike fellesskap' til en 'byrde'. Gjennom det å fremheve det å bry seg – empati – som verdi relaterer støttegruppemedlemmene seg til diskursen fra 70- og 80-tallet og prøver med sine handlinger å skape en forbindelse til den. Denne tilknytningen posisjoneres i motsetning til den 'politiske kuldebølgen' (Stålsett, 2013), som kjennetegner den rådende diskursen i dagens samfunn – innstramminger i flyktningspolitikken, og et fokus på problemer, slik som kriminalitet blant asylsøkere. Ut fra et slikt motsetningsståsted og dermed en opplevelse av å være i minoritet overfor tendenser som sprer seg i økende grad, blir det å fremheve empati i ord og handling til et sentralt symbol for støttegruppens kamp og posisjon.

Også solidaritet er en verdi som er blitt nevnt flere ganger, blant annet i Martes beskrivelse av kretsen av folk som kan mobiliseres for støttearbeid, men også i sammenhenger hvor støttegruppemedlemmer engasjerer seg for andre formål, slik som for eksempel i Palestinaarbeidet. Noen nevner kristne verdier, som barmhjertighet og nestekjærlighet. Ivar påpeker: "Det er viktig å bry seg om medmennesker, det handler om dyptliggende verdier, kristne verdier: Nestekjærlighet er jo en kristen verdi". Litt senere i samtalen tilføyer han: "Jeg bruker nå det kristne begrepet nestekjærlighet, du som ateist ville kanskje bruke noe annet, men går ikke det ut på det samme? Har ikke for eksempel humanismen noen av de samme verdiene når det dreier seg om å bry seg om andre mennesker?" Også Sarah nevner trosbundne og mer generelle verdier i én og samme setning: "For meg har det [engasjementet] jo en del med kristen tro å gjøre, jeg har møtt det i en kirkelig kontekst. Men samtidig har det jo med verdier som menneskeverd å gjøre", noe hun ut fra sin bakgrunn relaterer til utsagnet fra Bibelen om 'det dere gjorde mot den minste, gjorde dere mot meg'. Verdier som menneskeverd, nestekjærlighet og solidaritet er på lik linje med et aktivistisk handlingsrepertoar uttrykk for en habitus (Bourdieu, 2000 [1972]: 256-257), siden de påvirker hvordan enkeltindivider konseptualiserer virkeligheten. Å handle ut fra en tanke om nestekjærlighet eller rettferdighet utgjør en forskjell med tanke på hva slags habitus som ligger til grunn – en som er formet av kristent tankegods eller en motstandshabitus (se Crossley, 2002: 189-90) – men i støttegruppens tilfelle er resultatet likt, nemlig engasjement for Faiza og andre asylbarn.

De altruistiske verdiene som medmenneskelighet, solidaritet og det å bry seg kan settes i kontrast med de mer abstrakte verdiene som rettferdighet og menneskeverd. Silje forklarer: "Det er en gave å kunne engasjere seg, det gir en mye, det å hjelpe gir en god følelse, jeg gjør

¹⁰⁹ Se kapittel 5.9.

det jo også for min egen del, man får jo noe ved å engasjere seg, for eksempel (...) tillit". Sarah husker en diskusjon med Gudrun rundt et møte hvor en av de kurdiske flyktningene var til stede og takket sine støttespillere for hjelpen: "Vi sa, jo det er jo fint hvis du får også noe ut av det, men det dreier seg jo ikke bare om å hjelpe, vi gjør det også for vår egen del, fordi vi synes at det er noe galt med norsk asylpolitikk. Møtet med disse menneskene er jo motivasjonen for det man gjør, men samtidig har jeg et inntrykk at mange ikke vil sette dette engasjementet i en ramme av veldedighet, klart ønsker man kanskje å være snill, men samtidig dreier det seg om rettferdighet, det er noe politisk, man synes at norsk asylpolitikk er for streng". I løpet av gruppesamtalen påpeker Bjørn: "Vi gjør det jo for familien, men også for oss, vi vil ikke ha et slikt Norge", hvorpå Lene tilføyer: "Vi vil kunne se våre barnebarn i øyne og si: 'Vi prøvde i hvert fall!', det skal ikke være flaut å være nordmann". Det samme temaet dukker opp i løpet av et møte hvor det diskuteres hvordan gruppen skal forholde seg til mulige utfall av rettsaken. Gudrun sier: "Det er ikke et spørsmål om jeg skulle slutte, men jeg er redd for at de [familien] gir opp, sier at nå vil de ikke mer og reiser ut... derfor synes jeg at vi skal signalisere at vi vil fortsette også for vår del, selvfølgelig for deres del, men også for vår del". Fredrik avslutter en refleksjon rundt støttegruppens formål og midler med denne tanken, som er i tråd med flyktningggjemmerens etos (se Hebert og Jacobsson, 1999: 104-105): "Vi har et moralsk ansvar, og det innebærer å ta det ut til det ekstreme for å forhindre at det vi synes er moralsk å forhindre, skjer". Implisitt i disse utsagnene ligger en idé om et valg, man kan velge å "følge sin samvittighet" (Gullestad, 1996: 29) og gjøre det man føler er riktig – å støtte familien, eller å gjemme flyktninger – eller man kan la være og for eksempel rette seg etter ledende politikeres definisjon av flyktnings- og asylsøkerspørsmål. Det å konseptualisere engasjement som et valg man tar, er et tegn av vår tid (ibid., se også Hebert og Jacobsson, 1999). Valgene skjer ikke i et vakuum hvor et fullstendig fritt individ velger mellom et uendelig antall muligheter. De er posisjoneringer i forhold til ulike verdidiskurser som er påvirket av individets bakgrunn og dermed habitus (Bourdieu, 2000 [1972]: 256-257, 282-285). I tillegg er informantens uttrykk for tvetydighet i verdigrunnlaget for engasjementet et tegn på en forandring i norsk verdidiskurs som har skjedd i løpet av omtrent de siste 50 årene. Mens man tidligere betraktet det "å være til nytte" som en verdi, har i dag det "å være seg selv" en sterkere posisjon (Gullestad, 1996: 224). Mikaela, som er støttegruppens eldste, ga ved flere anledninger uttrykk for viktigheten av å gjøre noe og være aktiv, det var verdier som også måtte videreformidles til ungdom. Dette tyder på et verdigrunnlag knyttet til det å være til nytte, for menneskene rundt seg og for samfunnet mer generelt. Utsagnene sitert over derimot, som stammer fra yngre støttegruppemedlemmer, setter moralske valg i sentrum, man

engasjerer seg ikke bare for de det nytter, men også for en selv, fordi det er 'den riktige tingen å gjøre'. Dette fortolker jeg som et uttrykk for det nye verdigrunnlaget, hvor det å være seg selv står sentralt. Med tanke på støttegruppen innebærer dette paradigmet å de moralsk riktige valgene i overensstemmelse med sitt indre¹¹⁰ (se Gullestad, 1996: 28).

Verdier – særlig eksemplifisert i Fredriks utsagn – har noe ultimat ved seg. Når noen argumenterer for en handling ut fra et verdigrunnlag er det vanskelig å argumentere mot det. Man kan sette en annen verdi eller et annet verdiset opp mot verdiene den førstnevnte postulerte, eller argumentere for at gyldighetsområdet til en gitt verdi skal være større eller mindre, men utover det reduseres en diskusjon basert på verdier til postulater.

Graeber (2001: xii, min oversettelse) definerer verdi som "måten handlinger blir meningsfulle på for en aktør ved å bli integrert i en større, sosial totalitet". Dette kan høres ut som en relativiserende definisjon, som jeg ville unngå fordi det ville være lite beskrivende for måten støttegruppedlemmene refererte til verdier på. Men Graebers definisjon evner å favne dette ultimate aspektet av en verdi. Med mindre en aktør tillegger en handling verdi og integrerer den slik i et tankeunivers, fremstår ikke handlingen som meningsfull – det å stå i gata i sludd og uvær på en vinterdag, samle inn penger og gjøre forbipasserende oppmerksomme på situasjonen til Faiza og familien ville ikke gi mening, om ikke engasjementet ville kobles til en idé om menneskeverd, rettferdighet og solidaritet, og dermed plasseres i et univers av det 'moralsk rette'. Prosessen av å definere en verdi kan ut fra det sammenlignes med rammesettingsprosessen som gjør at en kritisk hendelse blir definert som sådan (Espeland og Rogstad, 2013: 128). I det "personlige problemer" blir omformet til "offentlige saker" (ibid., min oversettelse) og man begynner å engasjere seg for dem, har disse problemene, henholdsvis tilstanden hvis fravær er problemet, blitt definert som verdi.

Verdier blir i noen sammenhenger presentert i form av deres motsetning, det vil si, ved å vise antiverdien (Bloch i Graeber, 2001: 84). På denne måten postuleres og bekreftes gyldigheten til et gitt verdiset. Ut fra denne tanken kan støttegruppedlemmenes emosjonelt ladete forhold til UNE tolkes som en bekreftelse av sine egne verdier: Ved å fremheve umenneskeligheten og stivheten i UNEs prosedyrer bekreftes støttegruppens eget verdiset om varme i mellommenneskelige relasjoner og verdien av enkeltmennesket og dets opplevelser.

¹¹⁰ Emisk sett.

5.12. Det umiddelbare i engasjementet – om fellesskap

Noen støttegruppemedlemmer har beskrevet fellesskap som verdi som et sentralt aspekt av motivasjonen for engasjementet i støttegruppen. Silje beskriver fellesskapet hun opplever gjennom støttegruppearbeidet som ”noe av det viktigste å ha”, hun beskriver det som en intens følelse av samhørighet som hun ønsker ”at flere kunne oppleve”. I en senere samtale påpeker hun: ”Jeg tror at mange er ensom i dag, fordi de ikke har et fellesskap, de skjønner ikke at når man engasjerer seg, kan man få et fellesskap. (...) De skjønner ikke hvor mye det å engasjere seg gir til en selv”. Flere har i denne sammenhengen omtalt støttegruppen som en familie. Mikaela sier i løpet av en tale på en sammenkomst: ”Gjennom det som har skjedd, har vi jo blitt ristet sammen som gruppe, forskjellige, men like”. Fellesskap slik Silje og Mikaela beskriver det, minner om Turners (1977 [1969]a: 96) *communitas*-begrep. *Communitas* er et ”ustrukturert eller rudimentært strukturert og relativt udifferensiert (...) fellesskap (...) av likestilte individer (...)” (ibid., min oversettelse). Det er noe ”spontant” og ”umiddelbart” (ibid.: 127, min oversettelse). Turner (1977 [1969]a: 94) knytter *communitas* til liminalitetsfasen i overgangsritualer. I støttegruppen er fellesskapsfølelsen ikke knyttet til et overgangsrituale, men er for noen resultatet av en praksis som forener verdien om samhørighet med sosialitet¹¹¹ (se Bourdieu, 2000 [1972]: 261). Samtidig uttryktes en slik fellesskapsfølelse ved flere anledninger i at støttegruppen organiserte sosiale sammenkomster som ikke var relaterte til arbeidet med Faiza-saken, men hvor familien og støttegruppemedlemmer og støttespillere møttes til mat, drikke, taler og hyggelig samvær. Slike sammenkomster hadde en rituell dimensjon i Turners forstand i og med at de uttrykte og var med på å bygge fellesskapet. Blant annet møttes støttegruppen til en juleavslutning hjemme hos Gudrun. I mars møttes gruppen på en restaurant for å feire Newroz [persisk nyttår] sammen med familien, venner og støttespillere. På begge arrangementene var det mye mat, lange samtaler om løst og fast – men ofte med utgangspunkt i sosiale spørsmål og særlig flyktningspolitikk –, taler som bidro til å heve stemningen, og gruppen forble samlet i flere timer utover kvelden. På Newroz-feiringen var det også musikk og dans, noe de fleste etter hvert ble med på. I en tale påpeker Amir at folk har samles som en familie. Senere forteller Gudrun meg: ”Det er viktig å samles slik som her. Vi kjenner hverandre ikke nødvendigvis fra før, men som Amir sier, vi er litt som en familie. Og det er viktig å kunne ha noe sånt (hun

¹¹¹ Noen vil si at samhørighet og sosialitet er så godt som det samme. Her bruker jeg samhørighet som en idé om hva det å møte andre mennesker og jobbe tett sammen med dem vil føre til, noe som til en viss grad kan forbindes med habituskonseptet – en forutsetning som gjør at en person konseptualiserer relasjoner og deres konnotasjoner på en bestemt måte. Sosialitet derimot er mer avgrenset, det er situasjonen hvor menneskene med sine forutsetninger møtes.

peker til de dansende), å kunne feire noe og glemme alt det andre...”. Sarah påpeker i løpet av en samtale: ”Spesielt med tanke på arbeidsinnsatsen synes jeg at det er veldig fint at noen også tenker på å organisere fester og sammenkomster av og til, det er veldig hyggelig”. Siljes beskrivelser av fellesskap og det at noen medlemmer beskrev støttegruppen som en familie tyder på en bestemt konseptualisering av samhandlingen som fant sted i støttegruppen. Disse begrepene tyder på en oppfatning av samhørighet hvor selve *samhørigheten* er noe mer enn en samling av mennesker som kjenner hverandre og gjør noe sammen. Slik samhørighet ligger i Turners (1977 [1969]a: 96) *communitas*-begrep. Buber¹¹² (1962 [1923]: 12, min oversettelse) beskriver denne typen samhørighet som et forhold som ”skapes på basis av grunnordet Jeg-Du”. Grunnordet Jeg-Du står i motsetning til grunnordet Jeg-Det, og de to konseptene er grunnlaget for to ulike måter å begripe verden på (ibid.: 9). Ut fra Jeg-Det-perspektivet erfarer man verden, man iakttar den og deler den inn i kategorier for å analysere den. Jeget i Jeg-Det-perspektivet forholder seg til ting. Jeget i Jeg-Du-perspektivet derimot står i et forhold (Buber, 1962 [1923]: 10, 11). Dette forholdet er noe helhetlig og med en gang man prøver å dele helheten inn i mindre enheter for å kunne forstå, erfare og analysere, beveger man seg over fra Jeg-Du- til Jeg-Det-perspektivet (ibid.: 14-15). Slik jeg fortolker det, er Jeg-Du-perspektivet noe man ikke kan gripe, men bare føle, være en del av, men ikke beskrive. Følelsen av fellesskap gjennom engasjementet i støttegruppen og andre organisasjoner stemmer til en viss grad overens med ordene Buber legger i Jeg-Du-perspektivet. Når Silje prøver å forklare meg hva hun mener med fellesskap, begynner hun med ord, men går over til gester, et smil sprer seg over hele ansiktet og et glimt skinner i øyne. Dette fortolker jeg som et uttrykk for at fellesskap i den forstand ikke er noe man beskriver, men noe man føler, noe man er i forhold med (se Buber, 1962 [1923]: 10, 11). En slik følelse av samhørighet ikke bare med andre, men som del av en større, ikke håndgripelig helhet forsterker opplevelsen av mening med engasjementet i støttegruppen, det er noe som gjør at man føler seg verdsatt og verdifull. Beskrivelsen av støttegruppen som familie tyder i en lignende retning, med familien som en enhet som ideelt sett assosieres med samhørighet, gjensidighet, og som sees på som et kollektiv man er innlemmet i og en likeverdig del av.

Samtidig er det ikke bare enighet rundt oppfatningen av støttegruppen som familie. Sofie forteller: ”Det er ikke alltid enhet, altså gjennom arbeidet har vi jo blitt som en familie, men det betyr ikke at alt går alltid bra. Det er viktig å få frem at det ikke alltid er idyll i

¹¹² Martin Buber (1878–1965) var forfatter, filosof og politisk aktivist. Han publiserte bøker innen religion, filosofi, politikk, utdanning og kunst (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2014 [2004]). Boken *Ich und Du* som jeg siterer fra her, vil jeg beskrive som filosofi inspirert av khassidisk mystikk, og jeg bruker den for å prøve å sette ord på noe som er vanskelig å gripe, og som utgangspunkt for refleksjon.

samarbeidet, av og til så tenker man at man gleder seg til arbeidet er ferdig og man kan bryte de båndene som holder oss sammen på grunn av engasjementet, gjøre kontakten til noe mer frivillig”. Senere i samtalen oppsummerer hun: ”Når vi danser på Newroz, så er vi en stor, lykkelig familie, men det er ikke alltid sånt, det finnes en del motsetninger og uenigheter i støttegruppen”. Også Fredrik svarer litt skeptisk på mitt spørsmål om støttegruppen kan betegnes som en familie: ”De som sier det, har sikkert et ønske om det, men det er nok ikke sånt alle ser det...”.

De ulike tolkningene av rollen fellesskap spiller i støttegruppen kan settes i sammenheng med forskjellene i bakgrunnen for enkeltmedlemmenes engasjement. Ut fra et ulikt motivasjonsgrunnlag vil medlemmene ha ulike forventninger til hva støttegruppen som kollektiv entitet skal utgjøre – bare målet er man samlet rundt. Dette overensstemmer med Cohens (1985: 14-15) beskrivelse av det symbolske fellesskap. Symbolet deler man, men ethvert medlem av fellesskapet har ulike assosiasjoner til det. Når det gjelder støttegruppen er ikke selve fellesskapet i turnersk forstand, men verdiene og målet et samlende symbol. Fellesskapet er meningen noen av medlemmene tillegger støttegruppen som kollektiv entitet.

5.13. Støttegruppen som sosial bevegelse – en konklusjon

Sosiale bevegelser har en viktig funksjon i å påpeke problemer og muligheter i et samfunn. Dette skyldes blant annet deres autonome posisjon i forhold til ulike andre samfunnsaktører (Hebert og Jacobsson, 1999: 116). De konfronterer et samfunn med dets grunnleggende verdier og krever at disse i tillegg til å være nedfelt i lover og konvensjoner også settes i praksis (ibid.: 117, 118). På denne måten er sosiale bevegelser diskursive aktører i kraftfeltet mellom doxa og opinionsfeltet som er med på å sette ord på hendelser og sette enkelthendelser i en større sammenheng (Bourdieu, 2000 [1972]: 239; Espeland og Rogstad, 2013: 128). I denne forstand påvirker handlinger på mikronivå – eller som i hvert fall startet på mikronivå – prosesser på middel- og makronivå. Hva slags ord som settes på en hendelse og hva slags sammenhenger den settes i, kan ha avgjørende betydning for konsekvensene en slik hendelse får for de involverte (se for eksempel Gullestad, 2002: 43). Når støttegruppen definerer en konkret enkeltsak – Faiza-saken – som et tegn på urett og kobler den sammen med lignende saker for å påpeke en ikke-fungerende saksbehandlingspraksis hos utlendingsmyndighetene, og ut fra det krever et oppgjør i enkeltsaken så vel som en lovendring på det generelle planet, gjør de flere ting samtidig. De peker på et problem som før deres initiativtagen ikke var i søkelyset av offentligheten. Slik trekker de et tema som før

tilhørte det doxiske, over i opinionsfeltet. Ved å betegne situasjonen som urett, setter de fokuset på det som impliseres av denne betegnelsen – det som er rett. Dette har et moralsk og et juridisk aspekt. Det moralske aspektet utløser grunnleggende spørsmål om verdier som assosieres med Norge som nasjon. Det juridiske aspektet impliserer på den ene siden at om enkeltsaken kommer for retten, vil familien vinne frem gitt at støttegruppens rammesetting av deres situasjon som urett stemmer. På den andre siden impliserer det problemer med enten lovgivningen eller dens praksis, noe som settes i sammenheng med den krevde endringen. Hva betyr disse handlingene? De er et eksempel på å være den kraften i samfunnet som påpeker problemer – sakene til de lengeværende asylbarna – og muligheter – en lovendring.

Jeg har beskrevet utlendingsforvaltningens byråkratiske funksjonsmåte. I tillegg påpeker Kjellman (2007: 80) at den norske statens måte å forholde seg til sosiale bevegelser på, har vært å gi adgang til beslutningsprosesser til grupper som stiller moderate krav og viser ideologisk sett moderasjon. Dette har ført til at sosiale bevegelser i Norge har med årene blitt i økende grad institusjonalisert (ibid.: 189). Mine informanter uttrykte oppgitthet overfor slike bevegelser, de førte ikke til resultater. Jeg anser måten støttegruppen strukturerer sine handlinger på, som en avstandsskapende reaksjon på disse prosessene. Støttegruppen konfronterer den fortløpende institusjonaliseringen av sosiale bevegelser med å ha en flat organisasjonsstruktur basert på grasrotdeltagelse. Fokuset på enkeltsaken, på menneskeskjebnene bak papirene, på en empatisk tilnærming til Faiza-saken og generelt asylbarnsakene, og på verdier som varme, medmenneskelighet og solidaritet er en reaksjon på det støttegruppemedlemmene oppfatter som en diskurs av mistenkeliggjøring og umenneskeliggjøring av flyktninger og asylsøkere, og på de byråkratiske praksisene utlendingsforvaltningen er organisert ut fra. Utlendingsforvaltningens handlingslogikk virker ut fra det å stå i stikk motsetning til verdiene støttegruppen fremmer gjennom sine handlinger. Denne sammenhengen bekrefter Kjellmans (2007: 77, 152) utsagn om at stater påvirker måten sosiale bevegelser utformes på. Dette er et eksempel på at føringer fra makronivå påvirker strategivalg og handlingsformer på mikronivå, det vil si i støttegruppen. Materialet mitt viser at påvirkningen ikke alltid er direkte. Staten er en del av referanserammen for handlingene til aksjonsgrupper, men de forholder seg på kreative og nyskapende måter til disse rammene. Det at støttegruppemedlemmene bruker strategier som ut fra føringene den norske staten gir, er sannsynligvis passende for å føre til suksess, utelukker ikke at de utformer aktivitetene sine på en måte som kan beskrives som en form for symbolsk protest. Det å ta avstand på denne måten og posisjoneringen i motsetning til noen av føringene staten legger, kan tolkes som

uttrykk for en motstandshabitus som er formet ut fra konteksten av nasjonalstaten (Crossley, 2002: 189-190).

Innledningsvis stilte jeg spørsmålet om hva slags kollektiv entitet støttegruppen for Faiza er og om den kan plasseres innenfor en større sosial bevegelse. På grunn av sin størrelse er støttegruppen ikke en sosial bevegelse i seg selv, men en aksjonsgruppe¹¹³ (se Chesters og Welsh, 2011: 2, 153). Men støttegruppen for Faiza er ikke den eneste støttegruppen i Norge, i løpet av de siste årene har lignende grupper dukket opp i byer og landsbyer i alle landsdelene. Det å være en liten, lokalt forankret gruppe som har personlig kontakt med personene de støtter og er villige til å investere enorme ressurser både penge- og energimessig for å oppnå sine mål, virker å være elementer som går igjen også i andre støttegrupper¹¹⁴. Ut fra det kan støttegrupper betegnes som en ny type sosial bevegelse, en bevegelse som er preget av de politiske omstendighetene og mulighetene på nasjonalt nivå, men hvor aktørene samtidig bidrar til å skape nye tendenser ut fra de gitte føringene. Måten på å koble sammen sak og person og det resulterende fokus på personaspektet i både verdigrunnlag og handlingsstrategier er et uttrykk for en slik praksis.

I tillegg er støttegruppen med sine handlinger med på å vise til dypereliggende og mer abstrakte problemstillinger, som problemer med kategoriseringen av mennesker og spørsmålet om den kollektive bevisstheten og hvordan den representeres. Agamben (1998: 126-128) belyser dette aspektet av problemstillingen. Gjennom den franske erklæringen av rettighetene til mannen og borgeren fra 1789 ble det å være innehaver av rettigheter knyttet til statsborgerskap. Det å være borger av en nasjon var etter det mer avgjørende med tanke på ens rettighetsstatus enn det å være menneske. En slik klassifisering av mennesker skaper problemer med tanke på de som faller utenfor kategorien 'borger av landet de oppholder seg i', noe som er tilfellet for de fleste flyktningene. Dette henger sammen med Agambens (ibid.: 38, 170) tanker om unntakstilstanden som et svevende tomrom hvor alt er mulig. Hvis flyktninger og i enda større grad asylsøkere er et unntak i forhold til den rettighetsinnehavende borgeren av en nasjon, hvordan skal de da bli behandlet? Hva slags standarder gjelder for dem? Ut fra denne konteksten kan praksisen med internering av asylsøkere beskrives som et forsøk på å bringe orden i dette unntaket. Diskusjonen rundt opptøyene på utlendingsinternatet Trandum (Helljesen, 2015, Døvik, 2015, Mogen, 2015) gir denne problemstillingen særlig aktualitet. Støttegruppens spørsmål og krav retter i ytterste

¹¹³ Se kapittel 4.1. for en forklaring av begrepene og min oversettelse.

¹¹⁴ Ut fra informasjon i aviser og sosiale media.

konsekvens søkelyset mot denne krisen for menneskerettighetene. I denne sammenhengen holder støttegruppen opp et speil (Hebert og Jacobsson, 1999: 118). Verdiene de baserer sine handlinger på, er ikke tilfeldig valgt, de viser til noe som defineres som en del av den kollektive bevisstheten. For å beskrive situasjonen billedlig, sier støttegruppen, mens de holder opp speilet: 'Norge er en humanistisk og raus nasjon – se på situasjonen til Faizas familie – i Norge bor det mange familier som er i en lignende situasjon – Gjelder humanismen og rausheten virkelig for alle? – Vil du se deg slik i speilet? Nei? Men da kan du engasjere deg sammen med oss'. Overfor myndighetene, som har direkte påvirkningskraft når det gjelder lovendringer, går budskapet mer i retning av 'men da kan du jo gjøre noe for å endre denne situasjonen'. Denne strategien er et uttrykk for det Artz (2011: 50) i en vri på grunnsetningen i engasjert antropologi kaller "speaking power to truth". Ifølge ham (ibid.: 53) nytter det nemlig ikke "to speak truth to power", det konsoliderer bare makten og dermed aktivistenes avmakt. Med setningen snudd på hodet derimot rettes fokuset på mulige alternativer, på løsninger, og slik tar aktivistene definisjonsmakten. I den norske sammenhengen beskriver Andersson m.fl. (2012: 19-20) mottendenser til etablerte diskurser som alternative heller enn skjulte skript, siden kritikk av maktavere er i Norge "i hovedsak tillatt". Dette er sammen med måten støttegruppen har vært med på å sette temaet asylbarn i fokus av den offentlige debatten, et tegn på at det i den norske konteksten ikke er særlig meningsfylt å sette myndighetene – makten – opp mot grasrotbevegelser som støttegruppen, fordi de ut fra motsetningen ville havne i avmaktsposisjonen. Å beskrive myndighetsrepresentanter så vel som støttegruppemedlemmene som aktører i kraftfeltet mellom det doxiske og opinionsfeltet (Bourdieu, 2000 [1972]: 239) gjengir den empiriske virkeligheten slik jeg observerte den, mer presist. Ut fra Bourdieus teori er støttegruppen en kollektiv aktør som har bidratt til å flytte spørsmål om overensstemmelsen mellom Norge som stat og verdier som humanitet, raushet og respekt for menneskerettighetene fra den doxiske sfæren over i opinionsfeltet. Med det vil jeg ikke påstå at det ikke finnes en maktskjevhet mellom aktørene i støttegruppen og myndighetene. Skjevheten illustreres av tyngden og lengden av kampen i Faiza-saken. Men det er nettopp derfor man som aktivist er nødt til å 'stå på'.

6. Epilog

Jeg er på kjøkkenet og hører plutselig samboeren min rope: ”Yei!” Jeg går til stuen for å høre hva det dreier seg om. Han ser opp til meg og sier med et smil, mens han peker på dataskjermen foran seg: ”Faiza har fått opphold!” Jeg stopper litt opp, en gledesfølelse stiger opp i meg, samtidig er det noe inn i meg som sier at jeg ikke kan tro det med mindre det kommer fra noen i støttegruppen. Jeg ser på avisartikkelen hvor advokaten blir sitert, jeg er ikke overbevist. Jeg ser en annen artikkel hvor Elise blant annet sier at ”det er helt fantastisk” og at hun er ”veldig glad”. Da først begynner det å synke inn, det føles som om en tung stein som har ligget et sted i bakgrunnen av min bevissthet, var blitt borte. Slik opplevde jeg nyheten om at Faiza-saken hadde kommet til sin slutt, en slutt som var i familiens favør. Støttegruppen hadde oppnådd målet i enkeltsaken. I etterkant har jeg ofte tenkt på hvis jeg, som ikke har vært med støttegruppen helt fra begynnelsen, og ikke minst gjennom mitt forskningsprosjekt har en helt annen tilnærming til tematikken, reagerte med en sterk emosjon på nyheten, hvordan må det ha følt for støttegrupped medlemmene? For familien? Jeg har ikke hatt muligheten til å spørre, men det overrasket meg ikke at seiersfesten som ble holdt hjemme hos Fredrik og Sofie var preget av dyptgripende emosjoner, fra varm glede og lettelse til skjelvende stemmer og tårer. I mikrokosmisk form ble det åpenbart noen innblikk i følelesspekteret hele kampen må ha innebært. Jeg mente å kunne føle det Silje i en kaffesamtale har beskrevet som fellesskapet rundt engasjementet i støttegruppen, som er noe man vanskelig kan sette ord på, men må føle for å forstå.

Seiersfesten var den siste anledningen hvor støttegruppen var samlet rundt det felles målet de hadde definert. De hadde de oppnådd det, ”fått saken i havn”, slik Sarah hadde uttrykt det. Hva ville skje videre? I løpet av feltarbeidsperioden hadde jeg begynt å stille meg selv spørsmålet om støttegruppen var en kollektiv entitet for seg selv. I så fall ville den fortsette å eksistere som gruppe også etter at saken var over. I løpet av en kaffesamtale hadde jeg stilt Linda dette spørsmålet, hun svarte: ”Det tror jeg ikke at det er, vi er samlet rundt saken, men jeg tror ikke at vi er en sosial enhet utenom det. Vi kommer selvfølgelig til å holde kontakt med familien etter at det forhåpentligvis snart blir en løsning, men på en litt annen måte”. Lindas utsagn inntraff presist. I løpet av møtene etter seieren ble blant annet fordelingen av restpengene fra innsamlingsaksjonene tatt opp og i sammenheng med det dukket det opp uenigheter som tydeligvis – slik ble det påpekt – hadde vært der før, men som man på grunn av fokuset på saken ikke hadde gått nærmere inn på. I en senere e-postutveksling var uenighetene preget av tydelig frustrasjon, noe som flere medlemmer også tidligere hadde gitt

uttrykk for at eksisterte. Jeg tolker dette som en bekreftelse på at styrken i støttegruppen lå i det at man var samlet rundt et felles definert mål, som alle identifiserte seg med og støttet. Når dette målet ble borte, ga det rom for underliggende konflikter som man før ikke hadde fokusert så mye på¹¹⁵, men som nå gjorde at noen var glad for å kunne ”bryte båndene som [holdt] oss sammen på grunn av engasjementet”. Forbindelsen til familien har ikke blitt påvirket av disse utviklingene, de facto eksisterer støttegruppen fortsatt etter ønske av familien. På det siste møtet ble det besluttet at støttegruppen skulle offisielt legges ned når familien var bosatt utenfor asylmottaket.

¹¹⁵ I hvert fall ikke i løpet av min feltarbeidsperiode.

7. Konklusjon

7.1. Oppsummerende ord om støttegruppen

Støttegruppen for Faiza ble i utgangspunktet opprettet for å kjempe for at Faiza og hennes familie skulle få opphold i Norge. Utover det engasjerte støttegruppen seg på en bredere basis for asylbarn. Støttearbeidet for familien innebar personlig – mellommenneskelig –, juridisk og politisk engasjement, mens fokuset i kampen for asylbarn generelt var politisk. Sammenhengen mellom det politiske aspektet av arbeidet med Faiza-saken og engasjementet for asylbarn generelt ligger i at Faiza-saken ble brukt som et eksempel for å påpeke noe støttegruppemedlemmene oppfattet som en systemfeil i behandlingen av sakene til lengeværende asylbarn. Strategien besto i å vise frem situasjonen til familien og så fremme et politisk krav med henvisning til at mange flere var i en lignende situasjon. Logikken i strategien var å trekke frem personaspektet i Faiza-saken og basert på en generalisering ut fra det prøve å gå tilbake til saks- det vil si prinsippnivået, men basert på nye premisser. Målet med den politiske kampen var å oppnå en lovendring hvor hensynet til ”barnets beste”, slik det er forankret i FNs barnekonvensjon (De Forente Nasjoner, 1990: artikkel 3), alltid skal veie tyngst i asylsaker – tyngre enn klausulen om ”innvandringsregulerende hensyn”¹¹⁶. Dagens lovverk¹¹⁷ er satt opp slik at vurderingen om hvilket hensyn som skal være avgjørende, blir tatt skjønnsbasert av utlendingsmyndighetenes saksbehandlere (se Nyhetsbyrået Norsk Telegrambyrå, 2013).

Det har vist seg at det for alle medlemmene i støttegruppen finnes faktorer som gjør dem predisponerte for å engasjere seg sosialt, og for flyktninger og asylsøkere spesielt. For noen er Andre Verdenskrig en referanseramme som gjør at de opplever engasjement for flyktninger som viktig. Dette er enten på bakgrunn av egne opplevelser, eller gjennom det de ble fortalt av foreldrene sine. Mange vokste opp i en tid hvor ”alle var engasjert i noe hele tiden”. Denne tidsånden fra 1960-tallet gjør at mye av aktivitetene til støttegruppen, både verdigrunnlaget og strategiene de valgte, kan sees i lys av en *motstandshabitus* (Crossley, 2002: 190). En slik habitus gjør at man relaterer seg med en viss skepsis til staten og dens forvaltningsmessige praksiser, noe som gjør en sensibilisert for eventuelle feil som måtte skje i løpet av forvaltningsprosedyrer. Med andre ord passer en systemfeil i behandlingen av lengeværende asylbarn inn i verdensbildet til noen med motstandshabitus. Allerede det å konkludere ut fra

¹¹⁶ Se utleningsloven §38: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35/KAPITTEL_5#KAPITTEL_5.

¹¹⁷ Se utleningsloven §38: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35/KAPITTEL_5#KAPITTEL_5.

situasjonen til de lengeværende asylbarna med at den skyldes en systemfeil, er et uttrykk for denne habitusen. På samme måte er hva man anser for å være en adekvat reaksjon i en situasjon habituspreget. Ut fra det er overbevisningen av noen støttegruppemedlemmer at man som enkeltperson har et moralsk ansvar å prøve å gjøre noe med situasjonen til lengeværende asylbarn, også et tegn på motstandshabitus. Noen som er innsosialisert i en habitus hvor statsforvaltningen er et organ som er per definisjon kompetent og dermed skal ha eneansvaret i behandlingen av saker som faller innenfor dens ansvarsområde derimot ville oppfatte et slikt reaksjonsmønster som verken *naturlig* eller riktig (se Bourdieu 2000 [1972]: 256, 304). I tillegg eller alternativt til bakgrunnen i en motstandshabitus har kritiske hendelser (Andersson, m.fl., 2012: 13) en betydning for engasjementet i støttegruppen. Noen medlemmer ble sensibilisert for situasjonen til asylsøkere ved en plutselig hendelse eller en rekke hendelser som gjorde at de fikk en følelse av at 'her måtte det gjøres noe'. Slike kritiske hendelser var i noen tilfeller det å møte et menneske på flukt. For andre skjedde det gjennom at de fikk informasjon om personer i en slik situasjon.

Særlig medlemmene som kan plasseres innenfor en motstandshabitus, er ofte engasjert i flere organisasjoner eller saker samtidig. Det som skiller engasjementet i støttegruppen fra andre typer allmennyttig engasjement, er det personlige aspektet. I støttearbeidet kommer man i nær kontakt med personene man støtter, noe som gjør at man blir involvert emosjonelt i saken på en måte som er annerledes, mer intens og nærgående enn i andre former for sosialt engasjement. Dette gir engasjementet et aspekt av personlig forpliktelse. Siden man er i nærkontakt med menneskene saken gjelder, kan man ikke bare gi slipp når man blir sliten, og tenke at noen andre vil ta over og føre saken videre.

Når det gjelder støttegruppen som kollektiv entitet, har den ulik betydning for de forskjellige medlemmene. Noen konseptualiserer støttegruppen som et fellesskap i forstand av Turners (1977 [1969]a: 96) *communitas*-begrep, og opplevelsen av et slikt fellesskap er en del av motivasjonen for å engasjere seg. For andre eksisterer støttegruppen kun i kraft av saken. Indre konflikter som til tider oppsto, bidro til at noen så frem til at saken var over ikke bare for familiens skyld, men også fordi kontakten med de andre støttegruppemedlemmene slik kunne bli til "noe mer frivillig". Selv om det fantes ulike meninger om hva støttegruppen betød for medlemmene, var alle samlet rundt målet – det at familien skulle få opphold –, og delte verdiene som lå til grunn for engasjementet – medmenneskelighet, solidaritet og varme. I støttearbeidet og særlig når det gjaldt rekruttering av personer som ville støtte saken, var 'barn' og idealet om 'barnets beste' et oppsummerende symbol (Ortner, 1973: 1339-40) som

mange kunne samles rundt. Gjennom dette symbolet ble det skapt et symbolsk fellesskap (Cohen, 1985: 14-15). Alle som støttet Faiza-saken kunne samles rundt den felles verdien om 'barnets beste', samtidig som enhver person kunne tillegge fellesskapet sin egen, personlig mening.

7.2. Tilbake til det overordnede perspektivet

Med tanke på handlingene sine opererer støttegruppen på mikronivå (se Barth, 1994). Samtidig er særlig aksjonene rettet mot politikere ment å påvirke prosesser på makronivå – den tilsiktede endringen i regelverket – og påvirker debatter som kan regnes som en del av mellomnivået. Et eksempel på dette er at 'lengeværende asylbarn' er blitt et begrep. I tillegg er situasjonen til disse barna blitt et mye omtalt tema i media etter at støttegrupper omkring i landet ble aktive. I denne sammenhengen har støttegruppen vært en kollektiv aktør i kraftfeltet mellom doxa og opinionsfeltet (se Bourdieu, 2000 [1972]: 239) i og med at de har tatt opp temaer til diskusjon som før ikke ble omtalt i noe særlig grad.

Også valg av handlingsstrategier i støttegruppen kan forklares på bakgrunn av en dialektisk relasjon mellom ulike nivåer. Måten staten forholder seg til krav fra ulike grupper på, påvirker hva slags strategier disse gruppene velger. De vil velge strategiene hvis bruk staten ser mest velvillig på og som dermed mest sannsynlig vil føre til suksess (se Kjellman, 2007: 152). I Norge har strategier som går ut på ideologisk moderasjon og det å fremme beskjedne krav, blitt sett på mest positivt fra staten sin side (ibid.: 80, 181). Denne tendensen har ført til en fortløpende institusjonalisering av sosiale bevegelser i Norge (Kjellman, 2007: 80, 189). Disse rammene har påvirket strategivalg i støttegruppen. Gruppen har valgt et grunnlag for kampen som flest mulig kan samles rundt, nemlig 'barnets beste'. Det å gjøre Faiza-saken til en sak om et barn som ønsker å bli boende i det eneste landet hun kjenner, og ikke for eksempel til en sak om flyktningers og asylsøkeres rettigheter, var et bevisst strategisk valg. Det ideologiske grunnlaget i kampen ble lagt ut fra de samme overveiningene. Kravet om at barn som bor i Norge skal ha det bra og at det i noen tilfeller innebærer at de og deres familier får oppholdstillatelse etter flerfoldige års opphold i landet vil jeg beskrive som ideologisk moderert. Samtidig har støttearbeidet vært drevet av en aktivistisk tanke om å 'stå på' og ikke gi seg før saken er 'i havn', det vil si, har endt positivt for familien. Noen støttegruppedlemmer opplevde engasjementet i gruppen som meningsfylt nettopp fordi gruppen var liten – det vil si, lite institusjonalisert. Man kunne bidra personlig og se resultatene av engasjementet. Disse trekkene har jeg beskrevet som uttrykk for en symbolsk

protest og dermed mottendens til den økende institusjonaliseringen av sosiale bevegelser i Norge. Ut fra disse karakteristikkene kan støttegruppen beskrives som en grasrotaksjonsgruppe som på bakgrunn av de politiske mulighetene i Norge velger moderate handlingsstrategier og fremstiller seg som moderat også ideologisk sett¹¹⁸. Føringerne for strategivalg i sosiale bevegelser som staten har lagt, og institusjonaliseringen som konsekvens av det kan ha ført til en viss oppgitthet blant grasrotaktivister (se Kjellman, 2007: 189; Flacks, 2004: 147). Opprettelsen av støttegrupper og måten de organiserer deres kamper på kan i lys av dette tolkes som et tegn på at disse aktivister tar til motmæle mot det de oppfatter som for mye byråkrati også i egne rekker. Dette skjer ved å gå tilbake til direkte involvering av grasroten, og aktiviststrategier, samtidig som de ikke går helt bort fra de moderate strategiene som mest sannsynligvis vil være vellykkede. På denne måten kan det sies at støttegrupper er med på å danne en ny type sosial bevegelse i Norge.

Jeg vil avslutte med en refleksjon. Hva mer kan eksistensen av støttegruppen for Faiza og støttegrupper fortelle oss? Om ikke støttegrupper ville finnes, hadde Faizas sak kanskje aldri nådd ut til en bredere offentlighet. Familien ville ikke hatt mulighet til å gå til rettssak mot UNE. Vi ville ikke heller vite om situasjonen til familier som er blitt deportert, i noen tilfeller til land i krig. Dette tydeliggjør akuttheten av temaet. Asylsaker dreier seg om spørsmål som i ytterste konsekvens kan avgjøre mellom liv og død. Det at mennesker som befinner seg i en slik dramatisk situasjon, mest sannsynlig ikke ville klare å gjøre noe med den om ikke de fikk hjelp og støtte fra utenforstående, anskueliggjør avmaktssituasjonen asylsøkere befinner seg i. Det viser at en utsatt menneskegruppe faller mellom regelverkens paragrafer og ville muligens leve på samfunnets skyggeside om ikke engasjerte medmennesker satte søkelyset på dem og deres situasjon, og slik hjelpe dem i å 'stå på'.

¹¹⁸ Med tanke på Cohen (1985: 14-15) betyr dette imidlertid ikke at hvert av medlemmene legger en slik moderat posisjon til grunn for sitt engasjement i støttegruppen.

8. Litteratur

- Aase, T.H., 1997. En status som passer for meg? Deltagende observasjon i Pakistan. I: E. Fossåskaret, O.L. Fuglestad og T.H. Aase, utg. 1997. *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 49-68.
- Agamben, G., 1998. *Homo Sacer. Sovereign Power and Bare Life*. Oversatt fra italiensk av D. Heller-Roazen. Stanford: Stanford University Press.
- Andersson, M., Jacobsen, Ch.M., Rogstad, J. og Vestel, V., 2012. *Kritiske hendelser – nye stemmer. Politisk engasjement og transnasjonal orientering i det nye Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Artz, L., 2011. Speaking Truth to Power: Observations from Experience. I: S. Kahn og J. Lee, utg. 2011. *Activism and Rhetoric. Theories and Contexts for Political Engagement*. New York: Routledge, kp. 4.
- Barth, F., 1966. Processes of integration in culture. I: F. Barth, utg. 1966. *Models of social organization*. London: Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, s. 12-21.
- 1994. Nye og evige temaer i studiet av etnisitet. I: F. Barth, utg. 1994. *Manifestasjon og prosess*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 174-192.
- Bloch, O. og Wartburg, W. von, 2002. *Dictionnaire étymologique de la langue française*. Paris: Quadrige/PUF.
- Bourdieu, P., 1979. *La distinction. Critique sociale du jugement*. Paris: Les Éditions de Minuits.
- 2000 [1972]. Esquisse d'une théorie de la pratique. I: P. Bourdieu, red. 2000 [1972]. *Esquisse d'une théorie de la pratique. Précédé de Trois études d'éthnologie kabyle*. Paris: Editions du Seuil, s. 217-429.
- Brochmann, G., 2003. Del II. 1975-2000. I: K. Kjeldstadli utg., 2003: *Norsk innvandringshistorie. Bind 3: I globaliseringens tid 1940-2000*. Oslo: Pax, s. 137-387.
- Buber, M., 1962 [1923]. *Ich und Du*. Köln: Jakob Hegner.
- Centre National de la Recherche Scientifique, 1981. *Trésor de la langue française. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle (1789-1960). Tome Neuvième (G-incarner)*. Paris: Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique.
- Chaput, C., 2011. The Role of Communism in Democratic Discourse: What Activist Rhetoricians Can Learn from the World Bank. I: S. Kahn og J. Lee, utg. 2011.

- Activism and Rhetoric. Theories and Contexts for Political Engagement.* New York: Routledge, kp. 8.
- Chesters, G. og Welsh, I., 2011. *Social Movements. The Key Concepts.* London og New York: Routledge.
- Cohen, A.P., 1985. Introduction. I: A.P. Cohen, utg. 1985. *The symbolic construction of community.* London: Routledge, s. 11-38.
- Crossley, N. 2002. *Making Sense of Social Movements.* Buckingham og Philadelphia: Open University Press.
- Crouch, M. og McKenzie, H., 2006. The Logic of Small Samples in Interview-Based Qualitative Research. *Social Science Information*, [e-tidsskrift] 45(4), s. 483-499. Tilgjengelig på: <http://ssi.sagepub.com/content/45/4/483> [7.10.14].
- Diani, M. og McAdam, D. utg., 2003. *Social Movements and Networks. Relational Approaches to Collective Action.* Oxford: Oxford University Press.
- Dilley, R.M., 2002. The Problem of Context in Social and Cultural Anthropology. *Language and Communication*, [e-tidsskrift] 22(4), s. 437-456. Tilgjengelig på: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0271530902000198> [25.10.14].
- Døving, R., 2001, Kaffe - enklere enn vann. En analyse av ytelse i Torsvik. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 12 (4): 246-259.
- Espeland, C.E. og Rogstad, J., 2013. Antiracism and Social Movements in Norway: The Importance of Critical Events. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(1), s. 125-142.
- Flacks, R., 2004. Knowledge for What? Thoughts on the State of Social Movement Studies. I: J. Goodwin og J. Jasper, utg. 2004. *Rethinking Social Movements. Structure, Meaning and Emotion.* Maryland: Rowman & Littlefield, kp. 10.
- Foucault, M., 1994 [1977]. Den føyelige kroppen. I: M. Foucault, 1994 [1977]. *Overvåkning og straff. Det moderne fengsels historie.* Oversatt fra fransk av D. Østerberg. Oslo: Gyldendal, s. 125-154.
- Gadamer, H.-G., 1972. *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik.* 3. utg. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck).
- Ganz, M., 2004. Why David Sometimes Wins. I: J. Goodwin og J. Jasper, utg. 2004. *Rethinking Social Movements. Structure, Meaning and Emotion.* Maryland: Rowman & Littlefield, kp. 12.
- Geertz, C., 1973. Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture. I: C. Geertz, 1973. *The Interpretation of Cultures.* New York: Basis Books, s. 3-30.

- Gelb, J., 1990. *Feminism and Political Action*. I: R.J. Dalton og M. Kuechler, utg. 1990. *Challenging the Political Order. New Social and Political Movements in Western Democracies*. Cambridge: Polity Press, kp. 8.
- Goffman, E., 1992a. Innledning. I: E. Goffman, utg. 1992. *Vårt rollespill til daglig: En studie i hverdagslivets dramatik*. Oversatt fra engelsk av Kari og Kjell Risvik. Oslo: Pax Forlag AS, s. 11-23.
- 1992b. Områder og område-atferd. I: E. Goffman, utg. 1992. *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatik*. Oversatt fra engelsk av Kari og Kjell Risvik. Oslo: Pax, kp. 3.
- Goodwin, J. og Jasper, J., 2004. *Rethinking Social Movements. Structure, Meaning and Emotion*. Maryland: Rowman & Littlefield.
- Gould, D., 2004. Passionate Political Processes: Bringing Emotions Back into the Study of Social Movements. I: J. Goodwin og J. Jasper, utg. 2004. *Rethinking Social Movements. Structure, Meaning and Emotion*. Maryland: Rowman & Littlefield, s. 155-175.
- Graeber, D., 2001. *Toward an Anthropological Theory of Value. The False Coin of Our Own Dreams*. New York og Hampshire: Palgrave.
- Gullestad, M., 1989. Hjemmet som moderne folkekultur. I: M. Gullestad, 1989. *Kultur og hverdagsliv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- 1996. *Hverdagsfilosofier. Verdier, selvforståelse og samfunnsyn i det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- 2002. *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gupta, A. og Ferguson, J., 1997. Discipline and Practice: The "Field" as Site, Method and Location in Anthropology. I: A. Gupta og J. Ferguson, red. 1997. *Anthropological Locations*. Berkeley: University of California Press, s. 1-46.
- Hale, Ch. R., 2001. What is activist research? *Items and Issues: Social Science Research Council*, 2(1-2), 13-15.
- Hammersley, M., 2000. *Taking Sides in Social Research. Essays on Partisanship and Bias*. London and New York: Routledge.
- Haraway, D., 1988. Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, [e-tidsskrift] 14(3), s. 575-599. Tilgjengelig på: <http://www.jstor.org/stable/3178066> [24.10.14].
- Hastrup, K., 1992. *Det antropologiske projekt – om forbløffelse*. København: Gyldendal.

- 1995. The Symbolic Violence. I: K. Hastrup, 1995. *A Passage to Anthropology. Between Experience and Theory*. London og New York: Routledge, s. 123-145.
- Hebert, N. og Jacobsson, K., 1999. Olydiga medborgare? Om flyktninggömmare och djurrättsaktivister. *Demokratiutredningens skrift nr. 27*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Hessel, S., 2011a. *Indignez-vous!* Montpellier: Indigène éditions.
- 2011b. *Bli sint!* Oversatt fra fransk av K.O. Jensen. Oslo: Arneberg.
- Hollan, D., 2012. Emerging Issues in the Cross-Cultural Study of Empathy. [nettidskrift] *Emotion Review*, 4(1), s. 70-78.
- Jenkins, R. 2008: *Social Identity*. 3. utg. London and New York: Routledge.
- Kahn, S. og Lee, J., 2011. *Activism and Rhetoric. Theories and Contexts for Political Engagement*. New York og London: Routledge.
- Keessing, R.M., 1987. Anthropology as Interpretive Quest. *Current Anthropology*, [e-tidsskrift] 28(2), s. 161-176. Tilgjengelig på: <http://www.jstor.org/stable/2743185> [25.10.14].
- Kjellman, K.E., 2007. *Mobilization and protest in a consensus democracy: social movements, the state, and political opportunities in Norway*. PhD. Universitetet i Oslo.
- Lévi-Strauss, C., 1963 [1962]. *Totemism*. Oversatt fra fransk av R. Needham. Boston: Beacon Press.
- 1968 [1963]. *Structural Anthropology 1*. Oversatt fra fransk av C. Jacobson og B. Grundfest Schoepf. London: Penguin Books.
- Madsen, S.F., 2006. *At bidrage til et grønlandsk fællesskab. Et studie i kulturelle værdier i Sisimiut, med særlig fokus på deling og kaffesamvær*. Hovedfagsoppgave. Universitetet i Tromsø.
- Malinowski, B., 1984 [1922]. Introduction. I: B. Malinowski, utg. 1984 [1922]: *Argonauts of the Western Pacific: An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea*. Prospect Heights, Illinois: Waveland Press, s. 1-20.
- Maria Amelie, 2010. *Ulovlig norsk*. Oslo: Pax.
- Morgan, D.L. 1996. Focus Groups. *Annual Review of Sociology*, vol. 22, s. 129-152.
- Narayan, K., 1993. How Native Is a "Native" Anthropologist? *American Anthropologist*, New Series, 95(3), s. 671-686.
- Nash, J., 2005. Introduction: Social Movements and Global Processes. I: J. Nash, utg. 2005. *Social Movements. An Anthropological Reader*. Oxford: Blackwell, s. 1-26.

- Neumann, I.B., 2001. *Mening, materialitet, makt. En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ortner, Sh.B., 1973. On Key Symbols. *American Anthropologist*, 75(5), s. 1338-46.
- 1984. Theory in Anthropology Since the Sixties. *Comparative Studies in Society and History*, 26(1), s. 126-166.
- 2006. Resistance and the Problem of Ethnographic Refusal. I: Sh.B. Ortner, utg. 2000. *Anthropology and Social Theory*. Durham og London: Duke University Press, s. 42-63.
- Polletta, F., 2004. Culture Is Not Just in Your Head. I: J. Goodwin og J. Jasper, utg. 2004. *Rethinking Social Movements. Structure, Meaning and Emotion*. Maryland: Rowman & Littlefield, s. 97-110.
- Rodman, M. C., 1992. Empowering Place: Multilocality and Multivocality. *American Anthropologist*, 94(3), s. 640-656.
- Rudie, I., 1984. Innledning. I: I. Rudie, utg. 1984. *Myk start – hard landing*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 13-36.
- Scheper-Hughes, N., 1995. The Primacy of the Ethical: Propositions for a Militant Anthropology. *Current Anthropology*, [e-tidsskrift] 36(3), s. 409-440. Tilgjengelig på: <http://www.jstor.org/stable/2744051> [26.10.14].
- Scott, J., 1990. *Domination and the Arts of Resistance. Hidden Transcripts*. London: Yale University Press.
- Sluka, J. og Robben, A.C.G., 2007. Fieldwork in Cultural Anthropology. An Introduction. I: A.C.G. Robben og J. Sluka, red. 2007. *Ethnographic Fieldwork. An Anthropological Reader*. Oxford: Blackwell Publishing, s. 1-28.
- Spradley, J.P., 1980. *Participant observation*. Belmont: Wadsworth.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2014 [2003]. *Human Rights*. [internett] Tilgjengelig på: <http://plato.stanford.edu/entries/rights-human/> [29.4.15].
- 2014 [2004]. *Martin Buber*. [internett] Tilgjengelig på: <http://plato.stanford.edu/entries/buber/> [21.4.15].
- (2015 [2005]). *Postmodernism*. [internett] Tilgjengelig på: <http://plato.stanford.edu/entries/postmodernism/> [9.4.15].
- 2014 [2006]. *Hannah Arendt*. [internett] Tilgjengelig på: <http://plato.stanford.edu/entries/arendt/> [24.4.15].
- (2014 [2010]). *Carl Schmitt*. [internett] Tilgjengelig på: <http://plato.stanford.edu/entries/schmitt/> [9.12.14].

- Turner, V., 1977 [1969]a. Liminality and Communitas. I: V. Turner, utg. 1977 [1969]. *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*. 5. opplag. Ithaca, New York: Cornell University Press, kp. 3.
- 1977 [1969]b. Communitas: Model and Process. I: V. Turner, utg. 1977 [1969]. *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*. 5. opplag. Ithaca, New York: Cornell University Press, kp. 4.
- Vike, H., 2001. Anonymitet og offentlighet. *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 12(1-2), s. 76-84.
- Weber, M., 1976a. Die Typen der Herrschaft. I: M. Weber, 1976. *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie, 1. Halbband*. 5. utg. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), s. 122-176.
- 1976b. Soziologie der Herrschaft. I: M. Weber, 1976. *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie, 2. Halbband*. 5. utg. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), s. 541-868.
- 1971. *Makt og byråkrati. Essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*. Utvalg og innledning ved Egil Fivelsdal. Oversatt fra tysk av Dag Østerberg. Oslo: Gyldendal.

9. Andre kilder

- Aas, K.F., og Johansen, N.B., 2013. Hvor kriminelle er asylsøkerne? *Aftenposten*, [internett] 27. september. Tilgjengelig på: <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Hvor-kriminelle-er-asylsokerne-7321483.html> [14.4.15].
- De Forente Nasjoner, 1990. *Convention on the Rights of the Child*. [pdf] Tilgjengelig på: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf> [14.4.15].
- Dictionary.com, 2015. *Dictionary.com*. [internett] Tilgjengelig på: <http://dictionary.reference.com/browse/Sovereign> [9.12.14].
- Døvik, O., 2015. Trandum-innsatte reagerer på nedverdiggende behandling. *NRK*, [nettavis] 15.3. Tilgjengelig på: http://www.nrk.no/norge/_-trandum-innsatte-reagerer-pa-nedverdiggende-behandling-1.12261834 [20.3.15]
- Helljesen, V., 2015. Opptøyer på Trandum. *NRK*, [nettavis] 15.3. Tilgjengelig på: <http://www.nrk.no/norge/opptoyer-pa-trandum-1.12261682> [20.3.15]
- Mogen, 2015. Neste gang vil Trandum brenne. Folk vil ta nøklene og stikke av. *Dagbladet*, [nettavis] 16.3. Tilgjengelig på: <http://www.dagbladet.no/2015/03/16/nyheter/innenriks/trandum/transittmottak/forvaringssenter/38246578/> [20.3.15]
- Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS), 2015. *Straff foreldre – ikke barn*. [internett] 29. januar. Tilgjengelig på: <http://www.noas.no/straff-foreldre-ikke-barn/> [14.4.15].
- Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, 2012. *Vanlige spørsmål*. [internett] Tilgjengelig på: http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/vanlige_sporsmal.html [28.10.14].
- Nyhetsbyrået Norsk Telegrambyrå, 2013. UNE anker Yalda-dommen. *ABC Nyheter*, [internett], 16. desember. Tilgjengelig på: <http://www.abcnyheter.no/nyheter/2013/12/16/une-anker-yalda-dommen> [14.4.15].
- Oxford University Press, 2015: *Oxford English Dictionary. The Definitive Record of the English Language*. [internett] Oxford: Oxford University Press. Tilgjengelig på: <http://www.oed.com/> [19.3.15]
- Stokke, O., 2012. Kriminelle asylsøkere sendes rett hjem. *Aftenposten*, [internett] 18. juni. Tilgjengelig på: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Kriminelle-asylsokere-sendes-rett-hjem-6852495.html> [14.4.15].
- Stålsett, G., 2013. La nåde gå for rett. *NRK*, [internett] 14. januar. Tilgjengelig på: <http://www.nrk.no/ytring/la-nade-ga-for-rett-1.10872118> [14.4.15].

Tallaksen, S. og Thorvaldsen, L., 2014. Slår alarm om asylferier. *Klassekampen*, [internett] 24. februar. Tilgjengelig på:

<http://klassekampen.no/article/20140224/ARTICLE/140229980> [14.4.15].

Øian, H., 2011. Den moralske fordømmelsen av asylsøkere. *Nye meninger*, [internett] 14. februar. *Nye meninger* er debattforumet til *Dagsavisen*. Tilgjengelig på:

http://nyemeninger.no/alle_meninger/cat1003/subcat1017/thread126817/?next=0 [14.4.15].

10. Vedlegg

Forespørsel om deltagelse i forskningsprosjektet

”Vi gir oss aldri!”

Strategier og bakgrunn for deltagelse i en støttegruppe for lengeværende asylbarn.

Bakgrunn og formål

Formålet med denne studien er å finne ut hvordan støttegruppen for ... fungerer, hva slags bakgrunn dens medlemmer har og hva som motiverer dem til å engasjere seg.

Prosjektet utføres som en del av mastergradsprogrammet i sosialantropologi ved Universitetet i Tromsø. Det utføres i egen regi og ikke for noen eksterne oppdragsgivere.

Deltagelse i prosjektet skjer ved personlig forespørsel. Grunnen at jeg spør deg kan være at du har personlig erfaring, ekspertise på området eller begge deler.

Hva innebærer deltagelse i studien?

Deltagelse i studien min innebærer å tillate meg å være med og observere i prosjektrelevante situasjoner så vel som å svare på spørsmål knyttet til slike situasjoner. For dette håper jeg å kunne få adgang til møter som er knyttet på direkte eller indirekte måte til temaet mitt, så vel som aktiviteter som står i sammenheng med det. Eventuell intern informasjon om bedriften eller organisasjonen du jobber for og som jeg kunne på denne måten få adgang til, står ikke i fokus av prosjektet mitt. Det vil si jeg ikke skal skrive ned slik informasjon. I noen tilfeller skal jeg gjennomføre mer formelle intervjuer som kan vare mellom en halvtime og ca. 2 timer. Dette skjer på individuell forespørsel. Jeg kommer til å stille spørsmål rundt hvordan du beskriver støttegruppen, når du ble med, hvordan du fikk vite om den, hvorfor du ble med, samt noen spørsmål om din personlige bakgrunn.

Informasjonen jeg får under prosjektet registreres kun i form av håndskrevne notater på papir.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt under hele prosjektperioden. Det jeg får av indirekte identifiserende informasjon om deg skal jeg oppbevare på et sted ingen andre enn meg selv har adgang til. Når jeg får informasjon om deg som privatperson bruker jeg pseudonym. Informasjon om handlinger som offentlig person vil ikke anonymiseres. Notatbøkene med generell og ikke anonymisert informasjon vil oppbevares adskilt fra de med privat informasjon.

Det er kun jeg og veilederen min som vil ha adgang til informasjon om deg.

I teksten jeg skal publisere vil du kun være gjenkjennbar hvis du har eksplisitt samtykket til dette.

Prosjektet skal etter planen avsluttes i januar 2016. Datamaterialet mitt skal oppbevares etter prosjektslutt på samme måte som i løpet av prosjektet, nemlig adskilt fra informasjon som kan

kobles direkte til deg og på en plass kun jeg har tilgang til. Jeg vil oppbevare datamaterialet på ubestemt tid fordi jeg eventuelt kommer til å bruke det senere i andre publikasjoner enn masteroppgaven min.

Frivillig deltagelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å trenge å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert. Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, gjerne ta kontakt med:

- Veileder Jorun Bræck Ramstad

jordun.braeck.ramstad@uit.no

776 45282

- Student Anna Loppacher

alo034@post.uit.no

468 08 603

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltagelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

- Jeg samtykker til å delta i eventuelle samtaler eller intervjuer¹¹⁹.
- Jeg samtykker til at studenten kan være med på møter tilknyttet prosjekttematikken.
- Jeg samtykker til at studenten kan være med på aktiviteter tilknyttet prosjekttematikken.
- Jeg samtykker til at studenten bruker informasjon jeg har gitt henne i sin masteroppgave etter å ha verifisert at informasjonen er korrekt.

(Signert av prosjektdeltager, dato)

¹¹⁹ Samtykke her er ikke bindende i forhold til tidspunkt eller form av samtale (om samtalen er f.eks. et formelt intervju eller f.eks. en samtale på pauserommet). Uansett form kommer jeg til å spørre om muntlig samtykke i den konkrete situasjonen.